

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Nová studená válka: analýza výroků Donalda Trumpa a Baracka Obamy
vůči Ruské federaci

Tereza Doubková

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Nová studená válka: analýza výroků Donalda Trumpa a Baracka Obamy
vůči Ruské federaci

Tereza Doubková

Vedoucí práce:

PhDr. Ondřej Stulík, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Ondřeji Stulíkovi, Ph.D. za vedení této diplomové práce, užitečné konzultace, trpělivost, konstruktivní kritiku a věcné připomínky. Velký dík patří také Katedře politologie a mezinárodních vztahů za pomoc při získání softwaru MAXQDA, kterého bylo pro účely této práce využito.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat členům Katedry politických věd na Valdosta State University za zajištění pracovního prostředí na půdě této univerzity. Děkuji za vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů a za přínosné konzultace.

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 NOVÁ STUDENÁ VÁLKA	7
2.1 STUDENÁ VÁLKA VS. NOVÁ STUDENÁ VÁLKA	13
2.1.1 IDEOLOGIE A POLARITA	14
2.1.2 ZÁSTUPNÉ KONFLIKTY, KRIZE A ZPRAVODAJSKÉ SLUŽBY	17
2.1.3 VOJENSKÁ SÍLA A ZÁVODY VE ZBROJENÍ	21
2.1.4 EKONOMIKA	24
2.1.5 FINÁLNÍ KONCEPTUALIZACE NSV	26
2.2 PROJEVY NSV NA POZADÍ ZKOUMANÝCH PREZIDENTSTVÍ	28
2.2.1 BARACK OBAMA	30
2.2.2 DONALD TRUMP	36
3 ANALÝZA VÝROKŮ	44
3.1 CHARAKTERISTIKA EMPIRICKÉHO KORPUSU	44
3.2 POSTUP ANALÝZY DAT	48
3.3 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ ANALÝZY	54
3.3.1 BARACK OBAMA	54
3.3.2 DONALD TRUMP	59
3.3.3 SROVNÁNÍ	63
4 AMERICKO-RUSKÉ VZTAHY PODLE KULTUR ANARCHIE	69
4.1 WENDTOVY KULTURY ANARCHIE	69
4.2 APLIKACE TEORIE	72
5 ZÁVĚR	77
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	81
7 RESUMÉ	97

1 Úvod

Nová studená válka (dále jen NSV), je velmi rozporuplným termínem. Jsou jím označovány současné napjaté vztahy mezi Spojenými státy, potažmo NATO, a Ruskou federací, ovšem mnohdy rovněž mezi USA a Čínou. Kvůli nejasnostem v definování, obsahu a často i samotné existenci tohoto fenoménu není vědeckou obcí všeobecně akceptován. Já se v této práci zaměřím právě na vymezení pojmu NSV a budu se zabývat jeho vývojem, dynamikou a proměnlivostí v čase. Práce se bude soustředit pouze na konceptualizaci a projevy vztahů mezi USA a RF. Čína, o kterou se současný výzkum s NSV spojený soustředí o poznání více, a evropské státy tak budou do analýzy zahrnuty jen okrajově. Na rusko-americké vztahy se zaměřím především proto, že jsou v této spojitosti často upozadřovány zejména kvůli větší komparativní hrozbě, která je přičítána právě ČLR.¹ Častým argumentem je, že povaha současných vztahů mezi analyzovanými státy je od těch studenoválečných příliš odlišná, tudíž nesrovnatelná, nebo že Rusko není dostatečně ekonomicky a vojensky silné čili konflikt nepřipadá v úvahu. V posledních několika letech se však ukazuje, že ruská ekonomika, ač pomalu, roste, dochází k významné modernizaci ruského zbraňového arzenálu a Rusko navíc disponuje vyspělými kybernetickými kapacitami. Vůči těm se v této oblasti rozvinuté země, jako jsou právě třeba Spojené státy, ukázaly být takřka bezbranné. Dalším důležitým faktorem je i závislost Evropy na ruské ropě a ruský

¹ Jedním z problémů, které toto téma velmi ovlivňuje je americký zahraniční dluh. Čína byla až do června 2019 jeho největším zahraničním věřitelem. V červnu jí na první příčce vystřídal Japonsko, v porovnání s částkami dlužnými všem ostatním zemím však ne o mnoho (U.S.Department of Treasury 2019). Tato skutečnost tak Číně dává nad Spojenými státy určitou kontrolu. Spojené státy jsou navíc do jisté míry závislé na čínském importu a nelze opomenout ani čínskou vojenskou sílu, která je v současnosti po USA a RF na třetí příčce (GFP 2020).

revizionismus, který v kombinaci s americkými izolacionistickými tendencemi důležitost problematiky prohlubuje. Historické spojitosti navíc tento pojem svazují právě spíše s RF než s ČLR.

V RF můžeme od začátku nového milénia, ve spojitosti s nástupem Vladimira Putina a ideologie suverénní demokracie², pozorovat postupnou změnu v zahraniční politice, vedoucí ke zvyšování napětí mezi USA a RF. Nadějným obdobím byl specifický vztah mezi Georgem W. Bushem (především v začátcích jeho prvního mandátu) a Vladimírem Putinem, který odstartoval summit ve Slovinsku v roce 2001. Bushův výrok *pohlédl jsem mu do očí, nahlédl jsem mu do duše* se tak zapsal do dějin a odstartoval krátkou éru spolupráce³ a důvěry mezi těmito dvěma státy. Americký neokonzervativní unilateralismus a neustálé rozšiřování NATO v protipólu s putinismem a snahami posílit své postavení na mezinárodní scéně se však ukázaly být neslučitelné. Odcizování států ještě více podporovaly barevné revoluce⁴, k nimž se obě strany stavěly zcela opačným způsobem.

Vše tak směřovalo k bodu zlomu v relativně dobrých vztazích, ke kterému skutečně došlo. Obama po nástupu do Bílého domu představil program resetu vztahů s Ruskem, jehož cílem bylo je zlepšit, vnést do nich více důvěry a spolupráce. Tato jeho snaha bývá považována za neúspěšnou, jelikož kroky, které podnikl se povětšinou obrátily proti němu a situaci mezi státy ještě zhoršily. To především v případě ukrajinské otázky, která znamenala nezdar této Obamovy politiky. Když v Bílém domě vystřídal demokrata republikán Donald Trump, dostaly Spojené státy možnost přeformulovat svůj postoj k RF a relativně nově vzniklé napětí deescalovat. Mezi státníky obou zemí navíc, už během Trumpovy

² Společně s putinismem se jedná o koncepty, které definují současnou ruskou politiku (podrobněji v kapitole 2.1.1 Polarita a ideologie).

³ Především v oblasti Bushova boje proti terorismu po útoku na WTC a Pentagon.

⁴ Tzv. barevné revoluce se odehrávaly v letech 2003-2005 a americkou podporu demokratických principů v těchto revolucích Rusko vnímalo jakožto vměšování se USA do ruské sféry vlivu.

kampaně, panovala převážně pozitivní atmosféra. Nenaznačuje ovšem vývoj mezinárodního prostředí, že Donald Trump v tomto ohledu spíše pokračuje v trajektorii svého předchůdce, nebo že se situace dokonce ještě více vyostřuje?

Cílem této práce je potvrdit či vyvrátit existenci konfliktu v současném mezinárodním systému, který by se skutečně dal označit za novou studenou válku. Přesný datum počátku NSV nelze s přesností určit. Obecně je však post-studenoválečné zhoršování vzájemných vztahů těchto dvou států spojováno s Obamovou administrativou. Abychom však byli schopni plně porozumět kontextu NSV je potřeba zahrnout i některé události předcházející jeho prezidentství, které teoretici tohoto fenoménu považují za zásadní. Část autorů se shoduje na tom, že počátkem konfliktu byl rok 2008 a s tím spojený konflikt v Gruzii, podle jiných to může být ale například také Mnichovská bezpečnostní konference z roku 2007, cvičení Zapad 2009, někteří termín spojují až s ukrajinskou krizí z roku 2014. Významným ukazatelem vývoje vztahů v rámci tohoto hypotetického konfliktu mi budou oficiální projevy, proslovy a stanoviska obou prezidentů, přičemž jejich rozbor provedu formou obsahové analýzy.

Na výzkum bude nahlíženo prismalem sociálního konstruktivismu, potažmo Alexandra Wendta a jeho konceptu kultur anarchie. Konstruktivismus vděčí svému prosazení mezi teoriemi mezinárodních vztahů právě ukončení SV, pro niž v té době nebyly tradiční a dominantní teorie schopny najít odpovědi. Vychází z předpokladu, že se vztahy mezi aktéry neustále vyvíjí důsledkem působení sociálních interakcí. Povaha jednotek nedeterminuje strukturu, ani struktury nedeterminují jednotky, jelikož vztah mezi nimi je podle této teoretické školy sebeutvářející se. Podle konstruktivismu spočívá základ mezinárodní politiky spíše v její sociálně konstruované povaze a změna v mezinárodním prostředí je závislá na změně v přesvědčení a chování aktérů a ne naopak. Realita je sociální konstrukt a je vytvářena sociálními interakcemi a komunikací. Zejména proto v mé práci hrají tak důležitou roli výroky

amerických státníků. Jedním z výchozích bodů je také tvrzení, že realita je z části nedeterminovatelná a nahodilá. Tato konstruovaná realita mezinárodních vztahů je vytvářena a udržována prostřednictvím diskurzu a praxe aktérů mezinárodních vztahů, v mém případě tedy Baracka Obamy (dále jen BO) a Donalda Trumpa (dále jen DT). Výsledky zkoumání konceptu NSV, jeho případných projevů v politice daných státníků a analýzy jejich výroků budou aplikovány na Wendtovy kultury anarchie a stupně internalizace.

V této práci si pokládám hned několik výzkumných otázek:

1) Nachází se současný mezinárodní systém ve stavu, který bychom mohli nazvat novou studenou válkou?

1.1) Pokud ano, jak lze tento pojem konceptualizovat?

1.2) Jaké projevy tohoto fenoménu lze v praxi mezinárodních vztahů identifikovat?

2) Jak se o Ruské federaci vyjadřuje Barack Obama a Donald Trump?

2.1) Jak se jejich rétorika v průběhu času měnila?

2.2) V jakých aspektech docházelo vůči Rusku u jednotlivých státníků ke shodě, v jakých se naopak nejvíce rozcházel?

3) Prošly americko-ruské vztahy v důsledku změny administrativ proměnou v terminologii Wendtových kultur anarchie?

Práce je rozdělená do tří dílčích částí, z nichž každé, v rámci snahy zachovat kontinuitu textu, předchází vlastní teoretická část. První z těchto segmentů se soustředí na pojem NSV. Zabývá se vznikem, možnými alternativami pojmu a jeho kritikou. Jedna z podkapitol kombinuje hlavní body kritiky NSV, nové skutečnosti, které ji od SV odlišují (především v souvislosti s technologickým vývojem) a klíčové charakteristické znaky SV⁵, které jsou s fenoménem NSV porovnávány. Tato podkapitola odpovídá na VO č. 1 a podotázku č. 1.1. Následující podkapitola se soustředí na objasnění vývoje a změn fenoménu během prezidentství Baracka Obamy a Donalda Trumpa, čímž umožní zmapovat NSV od její hypotetické první fáze po současnost. Popisuje konkrétní projevy NSV v oficiální zahraniční politice, čímž odpovídá na podotázku č. 1.2.

Další část se zabývá výstupy obsahové analýzy a zodpovídá tak na VO č. 2 a její podotázky. Primárním zdrojem obsahové analýzy a důležitým ukazatelem rusko-amerických vztahů mi jsou oficiální veřejné projevy státníků publikované na stránkách Bílého domu. Analýza se soustředí na druhé funkční období Baracka Obamy a současné funkční období Donalda Trumpa. V rámci zodpovídání VO č. 2 budu nejprve korpus podrobovat otevřenému kódování na škále *negativní, pozitivní a neutrální/neurčitý*, přičemž kódům budou přisouzeny subkódy blíže specifikující povahu daných výroků. Zásadní bude zjištění, který z těchto kódů u prezidentů převažuje. Dále budu výskyty zkoumat po kvalitativní stránce, a to především právě na úrovni subkódů (definovány v kapitole 3.2). V rámci zodpovídání podotázky č. 2.1 se budu snažit najít obecné trendy a proměny v komunikační praxi, které budu dávat do souvislostí s poznatky z předchozích kapitol. Pokračovat budu zodpovídáním podotázky č. 2.2. Textové segmenty roztřídím do jednotlivých kategorií a přiřadím jim konkrétní kódy podle jejich tematického zaměření. V této části využiji odpovědi na podotázku č. 1.2 (zjištěné

⁵ Stanovené zkoumané kategorie jsou následující: polarita a ideologie; zástupné konflikty, krize a zpravodajské služby; vojenská síla a závody ve zbrojení; ekonomika.

projevy NSV v politice států), která mi poslouží jako základní tematický rámec pro zkoumání reakcí státníků. V rámci jednotlivých témat pak budu zkoumat podobnost či rozličnost reakcí prezidentů a ty budu zároveň porovnávat s reálnými kroky jejich administrativ. Bližší postup analýzy je rozepsán v kapitole 3 *Obsahová analýza* a v jejích podkapitolách.

Část poslední se soustředí na VO č. 3 a aplikuje Wendtovu teorii kultur anarchie na poznatky všech předchozích částí práce. První část kapitoly se soustředí na teoretickou rovinu konceptu, druhá část poté na aplikaci teorie. Pomocí výsledků své analýzy se budu snažit určit, zda jsou současné vztahy těchto dvou států na úrovni kantovské, lockovské či hobbesovské kultury anarchie, a na jakém stupni internalizace se v rámci těchto kultur nachází. Zabývat se budu také tím, zda v průběhu prezidentství BO a DT došlo v rámci tohoto konceptu k proměnám. Pokud ano, budu se snažit identifikovat příčiny těchto změn. Výsledek mého zkoumání v rámci VO č. 3 zobrazím na Wendtově tabulce vícenásobné realizace mezinárodní kultury. Přínosem této práce bude analyticky podložený výzkum vysoce debatovaného pojmu a v současné době populárního tématu, ohledně kterého panuje hodně sporů a nejasností, a které je médií často velmi zjednodušováno.

2 Nová studená válka

Autorem tohoto označení je George Frost Kennan, autor Dlouhého telegramu a architekt americké studenové války zadržování komunismu. Poprvé toto slovní spojení použil už v roce 1998 v souvislosti s americkou ratifikací plánu na rozšíření NATO.⁶ Předpověděl, že toto rozhodnutí do budoucna negativně ovlivní ruskou politiku a plánované rozšíření označil za zcela zbytečné, a dokonce za tragickou chybu. Předpověděl, že další snahy o rozšiřování, potažmo přibližování se ruským hranicím rozpoutají novou studenou válku (Friedman 1998). Tento termín je nyní používán médii, politiky (Vladimir Putin, Angela Merkelová, Dmitrij Medveděv, Barack Obama, Donald Trump, Sergej Lavrov a další) a vychází o něm množství článků i knih (Lucas 2008, Cohen S. 2019, MacKinnon 2007 a další).

Termín nová studená válka popisuje post-studenové války období nenásilné konfrontace mezi významnými geopolitickými aktéry. Stejně jako původní SV i tento konflikt proti sobě staví dva velké bloky, které si vzájemně konkurují a soupeří mezi sebou. Do tzv. západního bloku řadíme USA a evropské státy (především pak členské státy NATO), do bloku východního pak Rusko a Kremlu blízké spojence jako jsou Venezuela, Írán či Sýrie. Postupem času však můžeme pozorovat výrazný nárůst pozornosti směřovaný k ČLR, který pokračuje dodnes. To jak v důsledku rostoucích ekonomických tenzí, respektive obchodní války mezi Spojenými státy a Čínou, tak také v podobě sblížení Ruska a Číny.⁷ V tomto vztahu hraje důležitou roli Šanghajská organizace pro spolupráci, která bývá často označována za opozici NATO⁸ (Jelen 2013: 10). Vztahy USA-ČLR tak v mnohých

⁶ Rozšíření se týkalo České republiky, Polska a Maďarska, tedy států bývalého východního bloku.

⁷ Toto sblížení je částečně způsobeno ochlazením vztahů obou zemí s USA. Obavy podpořilo i Si Ťin-pchingovo označení Putina za nejlepšího přítele při jeho návštěvě Moskvy v létě 2019 (Neuman 2019).

⁸ Takové označení je však značně nepřesné, jelikož tato organizace není založena na vojenské spolupráci a její hlavní důvod existence je boj proti extremismu, separatismu a terorismu.

případech přebírají toto označení⁹, což celou situaci s problematikou terminologie NSV ještě více komplikuje. RF-ČLR vztahy nejsou na takové úrovni¹⁰, abychom je mohli považovat za jeden společný blok stojící proti USA, máme zde tedy dva konflikty pod stejným označením, v rámci nichž existují další štěpení (viz níže).

Označení NSV je terčem mnohých kritiků¹¹ pro přílišné zveličování situace či historickou nesprávnost pojmu. Mnoho autorů tvrdí, že tato dvě období jsou zcela neporovnatelná a je nesprávné nazývat současný stav pokračováním či novou etapou SV. Argumentují především tím, že metody i prostředky využívané nyní jsou diametrálně odlišné a konflikt není ve věku globálního terorismu a kybernetických hrozeb tak snadné teritorializovat.

Alternativ pro popis souhrnu událostí, které byly doteď v práci označovány jako NSV, existuje mnoho. Jde o termíny odlišné, byť s názvem původního konfliktu stále související. Mezi takové patří například označení *Cold Peace* (Engle 2015), tedy studený mír, který je tradičně používán spíše ve spojitosti se vztahy Egypt-Izrael, Indie-Pákistán či Čína-Indie. S tímto termínem ve spojitosti s USA a RF přišel už Boris Jelcin v roce 1994 na summitu OBSE v Budapešti. Tehdy slovní spojení však použil pouze jako možné označení stavu budoucího, nebude-li Ruská federace zahrnuta do nového bezpečnostního řádu v Evropě (Marshall 1994). Původní Jelcinovo označení získává na důležitosti po stejných událostech, které rozproudily také debaty zastánců termínu NSV, mezi nimiž dominuje především ukrajinská krize. Mimo studený mír se objevuje i označení *Hot Peace*, tedy horký mír, který používá například McFaul¹² (McFaul

⁹ Například: Foreign Affairs (Westad 2019), Hospodářské noviny (Schröderová 2019), The New York Times (Ferguson 2019, Wertheim 2019), Foreign Policy (Kaplan 2019), CNN (Westcott 2020), Economist 2019, The Washington Post 2019, Forum 24 (Janda 2019) atd.

¹⁰ Rusko-čínské vztahy stojí především na obchodu (zbraňové systémy, ropa a technologie). Mimo SCO však nemůžeme pozorovat formování jakékoliv kolektivně-obranné politicky orientované organizace či jiné formy spolupráce.

¹¹ Například: Westad 2018, O'Hanlon-Ziegler 2019, Walt 2018, Matlock (nedatováno), Klare 2018, Owen 2018, Trenin 2018 atd.

¹² McFaul byl jedním z významných autorů Obamova programu resetu vztahů s Ruskem (viz dále).

2018), bývalý americký velvyslanec v Rusku za administrativy Baracka Obamy. Další alternativou je například i druhá studená válka (*Cold War II., Cold War 2.0*), jejímž zastáncem je bezpečnostní analytik Dmitrij Trenin. Ten problém vidí především v mírových urovnáních po ukončení SV. Situaci přirovnává k problematice revizionismu po první světové válce, kdy se druhou stranu nepodařilo integrovat do nového systému (Strauss 2017). Proto i analogické názvosloví s druhou světovou válkou. Variant pro označení zhoršování vztahů mezi těmito dvěma státy existuje mnoho. Byť se označení různí, obsah zůstává ve své podstatě stejný.

Mezi zastánci nepanuje shodný názor ani ohledně události, kterou diskutovaná NSV započala. V této části budu v rámci snahy pojem konceptualizovat popisovat události, jež autoři považují za zlomové a které považují, pro uvedení do kontextu problematiky, za důležité zmínit. Za jeden z takových momentů bývá často označován Putinův projev na Mnichovské bezpečnostní konferenci roku 2007, kde byl vůbec poprvé od ukončení SV oficiálně formulován ruský anti-amerikanismus. Putin zde obecně upozornil na nevýhody a nepřijatelnost unipolarity a na nebezpečí unilaterálních akcí, přičemž však evidentně mluvil právě o Spojených státech. Nařkl je z vměšování se do vnitřních záležitostí jiných států a rozšiřování členské základny Severoatlantické aliance nazval provokací a snižováním míry vzájemné důvěry (Putin 2007). Důležitou událostí, která v tomto směru v rámci zhoršování vztahů rezonuje je také ruská intervence v Gruzii o rok později. Šlo o unilaterální ruskou vojenskou invazi do prozápadní Gruzie, která vyústila v ruské uznání separatistických republik Abcházie a Jižní Osetie. Obě území dodnes zůstávají po ekonomické i vojenské stránce pod kontrolou RF. Tato událost je mnohými teoretiky NSV vnímána jako první signifikantní krok k rozšiřování sféry vlivu do původních hranic Sovětského svazu a jako akt vzdoru proti rozšiřování NATO (v reakci na gruzínské aspirace k přidání se k Alianci) (Cumbo – Kaplan 2015: 4, 7). Cvičení Zapad ze září 2009, je v této souvislosti často opomíjeným tématem, například Edward Lucas ho však považuje za událost zcela zásadní. Jednalo

se o simulovaný jaderný útok proti Polsku společnými vojenskými silami Ruska a Běloruska. Došlo k nácvičku odpalu střel, které měly simulovat jaderné zbraně, vylodění se na polském pobřeží, či například zkoušce postupu při teoretickém povstání polské národnostní menšiny v Bělorusku. Jednalo se o největší cvičení svého druhu na západních hranicích Ruska od konce SV.¹³ Důležitý je také fakt, že cvičení proběhlo den po sedmdesátém výročí ruské invaze do Polska v roce 1939, čímž získalo jakýsi symbolický aspekt. Součástí cvičení Zapad bylo i cvičení Lagoda v Gdaňském zálivu, přičemž to bylo mířeno proti pobaltským státům a Finsku. Rusko cvičení nazývalo obrannými manévry, zbytek světa, a Polsko především, to vnímalo spíše jako demonstraci síly Ruska a budoucí hrozbu jejich bezpečnosti (EP 2011; Day 2009). Žádné výrazné reakce mezinárodního systému se události však nedostalo.

Události na Ukrajině spojené s ruskou anexí Krymu v roce 2014 někteří považují za první fázi NSV, někteří za jednu z událostí v rámci už probíhající NSV. Všichni zastánci se ovšem shodují na důležitosti tohoto konfliktu, který znamenal zhoršení rusko-amerických vztahů. Toho je důkazem i velké zvýšení zájmu o tematiku NSV v médiích zejména během let 2014 a 2015. Druhým z takových momentů je Putinova prezentace nových jaderných zbraní na začátku roku 2018. Ta byla doprovázená počítačovou simulací, na které modelová mapa doletu výrazně připomíná Spojené státy, konkrétně stát Florida. Putin během své prezentace navíc upozornil na to, že jakýkoli útok proti Rusku nebo jeho spojencům bude brán jako jaderný útok a Rusko bude okamžitě reagovat rovnocenně, nehledě na důsledky (Sanchez 2018).¹⁴

Zcela odlišný názor oproti hlavnímu proudu autorů zastává například Stephen F. Cohen. Ten jako důvody vzniku NSV vnímá nadřazené jednání USA

¹³ Akce se účastnilo nejméně 30 000 vojáků, 100 letadel a vrtulníků a 20 válečných lodí. Poslední námořní akce takového rozměru se konala naposledy v roce 1981, tedy během SV (EP 2011).

¹⁴ Zajímavé však je, že nikdo ze zastánců neupozorňuje na ruskou výbojnost a snahu udržet stát v současných hranicích v souvislosti s čečenskou válkou. Ať první v souvislosti s jejím vojenským obsazením v roce 1994 pod vedením Jelcina, tak druhou započatou v roce 1999, která byla vedená převážně Putinem.

vůči RF po konci SV, obecně rusofobii Západu a poté zejména neustálé rozšiřování hranic NATO. Navíc se ztotožňuje s názorem, že poté co reálná hrozba, kvůli které NATO vzniklo, pominula, i sama Aliance měla zaniknout. Negativně vnímá i evropské a americké zásahy na Ukrajině a westernizaci režimů v Afghánistánu, Iráku, Libyi a v Sýrii. Cohen za první střet v rámci NSV označuje bombardování Srbska (ruského spojence) vojenskými silami NATO. Navíc, jako jeden z mála, vnímá NSV jako mnohem nebezpečnější¹⁵ než původní studenoválečný konflikt. Velký problém vidí také v médiích, které NSV rámuje. Tvrdí, že zejména například *The New York Times* či *Washington Post* výrazně, a hlavně negativně, zkreslují realitu NSV a Rusko společně s Putinem demonizují. Přestože by se mohlo zdát, že Cohen s Putinovou politikou sympatizuje, není to tak úplně pravdou. Ruskou domácí politiku popisuje jako autoritářskou, ale namítá, že RF je ve stádiu změny v demokracii a její izolace by tyto tendence mohla narušit (Cohen, S. 2018b; Cohen, S. 2018a; Roberts 2019). K tomuto alternativnímu proudu lze připojit výše zmíněného Dimitrije Trenina. Ten Západ viní z chybného přístupu k postkonfliktnímu urovnání po ukončení studenoválečného konfliktu. Ten podle něj způsobil ruský revizionismus, který vede k novému konfliktu proti současnému mezinárodnímu uspořádání.

Už roku 2010 se v ruské vojenské doktríně objevuje narůstající strach z rozšiřující se základny NATO, a to zejména kvůli jejímu přibližování se k ruským hranicím. Americká národní bezpečnostní strategie (NSS) vydaná téhož roku Barackem Obamou o vzájemných vztazích mluví jako o přátelských a kooperativních. Ruská vojenská doktrína z roku 2014 pokračuje v podobné rétorice doktríny 2010, přičemž se už vyjadřuje daleko příkřeji a otevřeně líčí NATO jako svého hlavního nepřítele. Opět jsou zde vyjádřeny obavy z rozšiřování členské základny a vojenské infrastruktury Aliance a kritizovány jsou zejména její globální aspirace. Formuluje obavy ze západních zpravodajských služeb, které

¹⁵ Hlavním důvodem pro tuto domněnku je zejména fakt, že současný konflikt absentuje jakékoli nárazníkové pásmo, jakým byla za SV Východní Evropa. Tvrdí, že přesun konfliktu přímo na ruské hranice může přinést jejich větší ničivost.

mají potenciál ovlivňovat domácí politiku Ruska. Zároveň se zmiňuje o zemích sousedících s RF (žádná země však není konkrétně jmenovaná), které bere jako svou sféru vlivu a Rusko je připraveno je bránit všemi potřebnými prostředky. Nově se v ní objevují zmínky o hybridní válce a zcela vypouští pasáž o zabránění závodům ve zbrojení, která byla součástí doktríny 2010. Plánováno v ní bylo také zvyšování interakcí se státy BRICS. Dokument se nově zmiňuje o zabezpečení ruských národních zájmů v Arktidě, která je jednou z oblastí, kde se zájmy NATO a Ruska střetávají (Lídl 2015; Sinovets – Renz 2015). Na tento dokument o dva měsíce později navázala i americká NSS, která sice ruskou hrozbu už zmiňuje, ale je silně upozaděna jinými problematikami. Velká změna nastává s nástupem Donalda Trumpa, přičemž v NSS z roku 2017 je Rusko společně s Čínou už označeno za revizionistické státy a zároveň největší hrozby Spojeným státům v oblasti globální vlády. Zpráva upozorňuje na nové moderní jaderné systémy a hrozby kybernetické povahy, jimiž ČLR a RF dle USA zasahují do vnitřních záležitostí jiných států (NSC 2017; Feffer 2018).

Je nutné zde zmínit i ruského geopolitika Alexandra Dugina, který má v Kremlu výrazný vliv. Jeho teorie neo-euroasiánství stavící proti sobě pozemní a mořskou moc (přeneseně Ruskou federaci a USA) v podstatě myšlenku NSV jen podporuje. Duginova geopolitická teorie dává do popředí jedinečnost a specifčnost Ruska a nabádá k rozšiřování hranic státu v podstatě do podoby původního Sovětského svazu. Zastává názor, že RF je pouze přechodným obdobím v cestě za obnovením impéria a tyto dobovačné tendence popisuje jako ruskou přirozenost. Toto impérium má podle něj sloužit jako protipól současné americké hegemonii (Kalinin 2018). Cílem je tedy spolupráce s ostatními silnými státy mezinárodního systému¹⁶ a jejich následný společný boj za multipolaritu. Jelikož je ruská výbojná rétorika často spojována pouze s Putinem a jeho blízkým okolím, považují za důležité zde zmínit i Jevgenije Primakova jehož názory tento předpoklad vyvrací. Primakov byl ruský premiér a později ministr zahraničí předtím, než se Putin dostal k moci. V době, kdy byl u moci zastával názor, že by

¹⁶ Zejména pak se státy BRICS a se státy v rámci Šanghajske organizace pro spolupráci.

se Rusko mělo profilovat jako samostatné centrum moci a mělo přestat následovat Západ, především pak Spojené státy. I zde se setkáme s bojem za multipolaritu jakožto alternativou americké unipolarity a se snahou šířit ruský vliv. Soubor jeho idejí později vešel ve známost jako Primakovova doktrína. Na tu se odvolává i Primakovův nástupce v roli ministra zahraničí Sergej Lavrov, který tvrdí, že tato doktrína zásadně změnila ruskou zahraniční politiku po rozpadu SSSR a nasměrovala jí do podoby, ve které se nachází dnes (Gurganus – Rumer 2019).

2.1 Studená válka vs. nová studená válka

Studenou válku můžeme definovat jako „stav extrémního nepřátelství mezi zeměmi, a to zejména těmi s naprosto odlišným politickým systémem, pro který není typický otevřený boj, nýbrž politický tlak a hrozby“ (Cambridge Dictionary nedatováno). V následujících podkapitolách se budu soustředit na hlavní body kritiky konceptu NSV a na jeho nové aspekty, které ho od SV odlišují. Upozorním zde také na charakteristické znaky¹⁷ původního studenoválečného konfliktu, které budu na zkoumaný novo-studenoválečný konflikt aplikovat. Smyslem této kapitoly je na základě těchto zjištění odpovědět na VO č. 1 *Nachází se současný mezinárodní systém ve stavu, který bychom mohli nazývat nová studená válka?* a podotázku č. 1.1 *Pokud ano, jak lze tento pojem konceptualizovat?*

Již na první pohled lze od původní studené války zaznamenat určité rozdílnosti. Jednou z nich je skutečnost, že nyní se jedná spíše o konfrontační trojúhelník¹⁸ spíše než o dva bloky soupeřící proti sobě. Dalším zásadním rozdílem současného konfliktu je existence globálního terorismu, který aktéry nutí k alespoň

¹⁷ Neexistuje definice či seznam charakteristických znaků SV. Následující kategorie byly zvoleny na základě toho, na čem v odborné literatuře panuje největší shoda (například Eichler 2014, Gaddis 2006).

¹⁸ Zde se však, jako ve zbytku této práce, odkloním od konfliktu ČLR-USA a zaměřím se pouze na problematiku RF-USA.

minimální formě spolupráce. Existence internetu a technologický je poté snad tím nejdůležitějším rozdílem z pohledu vedení „války“.¹⁹ Zatímco v době SV nebyl internet rozšířen takřka vůbec, NSV je internetem formována. Hlavním rysem SV byla především ideologie, přičemž mnoho výzkumníků tvrdí, že současný konflikt tento aspekt zcela postrádá. Dalšími argumenty odpůrců jsou například odlišné metody, prostředky a charakter konfrontace či regionální zaměření konfliktů. RF je také, oproti SSSR, brána vůči USA jako slabší geopolitický aktér, který je často popisován jako ekonomicky a vojensky příliš slabý na to, aby mohl USA konkurovat. Právě na tyto body a studenoválečné charakteristické znaky se budu v následujících podkapitolách soustředit.

2.1.1 Ideologie a polarita

Počátek hypotetické NSV nedefinuje jeden konkrétní moment, ale jde spíše o postupnou eskalaci napětí, stejně jako tomu bylo u SV. Klíčové pro původní rozkol byly především zásadní rozdíly ve společnostech obou zemí – liberální kapitalismus versus marxismus-leninismus. Byl to boj univerzalistických politických ideologií, jejichž modely uspořádání společnosti bylo možné aplikovat globálně a které se vzájemně vylučovaly (Walt 2018). I přes tyto ideologické rozdílnosti spolu však byly oba bloky schopné za druhé světové války spolupracovat. Co se však později ukázalo být zásadním byly stejné a neslučitelné geopolitické zájmy.

Zásadním argumentem odpůrců NSV je právě absence ideologické roviny konfliktu. Rusko si kapitalismus osvojilo, ovšem novou vnitřně i zahraničněpolitickou koncepcí se stala ideologie suverénní demokracie za jejímž vznikem stojí Vladislav Surkov. Jeho koncept stojí na třech základních pilířích.

¹⁹ Internet přináší nové (kybernetické) hrozby a zároveň ovlivňuje politická rozhodování kvůli snadnějšímu přístupu k informacím.

Prvním z nich je autoritářství, přičemž Surkov argumentuje, že demokracie je pouze přetvářka, v rámci které je navozován pocit iluze, že hlas jednotlivce může něco změnit. Rusko podle něj takovou přetvářku nepotřebuje. Jako druhý zásadní bod Surkov popisuje velký silný stát, který jde světu vzorem a nabízí tak alternativu západním ideálům. Zatřetí, esenciální důležitost silného vůdce – Putina (Pynnöniemi 2019). Edward Lucas, jeden z obhájců existence fenoménu NSV, suverénní demokracii popisuje takto: “hlavní složky ideologie neobsahují nic nového: nalézáme zde vyhraněný pocit národního poslání, úsilí o stabilitu, jež má přednost před svobodou, a silný odpor k pokrytectví a povrchnosti Západu” (Lucas 2008: 14).

Tato ideologie je založena na putinismu, což je forma autokracie stojící na konzervatismu, populismu a na osobě Putina. Zásadně se však liší od diktátorství nebo režimu Sovětského svazu. Konzervatismem je zde míněna naprostá vnitřní stabilita, zachování statusu quo a odmítání jakékoliv změny. Stát stojí na ropném průmyslu, přičemž ten je většinou ovládnut státem, a tak zabraňuje vzniku silných autonomních hráčů, kteří by mohli mít vliv na politické dění. Takto řízená ekonomika navíc dovoluje člověku, který jí řídí dosazovat do jejího čela, na základě loajality, koho potřebuje. Putinismus nazýváme konzervativním také kvůli prosazování tradičních hodnot a důrazu na náboženství (zejména pak na pravoslavné křesťanství²⁰). S touto rétorikou se staví proti západním hodnotám zastávající genderovou rovnost, LGBT liberalismus atp. Vysílá tak hlavně rozvojovému světu signál, že ani jemu se nelíbí podsouvání hodnot jiných kultur. Je otevřen ostatním náboženstvím, které bere jako rovné, nijak je neomezuje²¹ a těmito kroky se staví do pozice jakéhosi sjednotitele nezápadního světa. Tyto body značně souvisí i s druhým definičním znakem – populismem. Po změnách

²⁰ Tak však Putin nečiní kvůli vlastní pobožnosti, ale kvůli tomu, že patriarchové jsou do své funkce jmenováni vládou. Pokud si svůj post chtějí udržet, jsou pod jejím, potažmo prezidentovým, vlivem.

²¹ Toto je důležité především vzhledem k jeho nové roli mírotvorce Blízkého východu. Zřídka kdy používá slovní spojení islámský terorismus, kterým by hrozbu teritorializoval, a i ve svém okolí se obklopil lidmi jiného než ruského etnika a jiného než křesťanského vyznání.

s nástupem Gorbačova a Jelcina se valná část obyvatelstva s neměnností, která bývá pokládána za stabilitu, režimu ztotožňuje. Stejně tak přijímají i konzervativní hodnoty. Ruské zbrojení a zapojování se v konfliktech má stejný populistický důvod²² (Fish 2017).

Velkým rozdílem je polarita současného mezinárodního systému. Zatímco za SV proti sobě stáli dva nejsilnější aktéři, kteří zformovali vojenské aliance (NATO a Varšavská smlouva) se nynější systém nedá popsat jako bipolární.²³ Navíc Varšavská smlouva zanikla a NATO se neustále rozšiřuje, tudíž je současný stav mocensky značně nevyrovnaný. Ovšem když porovnáme studenoválečné spojení obou bloků zjistíme, že i tehdy měly Spojené státy značnou převahu.²⁴ Přestože síly USA měly lepší letectvo, námořnictvo, technologie i výcvik, měl Sovětský svaz velkou ofenzivně vybavenou armádu na taktických místech – blízko Evropy a Perského zálivu (Walt 2018). Dá se říci, že obdobný stav přetrvává dodnes. RF navíc obnovuje svůj vliv v oblastech, kde se dříve angažoval i Sovětský svaz (viz níže).

Lze tak říci, že byť je současný ideologický rozkol odlišný, nelze tvrdit, že zcela zmizel. Tato ruská ideologie má revizionistické globální záměry čili tvrzení, že současný konflikt ideologickou rovínou zcela postrádá, jelikož se nejedná o námi známý konflikt socialismus-kapitalismus, se mi zdá značně unáhlený. RF se navíc otevřeně staví do antagonistické pozice vůči USA a na základě svého ideologického zázemí rozšiřuje své sféry vlivu. Přestože se domnívám, že tato kapitola dostatečně vyvrátila argument o absenci ideologie, historie ukázala, že pouze ideologie není hlavním hnacím motorem konfliktů. V historii se jím staly spíše odlišné vzájemně se vylučující geopolitické zájmy aktérů, které v systému

²² Tyto aktivity jsou společnosti předkládány jako vyzývání Západu a jako kroky k obnovení silného impéria.

²³ Ten je buďto stále unipolární nebo asymetricky multipolární (s vedoucím postavením USA), tedy tzv. uni-multipolární.

²⁴ Spojené státy měly na své straně silné státy schopné efektivně projektovat svou moc jako například Západní Německo, Velkou Británii, Japonsko, Francii, Izrael a později i Čínu. Sovětský svaz spolupracoval se státy o poznání slabšími jako byly jeho satelity, Jižní Jemen, Kuba nebo Angola.

generovaly konflikt. Vzhledem k tomu, že současné ruské snahy neusilují (alespoň ne otevřeně) o vychýlení unipolarity ve svůj prospěch, absence bipolárního uspořádání není pro existenci fenoménu zapotřebí. Jejich snahy směřují spíše k ruskému mocenskému růstu a snaze vytvořit systém multilaterální s Ruskem jako jedním z jeho pólů. Argumentu o bipolaritě tedy dávám zapravdu, ovšem, vzhledem k příčinám a cílům konfliktu, ho nepovažuji za příliš stěžejní.

2.1.2 Zástupné konflikty, krize a zpravodajské služby

Kvůli konceptu MAD nikdy nedošlo k přímé ozbrojené konfrontaci USA a SSSR. Karl Deutsch označil zástupné války za konflikty mezi dvěma mocnostmi bojované na půdě třetího státu, které se snaží tvářit jako boj ohledně vnitřní otázky dané země. Ten však slouží k prosazení vlastních širších cílů, aniž by došlo k přímé konfrontaci mezi danými mocnostmi (Mumford 2013). Podle této definice můžeme nalézt zástupné konflikty i v současnosti. Jsou jimi níže podrobněji popsané konflikty na Ukrajině, v Sýrii, v Íránu či ve Venezuele (která nyní do určité míry nahrazuje roli Kuby za SV).²⁵ Povaha zástupných konfliktů se však s postupem času mění. V zástupných konfliktech současnosti můžeme pozorovat trend snižujícího se vojenského angažmá, s čímž souvisí i nižší ztráty na životech vojáků ze sekundárních států (v tomto případě USA a RF). To je ovlivněno zejména lepším přístupem k informacím, kvůli kterému se zvyšuje averze veřejnosti vůči zapojování vojáků v zahraničních konfliktech.²⁶ V důsledku jsou místo vojenských nástrojů využívány stále častěji nástroje politické a ekonomické. V případně vojenských operací jsou lidské zdroje čím dál hojněji nahrazovány bezposádkovými systémy (*unmanned vehicles/systems*). Velkou změnou je také

²⁵ Po ruském zásahu v Gruzii Spojené státy reagovaly minimálně. Zemi byla poskytnuta humanitární pomoc a USA vyjádřily nesouhlas. Státy však nereagovaly v podobě vojenské pomoci, sankcí ani diplomatických opatření, do zástupných konfliktů tedy konflikt není zahrnut.

²⁶ Tzv. *Vietnam syndrome*.

oboustranná vzrůstající účast soukromých vojenských společností²⁷ a čím dál častější využívání kybernetických nástrojů²⁸ (Mumford 2013).

Za SV bloky soupeřily v globálním měřítku a na všech kontinentech, přičemž toto soupeření formovalo velkou část agendy světové politiky. Jedním z důležitých bodů kritiky NSV je regionální povaha konfliktů a ruského vlivu, které se soustředí primárně na ruské sousedství a malou část Blízkého východu (Walt 2018). Takové tvrzení však, dle mého názoru, není zcela pravdivé. Rusko se postupně začíná zajímat o širší okruh zemí než jen o ty postsovětské. Především od uvalení sankcí po anexi Krymu se Rusko snaží najít nové regiony pro spolupráci. Jeho vliv roste na Blízkém východě, ale angažuje se také v Africe, Latinské Americe, arktických oblastech a v menší míře i v Jihovýchodní Asii. V této souvislosti je také nutné zmínit, zatím především obchodní, sblížování Ruska a ČLR, které se zintenzivňuje především od roku 2014, kdy byla podepsána přelomová dohoda o dodávkách ruské ropy do Číny (Anishchuk 2014).

Sovětský svaz byl za SV v Africe velmi aktivní, s jeho rozpadem však zájem o tento region upadl. Od nástupu Putina (a především od roku 2015) můžeme sledovat jistý postupný návrat²⁹, který formálně zarámoval první rusko-africký summit v Soči 2019. Rusko v Africe oproti čínským investicím a západní formě spolupráce zaujímá jinou taktiku. Spolupráci staví především na bezpečnosti v podobě smluv o vojenské spolupráci (především v souvislosti s modernizací zbraní a vojenským výcvikem)³⁰ výměnou za nerostné suroviny a využívání afrických přístavů či základen (Foy – Munshi 2019; Russel – Pichon 2019). Podobně si Rusko počíná i v Latinské Americe, přičemž se na bezpečnostní

²⁷ V důsledku snižování vojenských stavů po konci SV se mnozí kvalifikovaní jedinci přesunuli do soukromého sektoru (*PMC – private military companies*). Ten se státům vyplatí v konfliktech využívat z diplomatických i finančních důvodů.

²⁸ Tyto aktivity reagují na současnou závislost společnosti na počítačových sítích. Neohrožují životy vojáků, jsou finančně výhodnější než vojenský zásah a jsou těžko vysledovatelné, tedy do jisté míry anonymní.

²⁹ Ovšem absentující ideologickou rovinnou spolupráce.

³⁰ Rusko takové smlouvy uzavřelo s už více než 20 africkými státy (např. Botswana, Kamerun, Středoafriická republika, Čad, Egypt, Etiopie, Mosambik, Nigérie, Súdán, Tanzanie, Zambie, Zimbabwe).

a ekonomické úrovni sblíží se státy tradičně navázané spíše na USA jako jsou Nikaragua, Venezuela, Brazílie, Mexiko nebo Kuba. Obrat ruské pozornosti k tomuto regionu částečně způsobily zmíněné sankce uvalené na Rusko po anexi Krymu, částečně ale také snaha dokázat schopnost projektovat svou moc na západní hemisféře (Shuya 2019). Jak navíc bylo zmíněno výše, Rusko se staví do čela alternativního proudu vůči USA. Ten žádné společnosti nevnucuje svá pravidla, nezasahuje do vnitřních záležitostí států a poskytování pomoci politicky nepodmiňuje, což je v nezápadním světě vítaný přístup. Aktivitami v těchto regionech zvyšuje svůj geopolitický vliv, posiluje svou surovinovou bezpečnost a částečně si vynahrazuje ekonomické ztráty způsobené sankcemi.

Další oblast zájmu, kterou zde musím v souvislosti s rozšiřováním sfér vlivu posledních let zmínit je Arktida. Arktické oblasti jsou bohaté na minerály, ropu, zemní plyn a ryby. Zároveň její postupné tání otevírá nové námořní trasy, čímž se stává geopoliticky ještě významnější. Rusko³¹ je v této oblasti, v porovnání s ostatními arktickými státy, v posledních letech nejaktivnější. Investuje do ropné infrastruktury, stavby hlubokovodních přístavů a lodí schopných plavit se tímto terénem. Rusko je jediným státem s flotilou jaderných ledoborců na světě. Do vývoje ledoborců investuje i Čína, která má v Arktické radě pozorovatelský status a mimo jiné v této oblasti podporuje mnoho ruských projektů ve snaze budovat tzv. Polární hedvábnou stezku. Velkého významu Arktida nabyla během SV³², zájem o ní po ukončení konfliktu však upadl. Nyní je v této oblasti opět patrné napětí, a to jak kvůli lukrativním možnostem těžby, tak kvůli otevírání severních námořních tras. Problémem je však především militarizace oblasti a překrývající se územní nároky států s Arktidou sousedících.

³¹ Prvním znakem otevírajícím možnou novou frontu konfrontace byl s největší pravděpodobností rok 2007, když ruské ponorky na arktické dno severního pólu umístily ruskou titanovou vlničku.

³² Beringova úžina je jedinou společnou hranicí SSSR a USA (hranice probíhá mezi Diomedovými ostrovy vzdálenými od sebe cca 3 km, přičemž každý z nich patří jednomu ze států). Arktida je nejkratší spojnici těchto dvou států což se ukázalo jako zásadní zejména v otázce bezpečnosti (mezikontinentální balistické střely nebo (jaderné) ponorky).

Dnes v této oblasti USA³³ zaostávají za dominantní RF. Rusko za několik posledních let vybuodovalo stovky nových základů³⁴ a Spojené státy se ruskou militarizací snaží vyvažovat zvyšováním vojenské přítomnosti složek NATO.³⁵ V rámci Arktické rady však neexistuje platforma pro řešení bezpečnostních problematik, a tak státy v tomto trendu militarizace nadále pokračují (Shea 2019; Kočí – Baar 2018; ČT24 2019b).

Krizе neboli incidenty, u kterých by hrozila eskalace v přímou konfrontaci, potažmo v horký konflikt se zatím ve vztahu RF-USA od roku 1991 nevyskytly. Jedním z hlavních znaků studenoválečného konfliktu jsou zpravodajské služby a špionážní aktivity. Navenek by se mohlo zdát, že aktivity byly od konce SV značně omezeny. I v současnosti však můžeme najít důkazy o těchto aktivitách na půdách obou států. Některé zdroje dokonce tvrdí, že současná špionážní aktivita je srovnatelná, ne-li vyšší, s tou studenoválečnou (Lee – Lederman 2018). Bylo by však pošetilé se jejich konkrétní analýzou, vzhledem k omezenému přístupu k datům, zabývat. Co zde ovšem zmíním je vývoj těchto praktik a technologické změny, které přichází s 21. stoletím. Jedním z nástrojů, který značně komplikuje tradiční HUMINT³⁶ přístup je například technologie rozpoznávání obličejů³⁷, či hackerské útoky směřované nejen na instituce, ale například i na mobilní telefony významných jednotlivců (Lucas 2019).

Proměna povahy konfliktů a nástrojů používaných k jejich řešení je oproti původnímu studeno-válečnému konfliktu zcela evidentní. K této změně došlo důsledkem technologického vývoje, ovšem na existenci zástupných konfliktů nic nemění. Absence krizí se dá v podstatě vnímat jako důsledek této proměny povahy konfliktu a přecházení od vojenských nástrojů zejména k těm kybernetickým či

³³ Spojené státy Aljašku využívají jako jeden ze zdrojů ropy a v arktické oblasti mají jen několik základů (Aljaška, Island, Grónsko).

³⁴ Podle ruských zdrojů se jedná o 475 základů postavených během posledních šesti let.

³⁵ Tyto aktivity Rusko, potažmo Putin, vnímá jako hrozbu, jelikož se NATO ruským hranicím přibližuje z dalšího směru.

³⁶ *Human Intelligence*, tedy získávání informací člověk-člověk.

³⁷ Technologie, která vizuální záznam porovnává s informacemi dostupnými na internetu a může tak zjistit, zda je krycí příběh dané osoby reálný či nikoliv.

ekonomickým. Jejich absence je také možná vysvětlit tím, že se v rámci hypotetického konfliktu nacházíme v jeho počáteční fázi. Změny se přelévají i do tematiky sfér vlivu. RF již netvoří alternativy vojenským aliančním paktům, jako byla například Varšavská smlouva. Místo toho se spíše soustředí na podryvání západního vlivu v jednotlivých zemích a regionech s cílem nahradit unipolární uspořádání multipolárním.

2.1.3 Vojenská síla a závody ve zbrojení

Jaderné zbraně jsou jedním z typických znaků SV. Zaručovaly její povahu nepřímé konfrontace³⁸ a historicky byly omezovány mnohými smluvními systémy, jako byly SALT I nebo INF. V únoru 2021 vyprší planost dohody Nový START, který může být o 5 let prodloužen oboustranným podpisem USA a Ruska, k tomu ale zatím nedošlo. Tato smlouva je v současnosti posledním dokumentem omezujícím jaderný arzenál obou zemí. Trump chce vytvořit dohodu novou, do které by zahrnul i Čínu, takovou variantu však Peking zatím oficiálně nepotvrdil. Společně se zánikem smlouvy skončí i právo na vzájemné inspekce a sdílení informací (Ordoñez 2020). Rusko se Spojenými státy jsou v tomto ohledu nejvýznamnějšími světovými hráči, jelikož dohromady vlastní přes 90 % světového jaderného arzenálu (SIPRI 2019b), přičemž jaderné arzenály obou zemí jsou téměř vyrovnané (Kristensen – Korda 2019a; Kristensen – Korda 2019b).

Putin od roku 2011 modernizuje ruskou armádu (přičemž se soustředí především na tzv. jadernou triádu³⁹), kterou považuje za jeden ze základních stavebních kamenů státu. Od roku 2014 také můžeme sledovat trend výrazného zvyšování ruských vojenských výdajů. Spojené státy za Obamy počet jaderných

³⁸ V souvislosti s McNamarovým konceptem *Mutually assured destruction* – MAD (záruky vzájemného zničení).

³⁹ Označení se vztahuje ke třem kategoriím jaderných nosičů – pozemní, podvodní (ponorkové) a letecké.

zbraní naopak snižovaly, ačkoliv po nástupu Trumpa se vydaje na zbrojení, a to zejména to jaderné, opět postupně navyšují (SIPRI 2019a). Trump tvrdí, že pouze reaguje na činnost Moskvy, čímž se dostáváme k potencionálním počátkům obnovení závodů ve zbrojení (Feffer 2018). Rusko investuje do umělé inteligence, ofenzivních kyberkapacit, hypersonických zbraní či zkrátka kapacit, které by mohly eventuálně překonat americký protiraketový štít. Na tyto nové skutečnosti reaguje i americká Národní obranná strategie z roku 2018⁴⁰, která zdůrazňuje nutnost modernizace, aby byla schopna reagovat na potencionální aktivity konkurentů a protivníků. Trumpova NDS zmiňuje Rusko v negativním smyslu hned v úvodu, kde shrnuje kroky, se kterými USA nesouhlasí, jako například narušování hranic států či vetování ekonomických, diplomatických a bezpečnostních rozhodnutí svých sousedů. Vztah s Ruskem na dalších stránkách dokument popisuje jako „návrat dlouhodobé strategické soutěže“ (DoD 2018).

Ruský vývoj zbraní, které porušovaly smlouvu INF⁴¹, odstartoval zvyšující potřebu modernizovat americký arzenál (a to jak defenzivní, tak později i ofenzivní). Nové zbraňové systémy představené Putinem v roce 2018 jsou podle expertů NATO zásadní hrozbou. Obávají se, že by v budoucnu mohly být využívány k prosazování ruských zájmů při vyjednáváních atp. Jak je navíc zmíněno výše, podle ruské vojenské doktríny navíc připadá v úvahu použití jaderných zbraní v konfliktu, je-li to nutné. Po oboustranném odstupu od smlouvy INF v roce 2019 a po únoru 2021, kdy skončí platnost smluvnímu systému Nový START už jadernému zbrojení nestojí v cestě žádná formální omezení (Barnes 2019). Oproti původním závodům, ve kterých se jednalo zejména o kvantitu⁴² se v současnosti bavíme spíše o kvalitě spojené právě s modernizací (SIPRI 2019b).

Podle amerických zpravodajských agentur jsou v současnosti však větší hrozbou americké bezpečnosti kybernetické hrozby (v řebříčku *Worldwide Threat*

⁴⁰ NDS je v podstatě implementací základních pilířů NSS. Poslední publikovaná NDS před touto je z roku 2008.

⁴¹ Jednalo se zejména o zbraň SSC-8 neboli Novator 9M729.

⁴² Podle SIPRI počet jaderných hlavic na světě dokonce klesá.

Assessment of the US Intelligence Community jsou uvedené dokonce nad terorismem). Právě RF a ČLR jsou státy označované za největší zdroje těchto kyberhrozeb (Dilanian 2015). Novinkou v éře NSV jsou bezpochyby hybridní bezpečnostní hrozby. V hybridní válce hrají prim nevojenské prostředky, přičemž ty vojenské nejsou vyloučeny, ovšem jejich užití bývá obvykle popíráno. Těmito nevojenskými prostředky jsou psychologické operace, propaganda, ekonomické sankce, embarga, kriminální aktivity, teroristické aktivity atp. Alespoň jednou stranou konfliktu zpravidla bývá stát a aktivity jsou zaměřeny zejména proti politickým strukturám a orgánům, státní ekonomice, morálce obyvatel státu či ozbrojeným silám⁴³ (Jagello 2000 2015: 7-8, 11).

Kybernetické útoky⁴⁴ jsou jedněmi z nejpoužívanějších nástrojů v konfliktech současné doby. Ty se buďto soustředí na získání informací nebo přijímají povahu psychologické manipulace, která má za cíl stát zevnitř oslabit. Pro porozumění tohoto nového způsobu boje je nutné zde zmínit Gerasimovu doktrínu⁴⁵, která popisuje teorii moderního válčení. Jde tak v podstatě o původní taktiku SSSR s použitím nových technologií, které umocňují její efekt. Jde o destabilizaci společnosti následovanou jejím rozpadem a převzetím kontroly ze strany RF. V této snaze je používáno právě nevojenských prostředků jako jsou

⁴³ Jedním z případů využití nástrojů hybridní války je rusko-gruzínský ozbrojený konflikt z roku 2008, ve kterém byly kombinované charakteristiky klasické vojenské intervence s prvky hybridní války, která měla pomoci s přípravou a podporou samotných bojových operací. V tomto případě se jednalo o ekonomické sankce a embarga, informační válku a kybernetickou válku. Rusko se v tomto případě odkazovalo na zásah Západu v Kosovu roku 1999, čímž svoje aktivity legitimizovalo. Jako další příklad uvedu Ukrajinu v roce 2014, jakožto jedno ze zlomových témat NSV. I zde šlo o kombinaci vojenských (vojáci označováni jako „*little green men*“ kvůli svým zeleným uniformám bez jakýchkoliv insignií určující jejich státní příslušnost) a hybridních nástrojů boje. Mimo výše zmíněných nástrojů zde Rusko využívalo tzv. novou propagandu. Jejím cílem není přesvědčit o jiné pravdě, ale znejistit recipienty v tom, co je pravda. K tomuto účelu bylo využíváno především mediálních platforem jako je *Russia Today*, *Sputnik*, *TASS*, *RIA Novosti* a v neposlední řadě tzv. *troll farms* (jako například *Internet Research Agency* v Petrohradě). Skutečný rozsah ruských kybernetických útoků pomocí malwaru či spywaru však bez informací zevnitř nelze přesně určit (Jagello 2000 2015: 9-10).

⁴⁴ Za první kyberútok RF proti Západu je považován útok na Estonsko v roce 2007, kde vypuštěná dezinformace způsobila rozsáhlé nepokoje a násilí.

⁴⁵ Ta vznikla z článku vydaném v roce 2013 Valerijem Gerasimovem, náčelníkem generálního štábu ozbrojených sil Ruské federace.

hackerské útoky, ovlivňování médií, dezinformační kampaně, úniky informací atd., které jsou většinou šířeny skrze sociální media. Doktrína tento styl válčení rámuje a označuje ho za primární, ne jako pomocný nástroj k použití vojenské síly (McKew 2017). Relativně novým fenoménem v oblasti informační bezpečnosti je *deepfake*. Stále se zdokonalující software, který je pomocí umělé inteligence schopný nahradit obličej i hlas hlavního protagonisty původního záznamu za jiný, se stává čím dál větší hrozbou. To zejména s blížícími se americkými volbami 2020, ve kterých by mohl sehrát důležitou dezinformační roli. K největšímu ohrožení spojené s touto technologií pak podle Spojených států může dojít ze strany Ruska, Číny a jejich spojenců (Lima 2019).

Jaderné zbraně jsou stále důležitým strategickým faktorem, jejich význam však postupně upadá. Prim v současnosti hrají kybernetické hrozby, ale i přes tuto skutečnost státy neustále investují do zbrojení, a to především do modernizace. Pro oba státy je vojenská síla důležitým tématem a v posledních letech se na ni výrazně soustředí a investují do ní. Mluvit o obnovení závodů ve zbrojení by vzhledem k fluktuaci prostředků vynakládaných na zbrojení bylo příliš unáhlené. Větší roli navíc v současném mezinárodním prostředí hrají spíše ekonomické, diplomatické a kybernetické nástroje, jejichž kapacity se nedají číselně vyjádřit tak snadno jako je tomu u vojenského arzenálu.

2.1.4 Ekonomika

Důležitým rozdílem mezi původním studeno-válečným konfliktem a tím současným je ekonomická otázka. Za SV byl obchod a investice do SSSR ze strany Západu v podstatě tabu. To se však ani zdaleka nedá říci o současném stavu, kdy je ruská ekonomika mnohem více provázána s těmi zahraničními. Kritici tento fakt vnímají jako důvod, kvůli kterému by k NSV nikdy nemohlo dojít. Avšak konkrétně vztah USA-RF stojí poměrově spíše na politických a bezpečnostních

otázkách. Obchodní vztahy jsou teď navíc významně ovlivněny několika sety sankcí (EPRS 2018), kvůli kterým si RF v posledních letech hledá obchodní partnery v jiných regionech, viz výše.

Putin se svým nástupem zahájil úspěšný restart ekonomiky založené na nerostném bohatství (především pak na ropě a zemním plynu). Zahraniční vliv ruských státních či polostátních firem (jako Gazprom, Evraz či Sberbank) a ruských oligarchů je stále větší. Rusko bývá často uváděno jako příklad tzv. rentiérského státu⁴⁶. Ovšem nediverzifikovaná ekonomika založená na energetice je vždy velký risk⁴⁷ a ceny ropy ruskou ekonomiku silně ovlivňují. Na ceně ropy je závislá většina průmyslových odvětví a ekonomických aktivit. Sankce uvalené na RF po ukrajinské krizi byly sektorově zaměřené právě na tato odvětví, ze kterých Rusko nejvíce těží, jako je energetika, zbrojní průmysl či bankovníctví. Jedním z velkých problémů, kterým Rusko čelí je také demografická krize, přičemž počet jeho obyvatel klesá⁴⁸, s čímž logicky souvisí i úbytek pracovní a vojenské síly, který může způsobit ekonomický úpadek či růst bezpečnostních rizik (Jelen 2013: 10-11; Eberstadt 2011). Předpokládá se, že tento trend se bude nadále prohlubovat a že v následujících desetiletích ruská populace prudce klesne a bude stárnout. Oproti tomu americká populace je poměrně mladá a stále roste, a stejně tak americká ekonomika (Walt 2018). I přes tyto problematiky ruská ekonomika roste a její růst, byť pomalý, se očekává i v několika dalších letech⁴⁹ (WB 2019). Putin se ve svém současném funkčním období snaží zrychlit ekonomický růst státními projekty po vzoru Rooseveltova plánu *New Deal*. Jeho cílem je do roku 2025 zvýšit hospodářský růst nad světový průměr (Tétrault-Farber – Ostroukh 2019).

⁴⁶ Typický termín pro státy s autoritářskou vládou, které ovládají monopolní státem ovládané firmy.

⁴⁷ Lidstvo se navíc postupně od fosilních paliv odvrací, tudíž lze očekávat postupný pokles hodnoty nerostného bohatství.

⁴⁸ Přičemž ovšem razantní úbytek obyvatelstva samozřejmě přinesla i výrazná ztráta území po rozpadu SSSR.

⁴⁹ Zpomalit by ho však mohly další sankce, které by vyvolaly další odliv zahraničních investic a přispěly k dalšímu znehodnocování rublu.

Ekonomický faktor by mohl mít zásadní vliv na odvrácení vzniku nového konfliktu v mezinárodním systému. Vzhledem k provázanosti ekonomik by byl konflikt pro všechny zúčastněné strany velmi nevýhodný. Do globálního řádu však stále více zasahují nové rostoucí mocnosti, které současný systém vedený Spojenými státy vyzývají a mohly by pro Rusko představovat potencionální třetí cestu.

2.1.5 Finální konceptualizace NSV

Pokud jde o příčiny NSV a její ideologické zázemí, můžeme zde vnímat silné podobnosti, které obě strany konfliktu staví do zcela antagonistických pozic s neslučitelnými vizemi světa. Byť se tedy podařilo kapitalismus rozšířit i do postsovětských oblastí včetně RF, vyvinul se zde ideologický konflikt v jiné podobě a s jinými cíli. Nyní se už nejedná o konflikt o světovládu, ale o konflikt proti unipolárnímu uspořádání a snahou přetvořit ho v systém multipolární. Argument regionální podoby konfliktu je, myslím si, velmi unáhlený. Byť zástupné konflikty neprobíhají na všech kontinentech, jsou zde patrné oboustranné snahy o rozšiřování sfér vlivu mimo své bezprostřední okolí. Pravdou je, že současná situace zatím postrádá krize pro původní konflikt natolik typické a velkou překážkou může potencionálně být i provázanost ekonomik inkriminovaných států. Vzhledem k současným sankcím se však státy s touto skutečností musí částečně vyrovnávat už nyní. Zvyšování nákladů na zbrojení a plány na modernizaci konfliktnímu trendu také nasvědčují. Je však nutné vzít v potaz úlohu, jakou v současných konfliktech, oproti klasickým vojenským nástrojům, sehrávají ty ekonomické a kybernetické. Spíše, než klasické studenoválečné závody ve zbrojení by se současná situace dala popsat jako závody v modernizaci a v IT technologiích.

Oba konflikty jsou v mnohých aspektech bezesporu rozdílné. Ovšem pokud by se měly znaky naprosto shodovat, znamenalo by to spíše, že jsme prošli jakýmsi druhým obdobím *détente*, tedy uvolňováním napětí, a původní konflikt pokračuje. Termín NSV však popisuje konflikt, který z původního studenovělečného konfliktu vzešel a se kterým sdílí velké množství charakteristických znaků. Dle mého názoru je tedy název NSV poněkud nešťastně zvolený, jelikož zbytečně strhává pozornost od debaty nad situací jako takovou. V rámci debaty o nesprávném používání výrazů si dovoluji argumentovat, že slovo válka by v původním ani novém označení nemělo figurovat vůbec. Podle Clausewitze je válka pokračováním politiky násilnými prostředky (ozbrojeným násilím) v rámci donucení oponenta vykonat naši vůli. Čili pokud bychom chtěli být absolutně korektní, měli bychom namísto studená válka (potažmo její nové verzi) používat spíše pojmu konflikt. Z mé analýzy nicméně docházím k závěru, že NSV je oprávněně použitelným termínem. Stejně jako první a druhá světová válka měla své odlišnosti (příčina a cíl vedení války, změny v koalicích, způsob vedení války atd.), přesto jsou jejich názvy obdobné, je tomu tak i nyní u SV a NSV. V souvislosti s technologickým vývojem a změnách ve vztazích v mezinárodním systému jsou i změny v rámci konfliktů jen přirozené.

Na základě zjištěných informací se přikláním k názoru, že zkoumaný konflikt započal rokem 2014 v důsledku předchozí eskalace napětí. Rok 2014 je signifikantní zejména proto, že tomuto roku předcházející incidenty, které byť byly Západem charakterizovány jako agresivní a výbojné, si nezískaly žádnou politickou odezvu. Od tohoto roku navíc můžeme pozorovat zvýšení ruských výdajů na zbrojení, zvýšené ruské snahy o šíření vlivu v jiných regionech světa, rostoucí objem spolupráce s Čínou a častější střety obou států v konfliktech, které byly definovány jako tzv. zástupné (Sýrie, Írán, Venezuela). V roce 2013 navíc vzniká Gerasimova doktrína, která v podstatě shrnuje hlavní principy vedení boje novo-studenovělečného konfliktu a argument podporují i závěry ruské vojenské doktríny z roku 2014. NSV je soubojem *status quo* mocnosti a mocnosti revizionistické s neslučitelnými geopolitickými cíli a ideologiemi. Intenzita

i teritoriální rozsáhlost konfliktů je možná vysvětlit tím, že se nacházíme pouze v počátcích soupeření. Možné je i to, že se mezinárodní systém změnil natolik, že soupeření, které známe z historie je v dnešních podmínkách už zcela nereálné. Tuto změnu reflektuje i technologický vývoj a proměna nástrojů vedení boje. Právě kybernetické útoky, považují za jeden z hlavních charakteristických znaků NSV.

2.2 Projevy NSV na pozadí zkoumaných prezidentství

Spojené státy byly po rozpadu SSSR nuceny zaujmout vůči této zemi nové stanovisko. 90. léta se obešla bez výraznějších problémů⁵⁰ a vztahy milénia lze dokonce popsat jako velmi vřelé, dokonce možná až přátelské. Ruská federace se po událostech ze září 2001 jako jeden z prvních států přidala k americkému boji proti terorismu. Tato spolupráce dala roku 2002 dokonce za vznik Radě NATO-Rusko (*NATO-Russia Partnership Council – NRC*), která nahradila do té doby fungující *Permanent Joint Council (PJC)*. Tento krok byl vnímán jako vřelé gesto, kdy se Rusko na jednáních stalo jednou z 29 zemí, místo aby bylo k jednání přidruženo, jako tomu bylo za PJC (NATO nedatováno). Putin také zrušil například špionážní komplex na Kubě nebo námořní základnu ve Vietnamu⁵¹ (Wines 2001).

Od konce SV se v podstatě každý prezident snažil ruskou otázku vyřešit blízkým osobním vztahem se svým ruským protějškem. Bill Clinton rozvíjel přátelský vztah s Borisem Jelcinem, mimo jiné v rámci inkorporace RF do mezinárodních institucí jako bylo například G8.⁵² Stejně si počínal i Bush v případě Putina. Ti spolupracovali na úrovni politické i vojenské, mimo jiné i při misích NATO. Invaze do Iráku, neustálé rozšiřování členské základny

⁵⁰ Snad až s výjimkou ruského nesouhlasu s intervencí NATO v Kosovu v roce 1999.

⁵¹ Otázku obnovení zmíněných základen opět otevírá Putin v roce 2016 (Nechepurenko 2016).

⁵² Členství však bylo v rámci projevené agrese v roce 2014 Spojenými státy pozastaveno.

Severoatlantické aliance (především v otázce Pobaltí), debaty o evropské raketové obraně či postoje států během barevných revolucí však způsobovaly čím dál větší ochlazování vztahů. Ty pak narušila zejména zmiňovaná ruská intervence do Gruzie. Obama se choval podobně jako jeho předchůdci, a to jak v případě Medveděva, tak později Putina. Zásadním přelomem v rusko-amerických vztazích pak byla ruská vojenská akce na Ukrajině, na kterou byly Spojené státy nuceny reagovat.⁵³ I Donald Trump se snažil s prezidentem Putinem sblížit. Nakonec však došlo k postupnému prohlubování sankcí vůči Rusku, diplomatickým třenicím⁵⁴, došlo k vypovězení smlouvy INF a mnohé další. Zdá se, že nehledě na stranickou příslušnost a zázemí, politici k ruské problematice zaujímají podobné stanovisko. A všichni bez rozdílu se tyto vztahy, narušené dlouhodobým konfliktem, snaží napravit. To i přesto, že Rusko není schopné Spojeným státům konkurovat ekonomicky, vojensky ani politickým vlivem v rámci otázky globálního vládnutí. Putin si je těchto skutečností plně vědom. Zahájil tak strategii politického boje proti Západu v podobě dezinformačních kampaní vůči USA i třetím zemím, podpory krajně levicových stran v Evropě i mimo Evropu, kybernetických útoků atp. (Polyakova 2019; Myre 2017).

V následujících dvou podkapitolách se budu věnovat politikám BO a DT vůči RF a budu zodpovídat VO č. 1.2) *Jaké projevy tohoto fenoménu lze v praxi mezinárodních vztahů identifikovat?* Zaměřím se na zásadní zahraničněpolitické události, které formovaly americko-ruské vztahy ve dvou analyzovaných prezidenstvích, tedy Baracka Obamy a Donalda Trumpa. Více se zde zaměřím na otázky, ve kterých státy zastávaly odlišná stanoviska. Několik témat, na kterých se Spojené státy a RF shodli jsou zde, kvůli své irelevanci k záměru této práce, pouze zmíněny. Zejména u kapitoly DT, která popisuje aktuální dění, se události a fakta dynamicky mění. Jejich analýza byla ukončena lednem 2020, tedy stejně jako následná analýza výroků.

⁵³ Po Gruzii se totiž mezinárodní systém žádné reakce ze strany USA nedočkal.

⁵⁴ V reakci na pokus ruských agentů o otrávení bývalého ruského agenta ve Velké Británii USA ze svého území vyloučily 60 ruských diplomatů.

2.2.1 Barack Obama

Barack Obama nastupoval do úřadu s vizí nápravy problémů způsobených jeho předchůdci. Zároveň bylo jeho cílem přehodnotit orientaci americké zahraniční politiky od Blízkého východu a Evropy k východní Asii, především pak k Číně. Jedním z důležitých bodů Obamovy administrativy bylo také jaderné odzbrojení. Zároveň se pak Obama snažil ustanovit novou strategii ve vztahu k Rusku, kterou Spojené státy od konce SV, částečně kvůli jeho značnému mocenskému úpadku od rozpadu SSSR, v podstatě postrádaly. Prezident Obama tak s ruskými prezidenty Dimitrijem Medveděvem a následně Vladimírem Putinem započal éru resetu vztahů. Ty měly sérií ústupků a vzájemné podpory ve vybraných oblastech zajistit sblížení těchto států a zlepšení jejich vztahů. Tzv. Obamova doktrína není definovaná jedním konkrétním projevem nebo dokumentem, jako tomu bylo například u Trumana nebo Bushe. Mnohé Obamovy postoje byly často prezentovány příliš obecně a nikdy ne uceleně a pohromadě, aby mohly dát takové doktríně za vznik. Obecně lze však říci, že zastával princip multilateralismu a diplomacie, oproti unilateralismu a násilným nástrojům zahraniční politiky, které byly typické pro jeho předchůdce.

Přestože se mnoho Obamových cílů týkalo zahraničněpolitických otázek, může se zdát, že jeho administrativa znamenala počátek návratu k izolacionismu.⁵⁵ Za vlády George Bushe se zahraniční politika dostala do popředí a Spojené státy byly v rámci tzv. boje proti terorismu (především vojensky) aktivní v mnohých zemích. Právě Obama byl jedním z oponentů této politiky. Naopak zastával snižování amerického zapojení v konfliktech ve světě, a především pak přecházení od vojenských nástrojů k těm diplomatickým. Válka proti teroru pro Spojené státy znamenala vysoké finanční náklady, ztráty na životech a žádný reálný výsledek. Obama se tak později přimlouval za ukončení válek v Iráku a Afghánistánu

⁵⁵ Ten by bylo vhodné nazývat spíše selektivním izolacionismem, jelikož Spojené státy zůstaly v mnohých konfliktech aktivní, na jiných zcela odmítaly participovat. Tento obrat byl částečně způsoben i dlouhodobým bezvýsledným angažmá ve státech jako byl Irák či Afghánistán.

a soustředění se na domácí problémy.⁵⁶ V souvislosti se strategií nepřímé angažovanosti v rizikových konfliktech se objevuje termín *leading from behind*⁵⁷, který je spojován právě s Barackem Obamou a postojem USA k válce v Libyi, Sýrii či na Ukrajině (Carafano 2015; Goldberg 2016).

Přeformulování americko-ruských vztahů, tzv. reset vztahů, a nová éra spolupráce těchto mocností měla být nastartována sérií vstřícných gest ze strany Spojených států ve snaze překonat novou negativní povahu vztahů. Soustředila se zejména na oblasti, které způsobovaly spory ve vzájemných vztazích už v minulosti. Spojené státy byly připraveny upravit program protiraketové obrany (rozmístění amerických základen ve střední Evropě) a omezit rozšiřování členské základny NATO v oblastech, které Rusko chápalo jako svou sféru vlivu. Integraci postsovětského prostoru do euroatlantických struktur Rusko chápe jako bezpečnostní hrozbu dodnes. Zejména otázka evropské protiraketové obrany byla jednou z podmínek, které si Rusko kladlo k zahájení debat o snižování jaderného arzenálu (Herszenhorn – Gordon 2013).

Program resetu byl zpracován mnoha autory, kteří texty, z nichž následná praxe vycházela, publikovali mezi lety 2007-2009. Nejznámějším a nejvlivnějším z nich byl Michael McFaul. Tento plán ve své podstatě dochází k závěru, že strategie zadržování či konfrontace Ruska musí být nahrazena posílením spolupráce i za cenu několika ústupků. Jako zásadní viděl McFaul otázku jaderného odzbrojení⁵⁸, zapojování Ruska do ekonomických struktur a společné řešení globálních otázek. Načasování takového plánu bylo velmi příhodné. Vladimir Putin po roce 2008 nemohl znovu kandidovat, pokud by nechtěl přímo porušit ruskou ústavu, a stejně tak se blížily i prezidentské volby v USA. Změna ve vedení znesvářených států tak měla být pozitivním elementem provázející

⁵⁶ V první řadě byl nucen vyřešit finanční krizi. Dalšími prioritami jeho vlády se mimoto stala reforma zdravotnictví a boj proti změně klimatu (Goldberg 2016).

⁵⁷ Toto slovní spojení sám BO nikdy nepoužil. Vžilo se po publikování článku od Ryana Lizza v *New Yorkeru* popisující Obamovu zahraničněpolitickou aktivitu (Kessler 2011).

⁵⁸ Spojené státy a Rusko tak měly jít, jakožto státy s největším jaderným arzenálem, v odzbrojování zbytku světa příkladem (McFaul 2007: 21).

změnu vztahů k lepšímu, jakýsi nový začátek. McFaul i Barack Obama se chtěli zbavit studenoválečného pojetí Ruska jako hrozby a nepřítele. Spoléhali tak na liberální teorie zastávající názor, že pokud bude Rusko integrováno do mezinárodních ekonomických struktur, sílící hospodářství obecně zvýší životní úroveň jeho obyvatel a dá za vznik silné střední třídě, která povede Rusko k demokratizaci (McFaul 2007: 19-22). Veškeré ústupky a vstřícné kroky, které Spojené státy podnikly byly však většinově Ruskem vnímány jako známky slabosti a prezident Putin ani Medveděv s oporou v protiamericky naladěné ruské veřejnosti o změně své zahraniční politiky vůči USA příliš neuvažovali (Cumbo – Kaplan 2015).

Významným momentem Obamova prezidentství byl jednoznačně rok 2010 a podpis dohody Nový START v Praze. Tato smlouva byla součástí Obamovy snahy o jaderné odzbrojení světa, která se prolíná celým jeho funkčním obdobím. K podpisu došlo zejména proto, že v prosinci 2009 končila platnost dohody START I⁵⁹, a o dva roky později pak dohody SORT⁶⁰ (Kimball – Reif 2019). Mimo Nový START můžeme mezi úspěchy sblížení států zahrnout i spolupráci a přibližování pozic států vůči Íránu (viz níže), Severní Koreji⁶¹, Izraeli⁶² nebo Afghánistánu⁶³. Bushův projekt protiraketové obrany v České republice a v Polsku, kterému Rusko silně oponovalo, byl Obamovou administrativou nahrazen umírněnějším projektem *Phased Adaptive Approach (PAA)*, který se stal součástí evropského obranného štítu NATO⁶⁴ (NATO 2016). Ovšem ani tato verze se v Rusku nesečkala s podporou a budování protiraketového štítu vnímali jako

⁵⁹ *Strategic Arms Reduction Treaty* byla v souvislosti s rozpadem SSSR podepsána v roce 1991 G. W. Bushem a M. Gorbačovem.

⁶⁰ *Strategic Offensive Reductions Treaty* byla dohoda podepsaná G. W. Bushem a V. Putinem v roce 2002.

⁶¹ Oba státy se shodly na nutnosti reakce na korejské jaderné testování.

⁶² V rámci mírových jednání Blízkovýchodního kvartetu (USA, RF, EU, OSN) mezi Izraelem a Palestinou.

⁶³ Rusko hrálo důležitou roli kvůli své geografické poloze, která usnadňovala zásobování jednotek NATO tzv. severní trasou.

⁶⁴ Ten měl sloužit primárně jako obrana před balistickými střelami z Íránu. V rámci něj měly vzniknout tři americké základny – radarová stanice v Turecku, dvě základny s antiraketami v Polsku a Rumunsku a plavidla systému Aegis s antiraketami ve Středozemním moři.

hrozbu. Hrozili odstoupením od dohody o Střelách středního doletu (INF) z roku 1987 či odstoupením od dohody Nový START.

V Rusku po parlamentních volbách⁶⁵ v prosinci 2011 začaly masové protesty. Šlo o největší protivládní shromáždění v Rusku od pádu SSSR. Putin z jejich podněcování vinil USA a konkrétně Hilary Clintonovou⁶⁶, v té době ministryni zahraničí Spojených států, a incident pokládal za zásah do suverenity státu. Clintonová totiž volby opakovaně otevřeně kritizovala, jelikož celý proces provázely zprávy o volebních podvodech a manipulaci s hlasy. Během protestů došlo k zatčení jejich několika hlavních vůdců, mezi nimiž byl například i Alexej Navalnyj, současný leader opozice. RF měla vždy problém s americkým vměšováním se do vnitřních záležitostí států, ať už tomu byl například Irák, Libye nebo samotné Rusko (Elder 2011, BBC 2011). Demonstrace v roce 2012 způsobily následné vyhoštění rozvojové agentury USAID a zákaz NGOs se zahraničním financováním (*Foreign Agent Act*). V roce 2015 byl vytvořen seznam tzv. nežádoucích organizací, které byly v Rusku zakázány. Když byla v roce 2017 zpravodajská média RT a Sputnik zaregistrována jako „zahraniční agenti“ (*FARA – Foreign Agents Registration Act* z roku 1938 platný i po ukončení studenoválečného konfliktu), Rusko zareagovalo obdobně a rozšířilo omezení i na americká média působící v Rusku (EPRS 2018: 5).

Jedním z dalších témat je jednoznačně jaderný program Íránu. Obama k jeho prosazení potřeboval podporu Rady bezpečnosti OSN, již je Rusko stálým členem. Tato oblast je však obzvláště choulostivá, jelikož právě Rusko už dříve Írán podporovalo dodávkami zbraní a jaderných technologií. Společný tlak RB v podobě sankcí a uvalení embarga na nejvýznamnější vývozní surovinu, ropu, skutečně vyústil v roce 2015 v podpis dohody *Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)*. Ta Íránu dovolovala ponechat si omezené množství jaderného materiálu a civilní jaderný program, který měl být pod mezinárodním dohledem,

⁶⁵ Volbách do Státní dumy, které vyhrála Putinova strana Jednotné Rusko.

⁶⁶ Clintonová a mnozí další si události roku 2016 spojené s útoky na její prezidentskou kampaň vykládají částečně jako Putinovu odvetu za tento incident (Ioffe 2016).

a zakazovala výrobu jaderných zbraní (ČT24 2015). Právě Rusko společně s Čínou však byly státy, které Íránu poskytovaly potřebný materiál a technologie k zahájení programu. Rusko tak v případě Íránu zastává poněkud schizofrenní pozici. V tomto regionu je Írán pro Rusko významným spojencem s dlouhodobou protiamerickou rétorikou. Zároveň má Rusko v Íránu své ekonomické zájmy.⁶⁷ Na druhou stranu jsou vzájemnými konkurenty v oblasti vývozu ropy a zemního plynu a íránský zisk jaderné zbraně by byl pro Rusko hrozbou⁶⁸ (Thayer 2010; Goldenberg 2015).

Ukrajinská krize představuje v kontextu vztahů USA a RF významnou dělicí čáru. Přestože plánem předchozích administrativ bylo zapojení Ukrajiny do struktur NATO, prezident Obama od tohoto kroku v rámci programu resetu ustoupil. V době, kdy EU vyjednávala uzavření asociační dohody s Ukrajinou bylo zemi nabídnuto členství v ruské Eurasijské ekonomické unii, přičemž členství obou se vzájemně vylučovala. Když se v roce 2013 prezident Janukovyč nakonec rozhodl pro ruský projekt, zvedly se v zemi vlny odporu a demonstrací. Sřety mezi protestanty a státními jednotkami se vyostřily do takové míry, že byl Janukovyč nucen uchýlit se do Ruska. Nová vláda obnovila jednání s Evropskou unií a přiklonila se na stranu Západu, potažmo Spojených států, které po celou dobu demonstranty podporovaly. V únoru 2014 ruské jednotky provedly neočekávanou invazi a získaly kontrolu nad celým Krymským poloostrovem. Demonstrace a boje pokračovaly a ve východním regionu Donbas⁶⁹ navíc vznikaly separatistické tendence. Boje měly být ukončeny dohodami⁷⁰, které mimo jiné vyústily v ukrajinskou ztrátu Krymu a východních oblastí. Vyhlášení samostatnosti Krymu bylo ospravedlněné referendum, jehož výsledky Západ ani

⁶⁷ Írán je dlouhodobě velkým odběratelem ruské vojenské techniky a zbraňových systémů. Ruské společnosti se dokonce podílely na stavbě bušehrské jaderné elektrárny (Aljazeera 2019).

⁶⁸ Íránská, v té době nově vyvinutá, balistická střela Shabab-3A měla dolet ze států Rady bezpečnosti pouze do Ruska, které v té doby bylo ještě stále signatářem INF, což ho značně omezovalo v sebeobraně (Schwartz 2015).

⁶⁹ Tento region je většinou obývaný etnickými Rusy. V rámci nepokojů zde byly vyhlášeny proruské lidové republiky – Doněcká (DLR) a Luhanská (LLR).

⁷⁰ Jednalo se o dohody Minsk I 2014 a Minsk II 2015, ani jedna však nebyla dodržována.

ukrajinská vláda kvůli mnohým nesrovnalostem neuznává.⁷¹ Spojené státy zprvu reagovaly pouze verbálně a formou výcviku ukrajinských sil, později však došlo v rámci NATO k vyslání vojenských sil do Východní Evropy⁷² a k zavádění sankcí, ke kterým se přidala i EU. Ty byly uvaleny zprvu na jednotlivce, kterým byl omezen výjezd do USA a států EU, později byly rozšířeny i na obchod s ropou a zemním plynem. Rusku bylo na základě těchto skutečností Spojenými státy také pozastaveno členství v G8.⁷³ Svou intervenci Rusko obhajovalo nutností bránit svou černomořskou flotilu před pohlcením euroatlantickým společenstvím a situaci přirovnávalo k intervenci NATO v Kosovu, čímž se snažilo svou aktivitu legitimizovat. Ukrajinská krize je jednoznačným důkazem neúspěchu politiky resetu⁷⁴ (Cumbo – Kaplan 2015; Blackwill – Sestanovich 2018).

Občanská válka v Sýrii začala v roce 2011 jakožto důsledek Arabského jara. V Sýrii však oproti jiným zemím nedošlo ke svržení prezidenta, který naopak odpověděl použitím vojenské síly. Tento spor se dotkl ruských zájmů. Sýrie, potažmo Bašár al-Asad a Rusko jsou dlouholetými spojenci a Rusko má na syrském území strategické vojenské základny⁷⁵, z nichž nejvýznamnější je námořní komplex v Tartúsu. Spojené státy se v tomto konfliktu postavily proti Asadovi, ovšem s použitím ryze diplomatických nástrojů. Intervenci Obama připouštěl pouze v případě použití chemických zbraní (které by symbolizovalo překročení tzv. *red line*), ovšem i po tom, co Asadův režim tyto zbraně použil zůstaly Spojené státy nečinné⁷⁶. Rusko však bylo schopné v roce 2013

⁷¹ Referendu nebyli přítomni pozorovatelé OBSE ani EU. Jeho výsledky byly značně jednomyslné, počet hlasů neodpovídal množství voličů a existovala mnohá hlášení o manipulaci s hlasy (ČT24 2014).

⁷² V dubnu 2016 byly rozmístěny čtyři rotující prapory v Estonsku, Lotyšsku, Litvě a Polsku, doplněné o dvě americké brigády, které se do Polska dostaly v září 2017. Tato vojenská síla měla zabránit dalším ruským výbojům v postsovětských oblastech (Blackwill – Sestanovich 2018).

⁷³ V roce 2014 BO Rusko nazval regionální mocností a jeho zásah na Ukrajině popsal jako ukázkou jeho slabosti (Borger 2014).

⁷⁴ Mimoto je narušení suverenity a územní celistvosti Ukrajiny přímým porušením Budapešťského memoranda z roku 1994, které se Spojené státy v tomto dokumentu zavázaly chránit (Pifer 2019).

⁷⁵ Jediné mimo postsovětský prostor (EPRS 2018: 7).

⁷⁶ Obama se po zkušenostech z Afghánistánem a Iráku nechtěl vojensky angažovat v dalších blízkovýchodních vleklých válkách (Golberg 2016).

s Asadovým režimem vyjednat zničení syrských chemických zbraní (Borger – Wintour 2013). To Rusko dovedlo k poměrně výrazné diplomatické prestiži. Spojené státy se spojenci v konfliktu zasáhli až v polovině roku 2014 a započali ofenzivu proti Islámskému státu. Rusko se do bojů zapojilo až na žádost Asada, a to v polovině roku 2015. Leteckými údery demonstrovali svou sílu i za hranicemi svého sousedství. Obama ruské zásahy silně kritizoval, jelikož podporovaly Asadův režim, jehož kroky měly za důsledek vysoké ztráty na civilních životech (jako například v Aleppu 2016). Boje v Sýrii započaté za BO vyústily v rusko-americkou iniciativu příměří mezi vládou a povstalci. Rusko se tak opět ocitlo ve velmi důležité diplomatické roli, které jen zvýšilo efekt úspěchu z roku 2013. Rusko navíc ukázalo, že své spojence v době krize podpoří a také se mu částečně podařilo odvrátit pozornost od destabilizované Ukrajiny (Stent 2016). Ruské úspěchy navíc daly za vznik novým partnerstvím s tradičně proamerickými zeměmi jako je Turecko⁷⁷, Saúdská Arábie či Izrael (EPRS 2018: 7).

2.2.2 Donald Trump

V projevu na téma zahraniční politiky během své kandidatury Trump komentoval post-studenoválečnou zahraniční politiku velmi negativně. Spojeným státům se podle něj nepodařilo nastavit nové směřování odpovídající nové době. Kritizoval americké zapojení ve válkách jako například Libye, Irák či Sýrie a zahraniční politiku USA popsal jako katastrofální. Předchozí administrativě vyčetl zadlužování Spojených států a přílišné vynakládání finančních prostředků na zahraniční angažmá. Oznámil, že vojenské mise bude zahajovat jen v nejvyšší nutnosti a pouze tam, kde je skutečně reálné vyhrát. Jako jednu z priorit stanovil zastavení šíření a omezení dosahu radikálního islámu, přičemž nevyloučil užití

⁷⁷ Erdogan od Ruska později nakoupil zbraňové systémy S-400 nekompatibilní s technologiemi NATO (Lister 2019). To vzhledem k dlouhodobým snahám Turecka o vstup do NATO způsobilo v rámci Aliance značnou frustraci.

násilí. Dále upozornil na potřebu posílení americké ekonomiky a vojenského arzenálu.⁷⁸ Vyjádřil potřebu zlepšit napjaté vztahy USA s Čínou a Ruskem. V souvislosti s Čínou v podobě snižování amerického obchodního deficitu, v souvislosti s Ruskem pak z pozice síly (Trump 2016).

Za jeho zahraniční politikou *America First* sice stojí idea, nicméně žádný koherentní soubor cílů a metod jejich dosažení (Cohen, E. 2019). Trump navíc otevřeně prioritizuje domácí politiku a vnitřní posilování státu (*Make America Great Again*) a obecně tak upozaďuje politiku zahraniční. Stejně jako u BO neexistuje jeden konkrétní dokument, který bychom mohli označit za Trumpovu doktrínu. Byť se prezident absolutně nepřiklání k izolacionismu ani k intervencionismu⁷⁹, přičemž jsou v jeho politice patrné projevy obou směrů, je jeho zahraniční politika hodnocena jako relativně konzistentní. Administrativa jeho směru přezdívá principiální realismus (*principled realism*) (Anton 2019). Je to směr, který především upřednostňuje zájmy a ochranu USA, přičemž odmítá globální vůdčí roli, která je mu vnucována zahraničním establishmentem (Schaefer 2018). Trump před vůdcovstvím upřednostňuje sílu, skrze kterou plánoval nastartovat ekonomiku. Od silné ekonomiky pak odvozuje silnější diplomatické a geopolitické postavení státu v mezinárodním systému. Administrativa svou nepředvídatelnost vnímá jako výhodu při vyjednávání pro USA výhodnějších dohod. Takové jednání může Spojené státy přivést ke krátkodobým taktickým vítězstvím. V dlouhodobém hledisku ovšem může přinést negativa v podobě snižování důvěry spojenců, kteří jsou z pohledu globálního vlivu pro USA zásadní (FP Analytics 2017: 2-3). Jak bylo zmíněno výše, Donald Trump stejně jako do jisté míry i jeho předchůdci staví zahraniční politiku na dobrých osobních vztazích. U DT je však potřeba tuto povahu vztahů se zástupci jiných zemí

⁷⁸ Tato nutnost byla spojena především v souvislosti s čínskými a ruskými inovacemi v této oblasti.

⁷⁹ Odsuzuje Bushovu éru vysoké míry zapojování Spojených států do zahraničních problematik, stejně jako považuje projevy Obamovy zahraniční politiky jako ukázkou slabosti (FP Analytics 2017: 2).

zdůraznit. Mimo zmíněnou RF tak od nástupu do úřadu postupoval i třeba v případě Severní Koreji nebo Číny (The Wall Street Journal 2019).

Zatímco za BO v některých tématech USA a RF spolupracovaly, za DT otázek, na které tyto státy zaujímají podobné postavení, ubývá. Navíc, zatímco se Rusko od rozpadu SSSR soustředilo primárně na své bezprostřední okolí, se nyní jeho angažmá rozrůstá za původní sovětské hranice.⁸⁰ Mnohé konflikty Obamova prezidentsví popsány v předchozí kapitole se promítají i do prezidentsví DT. Přestože Trump Obamovy zahraničněpolitické postoje a jednotlivé mise kategoricky odmítal, zůstaly i za jeho administrativy zachovány s jen minimálními změnami (Cohen, E. 2019). Oproti Obamově NSS je však ve vztahu k RF zřetelný posun. NSS z roku 2017 označuje Rusko za revizionistickou zemi bojující za přetvoření současného mezinárodního systému, která zásadně vystupuje proti americkým ideálům. Rozvrácení systému a zároveň Severoatlantické aliance tak má takový aktér podle něj docílit podvratnými taktikami a zásahy do vnitřních suverenit států (The White House 2017).

Přestože se tedy mohlo zdát, že údajné přátelství mezi Putinem a Trumpem oba státy sblíží⁸¹, není tomu úplně tak. Důkazem je například Trumpova autorizace prodeje zbraní na Ukrajinu (kterou Barack Obama odmítal v obavě z eskalace napjatých vztahů), nové vlny sankcí uvalované na Rusko od roku 2017 do současnosti či postoj k problematice Íránu a Venezuely. Na druhou stranu oproti předchozí administrativě nevznáší připomínky ohledně dodržování lidských práv v Rusku. Trumpovo stahování americké účasti z dohod jako je TTIP⁸², TPP⁸³ či Pařížská klimatická dohoda⁸⁴ a kritiku NATO ze strany USA Rusko také přijímá

⁸⁰ Blízký východ, Afrika, Latinská Amerika, Jihovýchodní Asie viz výše.

⁸¹ Po oficiálním jmenování Trumpa do úřadu proběhl mezi hlavami států USA a RF 50minutový telefonát, který se svou délkou zapsal do dějin. Měl odstartovat novou éru zlepšování vztahů mezi státy (Oliphant – Millward 2017).

⁸² Jednání o *Transatlantic Trade and Investment Partnership* byla pozastavena kvůli obchodnímu konfliktu mezi USA a EU.

⁸³ *Trans-Pacific Partnership* byla ujednána za BO a měla spojovat dvanáct zemí obchodní dohodou.

⁸⁴ Tato dohoda byla dojednána také za Obamova prezidentsví a zavazovala 195 zemí ke dlouhodobému cíli ochrany klimatu (především skrze snižování emisí skleníkových plynů).

pozitivně (Feffer 2018). Mnozí analytici a političtí poradci oproti médiím však nepřikládají přátelství mezi Putinem a Trumpem přílišný význam. Tento vztah spíše vnímají jako Putinovu šanci pro ovlivňování Evropy. Rozlišují tak tři největší hrozby z toho plynoucí: 1) relativně dobré vztahy skončí Putinovým vyprovokováním Trumpa, což povede k přímému konfliktu; 2) Putin napadne Pobaltí, jelikož bude spoléhat na Trumpovo nenaplnění článku 5⁸⁵; 3) Putinovou strategií nebylo mít v Bílém domě loutku, ale někoho, kdo by USA oslabil (FP Analytics 2017: 10-11).

Počátky Trumpova prezidentství provázely nejasnosti ohledně jeho vztahu s RF a prezidentem Putinem. Během své kampaně DT nezaujímal natolik vyhraněné stanovisko vůči Krymu jako třeba Clintonová. Rusko tak získalo naději, že by se zvolením DT mohly být staženy sankce, státy by se přes spor mohly přenést a budovat kladný vztah. Oba státníci si navíc během volební kampaně vzájemně lichotili a není divu, že se Ruská strana při ohlášení výsledků voleb radovala (EPRS 2018: 3). Rusko za Trumpovy administrativy naplno zahájilo globální informační válku skrze kyber útoky, propagandistické anti-západní šíření dezinformací (například prostřednictvím *Internet Research Agency*), rozvracení vnitřních stabilit jiných států, špionáže atp. Samotné zvolení Donalda Trumpa do pozice amerického prezidenta v roce 2016 se neobešlo bez ruského zásahu a dezinformační kampaně. Tzv. *Russiagate*, tedy problematika ovlivnění amerických voleb 2016⁸⁶ ve spojitosti s dohady o finančních zájmech DT v Rusku nebo naopak debaty o investicích Ruska v Trumpově podnikání zanechala v mnohých pocít, že se americká zahraniční politika bude ubírat směrem ke zvýhodňování RF. Lidé v Trumpově okolí měli navíc s Ruskem prokazatelně

V letošním roce (2020) má nahradit do té doby platný Kjótský protokol. Trump zastával názor, že by tyto kroky Spojené státy ekonomicky poškodily a byly zásahem do americké suverenity (CFR 2019).

⁸⁵ Smluvní strany NATO se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe, bude považován za útok proti všem.

⁸⁶ Aféra *Wikileaks* byla v této záležitosti zdaleka nejdiskutovanější událostí. Šlo o odcizení emailů *Democratic National Committee (DNC)* spojených s kampaní Hilary Clintonové ruskými hackery a jejich rozšíření pomocí této platformy za účelem poškození její kampaně.

blízké vazby.⁸⁷ James Comey, ředitel FBI, který v této věci vedl vyšetřování byl Trumpem propuštěn, což Trumpova prohlášení o nevině příliš nepodpořila (Freedman 2018; BBC 2018a). Robert Mueller byl v květnu 2017 jmenován jako hlavní vyšetřovatel ve věci vlivu Ruska na americké prezidentské volby 2016. Jeho zpráva vydaná o tři roky později ruské ovlivnění voleb potvrzuje, ovšem neobjevuje žádné důkazy o zapojení Trumpova štábu nebo Trumpa samotného. Zpráva nedošla k závěru, že by Trump spáchal trestný čin, ale ani ho neospravedlnila (Mueller 2019). V důsledku tohoto vyšetřování bylo obžalováno 34 lidí.⁸⁸

V září 2019 bylo zahájeno vyšetřování impeachmentu z důvodu obvinění Trumpa, z pozastavení vojenské pomoci Ukrajině, aby způsobil tlak ve věci vyšetřování jeho rivala pro prezidentské volby 2020, Joa Bidena, potažmo jeho syna Huntera. Přepis telefonátu, ve kterém ukrajinského prezidenta Zelenského žádá o pomoc, byl pak místo klasického archivu uskladněn ve složce s tajnými materiály. Obviněn je ze zneužití úřadu a obstrukcí vůči Kongresu. Impeachment byl zatím schválen Sněmovnou reprezentantů, ve kterém mají demokrati většinu, ovšem očekává se zastavení procesu v Senátu, kde mají naopak většinu republikáni. Trump se i tak stává teprve třetím prezidentem v historii USA vůči kterému proces impeachmentu došel do této fáze.

Donald Trump už od svého zvolení řeší následky ruské anexe Krymu. Už od nástupu do funkce Trumpova administrativa navyšuje sankce uvalené na Rusko. V průběhu roku 2018 a 2019 uvalila několik nových sankcí na ruské

⁸⁷ Vedoucí Trumpovy kampaně Paul Manafort původně pracoval pro Ruskem ovládaného ukrajinského prezidenta Janukoviče a byl obviněn z přijímání úplatků za účelem ovlivňování politik Ukrajiny a USA ve prospěch RF. Dále se jednalo například o utajované schůzky poradce pro národní bezpečnost Michaela Flynna s ruským velvyslancem Sergejem Kislyakem ohledně stažení amerických sankcí ještě před oficiálním jmenováním DT prezidentem (což je trestným činem). Rex Tillerson, CEO ropné společnosti ExxonMobil, s blízkými vazbami na RF a konkrétně na Putina, se později stal ministrem zahraničí.

⁸⁸ Mezi obviněné z Trumpova blízkého okruhu patřili například výše zmínění Paul Manafort, Michael Flynn nebo poradce ve věcech zahraniční politiky George Papadopoulos a prezidentův osobní advokát Michael Cohen. Obviněná byla například také ruská *Internet Research Agency* (The US Department of Justice 2019).

jednotlivce a firmy spojené s konfliktem, v prosinci 2018 navíc Spojené státy schválily prodej zbraní do postižených oblastí na východě Ukrajiny⁸⁹ (Blackwill – Sestanovich 2018; Polyakova – Letsas 2019). Podobně se do jeho funkčního období přelil i konflikt v Sýrii. Jak bylo zmíněno v kapitole BO, syrská mírová jednání probíhala s vysokým zapojením RF. V roce 2016 byla dojednána dohoda kterou zaštit'ovaly USA a RF. V lednu 2017 byl zahájen astanský mírový proces⁹⁰, který přes plán čtyř deeskalačních zón a několikero summitů (Teherán, Soči či Ankara) či vznik nárazníkových pásem, opět nepřinesl žádnou reálnou změnu v situaci. V dubnu 2017 navíc v reakci na zprávy o opětovném použití chemických zbraní proti civilistům Asadovým režimem nařídil DT raketový útok na leteckou základnu Shayrat. Spojené státy tak poprvé zaútočily přímo na Asada, do té doby se totiž jejich vojenské akce soustředily především na ISIS. Tento krok Rusko odsoudilo jako akt agrese narušující suverenitu státu. Trump pak ve spolupráci s Francií a VB zasahuje ještě ve třech dalších zařízeních spojených s programem chemických zbraní. Komplikovaná situace v souvislosti s velkým množstvím zapojených zahraničních aktérů a syrských ozbrojených skupin ve finále vyústila ve zničení posledních zbytků vznikajícího chalífátu, stahování amerických vojsk a smrt vůdce islámského státu Abú Bakr al-Baghdádího při americkém útoku na jeho úkryt v provincii Idlib na konci října 2019. Po americkém stažení Rusko v oblasti zůstalo aktivní především v roli mediátora a zaplnilo tak vzniklé bezpečnostní vakuum (BBC 2019; CFR 2019).

Incident spojený s otravou Sergeje Skripala⁹¹ a jeho dcery v Salisbury ve Velké Británii v březnu 2018 otevřel novou frontu diplomatických třenic. Spojené státy v rámci ukázky solidarity vyloučily ze svého území 60 ruských

⁸⁹ Mimo sankce spojené s ukrajinským konfliktem byly na Rusko v průběhu Trumpova funkčního období uvaleny sankce za nejrůznější kyberútoky (Yahoo, NotPetya, vměšování se do voleb 2016), porušování INF, události v Sýrii a ve Venezuele atd.

⁹⁰ Na konci roku 2016 přebírají hlavní roli v syrském mírovém procesu Rusko, Írán a Turecko, přičemž Spojené státy zůstávají sekundárními aktéry a nejsou na jednání přizvány.

⁹¹ Skripal je bývalý důstojník ruské vojenské rozvědky usvědčen ze spolupráce s britskou MI6 v oblasti odtajňování identit ruských zpravodajských agentů. Za to byl v Rusku odsouzen ke 13 letům ve vězení, ale v rámci výměny špiónů zajatých americkou FBI propuštěn po čtyřech letech (BBC 2018b).

diplomatů (podobně se zachovaly i mnohé evropské státy, Austrálie nebo Kanada) a uzavřely ruský konzulát v Seattlu. Moskva recipročně vyloučila diplomaty těchto zemí z Ruska a uzavřela americký konzulát v Petrohradě (CNN 2018). Událost v mnohém připomíná incident s Alexanderem Litvienienkem z roku 2006⁹², kterému se však nedostalo takového diplomatického dopadu.

Ve Venezuele je Rusko zainteresováno⁹³ už od dob Cháveze vojensky, od roku 2013 se k tomu navíc připojuje finanční zájem, a to konkrétně ve státě vlastněném ropném průmyslu. Ruské investice se zvyšovaly a Putin tím tak společně s půjčkami, které Venezuele poskytoval v podstatě podporoval Madurův upadající režim. Tyto aktivity v blízkém okolí USA mohou být vnímány jako ruská odplata za americké zásahy do problematiky Ukrajiny (Negroponte 2018). V lednu 2019 Bílý dům uznal Juana Guaido za prozatímního prezidenta Venezuely, v reakci na průběh a výsledky voleb 2018, které vyhrál Nicolás Maduro. Volby totiž neproběhly v souladu s ústavou, proto jejich výsledky USA a několik desítek dalších států neuznalo. Rusko se naopak postavilo za prezidenta Madura a začalo ve Venezuele rozmisťovat ruské strategické zbraňové systémy.⁹⁴ Společně se zbraněmi do Venezuely dorazili i vojáci (oficiálně technici a školitelé). Ruská vojenská přítomnost splnila svůj účel. Zabránila americké intervenci, zasela nestabilitu v dalším státě a prokázala, že Rusko je schopné projektovat svou moc i na západní hemisféře. Spojené státy tak na Venezuelu uvalily pouze další vlnu sankcí (Herbst – Marczak 2019).

V únoru 2019 USA vypověděly smlouvu INF z roku 1987, k čemuž došlo v souvislosti s americkým obviněním Ruska o jejím nedodržování (střela Novator 9M729). RF reagovala také odstoupením a po půlroční lhůtě, která měla posloužit jako prostor k vyjednávání, právně zanikla. Rusko v reakci na tyto

⁹² Litvinenko, bývalý důstojník FSB, byl dlouhodobým kritikem Putinova režimu. Před svou smrtí vyšetřoval spojitosti mezi Španělskem a ruskou mafií (BBC 2016).

⁹³ Šlo především o prodej zbraní, venezuelští vojáci byli v Rusku trénováni a v roce 2006 byl zahájen projekt na stavbu továrny na výrobu Kalašnikovů.

⁹⁴ Konkrétně se jednalo o bombardéry Tu-160 a pak hlavně systém S-300, který Rusko poskytlo i Erdoganovi nebo Asadovi.

skutečnosti zahájilo vývoj nových zbraní. V současném stavu tak mezi těmito dvěma státy existuje už jen smlouva Nový START o strategických útočných zbraních podepsána Obamou a Medveděvem, která je platná do února 2021, tedy měsíc po inauguraci vítěze prezidentských voleb 2020. Zůstává tak posledním nástrojem koordinace zbraní tohoto typu. K jednáním o jejím prodloužení, případně úpravách však zatím nedošlo. K dubnu 2019 navíc NATO a Rusko přerušilo vojenskou i civilní spolupráci (ČT24 2019a).

V roce 2017 Trump nařkl Írán z porušování JCPOA a žádal Kongres o opětovné uvalení sankcí. O rok později oznámil americké odstoupení od smlouvy. Důvodem bylo nedostatečné omezení civilního jaderného programu a regionální agrese státu. Zároveň oznámil uvalení dvou setů sankcí, které měly zasáhnout mimo jiné export íránské ropy, která je pro íránskou ekonomiku stěžejní. Trump pak na Blízkém východě navýšil počty vojáků, což mělo sloužit k odstrašování Íránu. Když Rúhání ohlásil, že zvažuje stažení íránské strany z jaderné dohody, Trump na ně uvalil další vlnu sankcí týkající se exportu oceli. Výhrůžky následovala další militarizace regionu. Situace eskalovala napadením amerického tankeru, ze kterého Spojené státy vinily Írán, a sestřelením amerického dronu. Trump autorizoval vojenskou akci, kterou na poslední chvíli odvolal a následovaly další sankce. V tu dobu Írán už otevřeně porušoval dohodu a bez příslibu stažení sankcí v tom hodlal pokračovat. Situace vygradovala v zabití íránského generála Kásima Solejmáního silami Spojených států, sestřelení ukrajinského letadla Íránem a odplatné útoky na americké základny v Iráku (CFR 2019; Haltiwanger 2020). Do komplikované situace je navíc zakomponováno Rusko, které má s Íránem blízké styky, jež byly spoluprací v Sýrii ještě utuženy. Rusko je společně s Německem součástí íránských jaderných dohod a na Blízkém východě si vybudovalo pověst zdatného mediátora.⁹⁵ Rusko tak získává prostor k manévrování mezi USA a jejich tradičními evropskými spojenci a pokusům využít situaci ve svůj prospěch (Rondeaux 2020).

⁹⁵ To Rusko prokázalo už v Sýrii, Libanonu nebo v Afghánistánu.

3 Analýza výroků

3.1 Charakteristika empirického korpusu

Původní idea této analýzy spočívala v komparaci výroků zmiňovaných státníků na sociálních sítích a v jejich oficiálních stanoviscích publikovaných Bílým domem (záložka *Statements & Releases*). Tato data měla sloužit ke zformování dvou datasetů. Dataset A měl sestávat z příspěvků státníků na sociálních sítích, dataset B poté z oficiálních zpráv Bílého domu. Toto rozdělení mělo, mimo případné doplnění informací, které mohly v některých případech ve vyjádřeních na sociálních sítích chybět, posloužit také k porovnání komunikační praxe v jejich formálních a neformálních projevech a zároveň pro metodologické ověření správnosti mého postupu. Mým cílem bylo, mimo analýzy významu jejich výroků, porovnávat v čem se různí a v čem překrývají. Tento krok by mi posloužil k ověření relevance oficiálních zpráv vůči reálnému osobnímu stanovisku.⁹⁶ S příspěvky na sociálních sítích by bylo operováno jako se specifickými, avšak rovnocennými zdroji, přičemž jsem vycházela ze současného diskurzu, který právě tyto příspěvky přijímá jako oficiální, byť neformální, stanoviska autora (Bogost 2017; The White House 2019).

Avšak Trumpovo prezidentství přineslo mnoho změn. Zrušil například týdenní projevy k národu (tzv. *weekly address*)⁹⁷ (Bump 2019), tiskové brífinky Bílého domu (tzv. *White House press briefings*) (Crilly 2019), přepisy hovorů se zahraničními hlavami států (tzv. *readouts*) (Collins 2018) a jeho oficiální stanoviska publikovaná na stránkách Bílého domu v sekci *Statements* jsou povětšinou v režii tiskových mluvčích. K publikaci písemných verzí stanovisek dochází velmi sporadicky, jsou zpravidla velmi strohá a pro cíle této práce

⁹⁶ Vzhledem k tomu, že příspěvky státníků jsou obecně přijímány jako jejich oficiální stanovisko, v práci s nimi mělo být pracováno jako s rovnocennými.

⁹⁷ Tato tradice byla zavedena F. D. Rooseveltem už v roce 1933 a obnovena byla R. Reaganem v roce 1982 a až do nástupu D. Trumpa zůstala (s výjimkou pouze snížené četnosti vydávání za H.W. Bushe) neporušena.

obsahově prázdná. Jelikož má tato práce zkoumat výhradně stanoviska a výroky prezidentů, tato data nepřípadala v úvahu.

Trump tato svá rozhodnutí a omezení klasických komunikačních kanálů opíral o své přesvědčení v nedůvěru v klasická média, jejichž činnost opakovaně označoval jako *fake news*. Postupně svou aktivitu čím dál tím více směřoval primárně na svůj soukromý twitterový účet a tato práce měla tento trend následovat. Na této platformě však zůstává uloženo jen posledních 3 200 tweetů. Veškeré příspěvky překračující tuto hranici jsou pro uživatele, mimo majitele účtu, nepřístupné. Donald Trump pro narůstající důležitost jeho účtu, který reflektuje jeho oficiální stanoviska jakožto hlavy státu, založil webovou stránku pro jejich archivaci.⁹⁸ Zde jsou jednotlivé tweety zálohovány prostřednictvím separátních odkazů vážících se k jednotlivým příspěvkům.⁹⁹ Co se týče BO, přestože byl k datům spojeným s jeho administrativou založen archivní web¹⁰⁰, kde jsou zálohována i data ze sociálních sítí, jsou zde přístupná pouze data z jeho oficiálních platform POTUS. Tyto oficiální účty @POTUS byly založeny Barackem Obamou v průběhu roku 2015 a měly sloužit jako oficiální ustálený způsob komunikace prezidenta s veřejností. Tyto účty pak měly být po zvolení nového státníka archivovány a účet měl přejít pod správu nového prezidenta. To se stalo, ovšem Donald Trump se rozhodl pokračovat primárně v používání svých soukromých účtů, které získaly na popularitě už během jeho volební kampaně (Twiplomacy 2018). V tento okamžik dochází k zásadní kolizi. Trumpův soukromý twitterový účet je nepopíratelně z jeho strany využíván primárně, s tímto vědomím by tedy nemělo smysl zkoumat obsah účtu POTUS. Obamův soukromý účet nebyl nikdy zálohován, byť byl využíván frekventovaněji než účet POTUS. I kdybych se však rozhodla využít tohoto oficiálního účtu, připravila bych

⁹⁸ www.trumptwitterarchive.com.

⁹⁹ Získání komplexních dat vzniklých za dobu celého Trumpova prezidenství je s tímto stylem archivace značně komplikované, jelikož dle těchto oficiálních stránek se jedná o 14 789 tweetů, které by musely být extrahovány pomocí těchto odkazů jednotlivě. Zisk potřebných dat však touto formou, oproti příspěvkům BO, reálný je.

¹⁰⁰ open.obamawhitehouse.archives.gov

se kvůli době jeho založení (květen 2015) o velké množství dat, což by v porovnání s tisíci tweetů od Donalda Trumpa způsobilo značnou asymetričnost datového korpusu. Podobná situace nastává v otázce Facebooku. Účty obou státníků jsou zde opět zdvojeny (soukromý účet a účet POTUS, který byl opět založen v polovině roku 2015). Tato platforma navíc, snad mimo volební kampaně, není primární platformou využívanou politiky k vyjadřování svých přesvědčení (Twiplomacy 2018). Problematický je i fakt, že facebookové příspěvky mají z velké části netextový obsah (fotky, videa atp.). Obsah příspěvků na této platformě a jejich celková struktura by pro cíle této práce nebyla příliš vhodná.

Aby byla zachována autentičnost komunikačních prostředků, která měla být získána ze sociálních sítí, ovšem také oficiální rovina výroků, pro analýzu jsem zvolila transkripty veškerých oficiálních veřejných projevů, proslovů a prezentací stanovisek obou prezidentů. V případě DT obsahují i velmi typická prohlášení před nebo po přeletu jeho *Marine One* či *Air Force One* (mimo Twitter jedna z mála příležitostí, kdy se vyjadřuje k prezidentským rozhodnutím atp.). Všechna použitá data jsou veřejně přístupná na archivních stránkách Obamovy administrativy v sekci *Speeches & Remarks*¹⁰¹, v případě Trumpovy administrativy v sekci *Remarks*¹⁰², ovšem společně s dalšími dokumenty jsou také k nalezení v sekci *Briefings & Statements*¹⁰³. Tento typ komunikace byl v případě obou prezidentů využíván v podobné hojnosti a obsahem vyhovuje cíli práce a stanoveným výzkumným otázkám. Vzhledem k tomu, že tyto záložky obsahují i stanoviska a projevy první dámy a zbytku administrativy, pro účel analýzy jsem vybrala pouze transkripty textů prezentovaných přímo prezidenty. Tato data jsem manuálně převedla do formátu RTF a importovala do analytického softwaru MAXQDA 18. Analýza se soustředí na druhé funkční období Baracka Obamy (20. 1. 2013 – 19. 1. 2017) a současné funkční období Donalda Trumpa (20. 1. 2017 - 31. 1. 2020). Počátek zkoumaného období koresponduje

¹⁰¹ www.obamawhitehouse.archives.gov/briefing-room/speeches-and-remarks

¹⁰² www.whitehouse.gov/remarks/

¹⁰³ www.whitehouse.gov/briefings-statements/

s definovaným počátkem NSV (viz kapitola 2.1.5 Finální konceptualizace NSV). Zahrnutí jednoho analyzovaného roku před inkriminovanou ukrajinskou krizí mi poskytne příležitost porovnat vztahy těchto státních celků před a po, v rámci této práce stanoveném, začátku NSV a zkoumat, zda v tento moment skutečně došlo ke změnám v komunikaci. Značnou část prvního Obamova období byl navíc v Rusku u moci Medveděv, přičemž s problematikou NSV je, obecně i v rámci této práce, spojován spíše Putin, který se do pozice prezidenta vrací v polovině roku 2012. I to je jeden z důvodů, proč jsem do analýzy zahrnula pouze druhé Obamovo funkční období.

Jelikož analýza vychází výhradně z výše zmíněných zdrojů, nebude na konkrétní výstupy explicitně odkazováno. K lepší orientaci v událostech, ke kterým během obou prezidenství došlo, byla data uspořádána do jednotlivých dokumentů, podle roku, kdy vznikla. V rámci těchto dokumentů jsou výroky uspořádány chronologicky.¹⁰⁴ Tyto dokumenty pak byly seskupeny do datasetů podle autorství výroků. Považuji za důležité také zdůraznit odlišnosti v datech obou prezidentů. Zatímco výroky DT, a především pak odpovědi na otázky, jsou často velmi stručné, výroky BO mají většinou rozsáhlejší podobu.

¹⁰⁴ Toto uspořádání se promítá i do grafického zobrazení výsledků analýzy (viz tabulky č. 6 a 8). Každá tabulka začíná lednem ve spodní části obdélníků a k prosinci pokračuje směrem nahoru.

Tabulka č. 1: Počet slov¹⁰⁵ korpusu v rámci prezidentství BO a DT rozdělené do jednotlivých let v rámci jejich funkčních období.

rok	Barack Obama	rok	Donald Trump
2013	746 260	2017	510 3358
2014	874 935	2018	964 762
2015	822 886	2019	1 288 924
2016	829 191	2020 (do 31.1.)	78 160
leden 2017	32 743	leden 2021	-
CELKEM	3 306 015	CELKEM	2 842 181

Zdroj: vlastní tvorba

3.2 Postup analýzy dat

V této sekci práce jsem se zabývala zodpovězením VO č. 2 *Jak se o RF vyjadřuje Barack Obama a Donald Trump?* a jejími podotázkami. Ke kvalitativní analýze textu jsem přistoupila induktivně prostřednictvím programu pro analýzu kvalitativních dat MAXQDA 2018. V korpusu jsem provedla několik tematicky odlišných kódování. Data prošla prvním tříděním – kódováním a následným očištěním korpusu. V rámci této části jsem realizovala kódování jako lexikální vyhledávání lemmat klíčových slov: *Russia, Putin, Vladimír, Medvedev, Dmitry, Lavrov, Mishustin, Moscow, Kremlin, soviet, USSR*.¹⁰⁶ Z hledání jsem však vyjmula nálezy, které se vyskytovaly v okolí slov *hoax, scam, phony, witch hunt*,

¹⁰⁵ Údaje jsou uvedeny včetně nadpisů jednotlivých dokumentů a datumu jejich zveřejnění.

¹⁰⁶ Aniž bych se snažila degradovat důležitost výběru klíčových slov, domnívám se, že vzhledem k obsáhlosti datového korpusu a ve snaze vystihnout obecnější trend během několika po sobě jdoucích let by doplnění dalšího klíčového slova výsledky analýzy zásadně nezměnilo. Mohlo by ovlivnit kvantitativní sekce analýzy, ovšem relevanci celkové interpretace fenoménu nikoliv.

collusion, Mueller, meddl, leak.*¹⁰⁷ Textové okolí jsem stanovila na jednu větu před a za primárním nálezem (Hájek 2014). Tyto spoluvýskyty totiž odkazují na vnitropolitickou problematiku spojenou s vměšováním se RF do amerických voleb 2016 či s procesem impeachmentu na přelomu roku 2019 a 2020, které nejsou primárním objektem analýzy. Po tomto kroku jsem získala 1581 výskytů v datasetu BO a 1407 výskytů v datasetu DT. Autokódování těchto nálezů probíhalo kvůli zachycení kontextu na úrovni dvou vět před výskytem a dvou vět po výskytu. Tímto postupem jsem získala 1131 okódovaných segmentů. Byť tyto kroky vedly k okódování některých výskytů, kterých nebyl ani jeden z prezidentů autorem¹⁰⁸, v prvním kroku analýzy (autokódování) byly tyto kódy zachovány, jelikož prezidenti na tyto segmenty velmi často reagovali, ovšem většinou už bez použití daného klíčového slova. Při nezahrnutí těchto segmentů by došlo k velké ztrátě důležitých dat.

Ve druhé fázi všechny segmenty s autokódem prošly manuální kontrolou a očištěním od falešných výsledků. Odstraněny byly nálezy, které nesouvisely s tématem, kdy byla klíčová slova zmíněna v rámci jiného kontextu (např. v souvislosti se sportovními nebo historickými událostmi, či když se klíčové slovo i přes zadaný filtr nacházelo v souvislostmi s výše zmíněnými domácími problematikami) a výroky jiných osob než prezidentů. Po tomto očištění jsem získala 714 finálních okódovaných segmentů obsahující klíčová slova, vážících se k tématu. V tomto kroku bylo ke kódování přistoupeno na úrovni odstavců.

V rámci zodpovídání VO č. 2 a podotázky 2.2 jsem poté jednotlivé výskyty kódovala na základě jejich významu na škále *pozitivní, neutrální/neurčitý, negativní*, přičemž jsem přidala i specifický kód *vyhnutí se odpovědi*. K těmto kódům jsem v průběhu analýzy přidávala subkódy podrobněji vystihující povahu vztahu (viz tabulka č. 4 a 5 s definicemi kódů). Kódy jsem vytvářela pomocí principů otevřeného kódování (Hájek 2014). Textové segmenty jsem v souvislosti

¹⁰⁷ Tento set slov byl zvolen induktivně, po prvním orientačním pročtení datasetu.

¹⁰⁸ Jako například otázka z publika či část projevu, kterou pronášel například zástupce jiného státu, první dáma či vice prezident.

s doplňováním subkódů v průběhu práce na základě nových zjištění několikrát revidovala. Vzhledem k tomu, že kódy s váhou 4 (viz níže), tedy kódy nejsilnější povahy, jsou pro zjištění této práce zásadní a v textu se nevyskytovaly příliš často, jsem pro jejich odhalení jsem provedla dvojitou kontrolu. Po několikerém manuálním pročetí a okódování segmentů jsem datasety podrobila druhotným lexikálním vyhledáváním spoluvyskytů základního setu klíčových slov se slovy *foe, enemy, adversary, rival* na jedné straně a *ally, friend, partner, associate, partner* na straně druhé.¹⁰⁹

Segmenty jsem dále okódovala na základě problematiky, na kterou se soustředily (viz tabula č. 2 soustava kódů). Zkoumání reakcí státníků k jednotlivým zahraničněpolitickým otázkám mi poskytlo zázemí k oboustranné kontrole v porovnání se zjištěními z kapitoly 2.2 *Projevy NSV na pozadí zkoumaných prezidentství*. Zároveň jsem zkoumala překryv kódů tematicky zaměřených s kódy na škále pozitivní – negativní a rozdílly v reakcích státníků k jednotlivým problematikám. Zkoumala jsem také změny rétoriky v průběhu prezidentství a v průběhu celého analyzovaného časového bloku.

¹⁰⁹ Set slov jsem stanovila na základě dohledání tematicky relevantních anglických synonym ke slovům přítel a nepřítel.

Tabulka č. 2: Soustava kódů

VO2	0
▼ negativní	375
nepřítel, rival	6
hrozba, nedůvěra	153
odlišné stanovisko, nesouhlas	190
rozdíly, hodnoty	39
▼ pozitivní	273
přítel, spojenec	2
lichotky, zastávání se	12
spolupráce	47
naděje, snaha	209
neutrální/neurčité	47
vyhnutí se odpovědi	19
VO 2.2	0
Lybie	1
Gruzie	1
Irák	8
klima	2
Evropa (Východ, Balkán, Pobaltí)	28
Arktida	2
Venezuela	9
kybernetika	5
Turecko	9
energetika	30
Severní Korea	28
ekonomika, G7	30
nukes, zbraně	53
Afghánistán	1
lidská práva	10
Ukrajina	272
Sýrie	122
Izrael	3
Írán	18

Tabulka č. 3: Soustava dokumentů s přiřazenými kódy

Sety	2 004
▼ Trump	869
Trump 2020	8
Trump 2019	369
Trump 2018	363
Trump 2017	129
▼ Obama	1 135
Obama 2017	16
Obama 2016	177
Obama 2015	247
Obama 2014	563
Obama 2013	132

Tabulka č. 4: Definice kódů – pozitivní

POZITIVNÍ			
Název subkódu	Váha	Definice obsahu	Identifikující slova v textu
Přítel, spojenec	4	Výroky obsahují slova s pozitivním citovým zabarvením a specificky druhou stranu popisující jako spojence, přátele atp.	<i>ally, friend, partner, associate, partnership</i>
Lichotky, zastávání se	3	Výroky, ve kterých se autor staví na stranu RF, vysvětluje a zastává se jejích kroků	/
Spolupráce	2	Současná spolupráce, spíše z pragmatických důvodů, výroky neobsahují silná pozitivně citově zabarvená slova	<i>cooperation, common interest, help, join, collaboration</i>
Naděje, snaha	1	Spolupráce v budoucnosti, snaha a vůle napravit vztahy	<i>if, might, would, hope, believe</i>

Zdroj: vlastní tvorba

Tabulka č. 5: Definice kódů – negativní

NEGATIVNÍ			
Název subkódu	Váha	Definice obsahu	Identifikující slova v textu
Nepřítel, rival	4	Výroky s evidentním negativním citovým zabarvením, ve kterých je vyjádřeno nepřátelství	<i>foe, adversary, enemy, rival</i>
Hrozba, nedůvěra	3	Výroky, které oba státy staví proti sobě a ve kterých jsou použita silná slova popisující tento vztah	<i>threat, hostility, barbaric, aggression, malicious</i>
Odlíšné stanovisko, nesouhlas	2	Výroky, ve kterých jsou státy stavěny na opačnou stranu, ovšem bez použití výše zmíněných silných slov a jim podobných	<i>concern, dispute, problem, tensions, disagreement</i>
Rozdíly, hodnoty	1	Nejnižší stupeň, který naznačuje negativa v odlišnosti států, ovšem plně za ně RF neodsuzuje	<i>difference, problem, disagreement</i>

Zdroj: vlastní tvorba

Těmto kódům jsem, v rámci lepší orientace ve vizuálním zobrazení výsledků analýzy, přiřadila barvy. Kódy pozitivní se pohybují na zelené škále, kódy negativní zase na červené, přičemž kód s váhou 4 má odstín nejtmavší, kód s váhou 1 nejsvětlejší (viz tabulky č. 6 a 8).

3.3 Interpretace výsledků analýzy

Analýza se nezaměřovala primárně na kvantitativní¹¹⁰ aspekt výroků, nýbrž spíše na typ pozitivního či negativního výroku a na to, jaké obecnější trendy v čase reflektuje. Především kvůli tomu byla data rozdělena do jednotlivých let prezidentských funkčních období. První dvě podkapitoly se v rámci zodpovídání VO 2 a 2.1 věnují jednotlivým prezidentstvím, kapitola třetí se poté věnuje podotázce 2.2 a prezidentství porovnává.

3.3.1 Barack Obama

Především v počátcích roku 2013 je ve výrocích znát evidentní snaha o kooperaci obou států na vzájemně výhodných tématech. Spíše, než přátelství mezi státy tuto spolupráci však poháněla potřeba či nutnost. Přesto byla tato spolupráce často úspěšná a ve výrocích BO povětšinou převažovala pozitiva. BO však několikrát upozornil, že tyto snahy byly úspěšnější za prezidenství Medveděva, přičemž postupné zhoršování rusko-amerických vztahů přičítá za vinu především Putinovi a s ním spojeným nástupem antiamerikanismu. Jasný předěl je v rétorice patrný s ukrajinskou krizí. Zatímco na počátku roku 2014 jsou ruské kroky značně zpochybňovány¹¹¹, po sestřelení malajského letounu MH17 se rétorika uchyluje k silnějším výrazům¹¹², od kterých BO do konce svého funkčního období neupustil. Důležitost tohoto incidentu je zcela nepopiratelná, jak ukazuje úryvek níže, který jakoby naznačoval návrat do studenovělečných praktik v případě, že konflikt nebude diplomaticky vyřešen.

¹¹⁰ Avšak i kvantitativní aspekt je v práci zohledněn.

¹¹¹ V souvislosti s Ukrajinou jsou používány výrazy jako *actions*, *incursions*, *provocations*.

¹¹² Od tohoto okamžiku je Ukrajina spojována takřka bezvýhradně se slovy *aggression* a *crisis*.

„Toto je ústřední otázkou našeho globálního věku – zda vyřešíme naše problémy společně, v duchu společného zájmu a vzájemného respektu, nebo zda sestoupíme do destruktivního rivalství minulosti.“

nebo

„Zdá se, že to [Ukrajina - pozn. autorky] ohrožuje pokrok, kterého bylo dosaženo od konce studené války.“

Tyto výroky jsou často doprovázeny připomínkami týkající se článku 5 Severoatlantické smlouvy a poznámkami o tom, že vzájemné vztahy jsou v tomto období na nejnižší úrovni od SV, přičemž tento vztah dokonce nazývá *faint accompli*. Pokud lze zaznamenat určité zlepšení v ruském chování, dochází k tomu dle BO pouze z toho důvodu, že se Rusko chce co nejdříve zbavit sankcí, které mu výrazně škodí. Na počátku ukrajinské krize se ještě ve výrocích objevovala jakási naděje na zlepšení vztahů a spolupráce v případě stažení Ruska z Ukrajiny. Ke konci funkčního období BO bylo zmiňováno už jen případné stažení sankcí. BO se velmi často nechával slyšet, že USA jsou leadrem a hlavním mobilizačním aktérem mezinárodního systému států v diplomatickém boji proti bezpráví, přičemž se ve většině případů jedná právě o aktivity RF na Ukrajině. Často také upozorňuje na americké prvenství v energetické produkci, na porušování lidských práv v RF a některé jeho výroky mají skoro až posměšnou povahu. Ruské aktivity na Ukrajině a později v Sýrii popisuje jako ruskou ukázkou slabosti. Tyto skutečnosti mohly mít zásadní dopad na ruskou politiku usilující o velmocenský status, která byla neustále poskvřňována ze strany široce uznávané velmoci jako jsou Spojené státy. USA jim svou rétorikou nedávaly možnost dosáhnout svých cílů a RF se ve svém opozičním postavení ještě více utvrdila.

V roce 2016 je znatelný velký úpadek v četnosti výroků ve spojitosti s RF (viz tabulka č. 3). Šlo totiž o období, kdy probíhala prezidentská volební kampaň Clintonové a Trumpa. Velká část nálezů odkazovala právě k tomuto politickému

klání a zesměšňování republikánského kandidáta kvůli jeho prohlášením, že „*Putin je jeho politickým vzorem*“ atp. Tyto nálezy s vnitropolitickou problematikou jsem však do analýzy z výše uvedených důvodů zahrnula. Tato skutečnost však na dlouhodobém trendu Obamových tvrzení nastavených v roce 2014 nezměnila.

Tabulka č. 6: BO portrét analyzovaných dat – pozitiva a negativa¹¹³

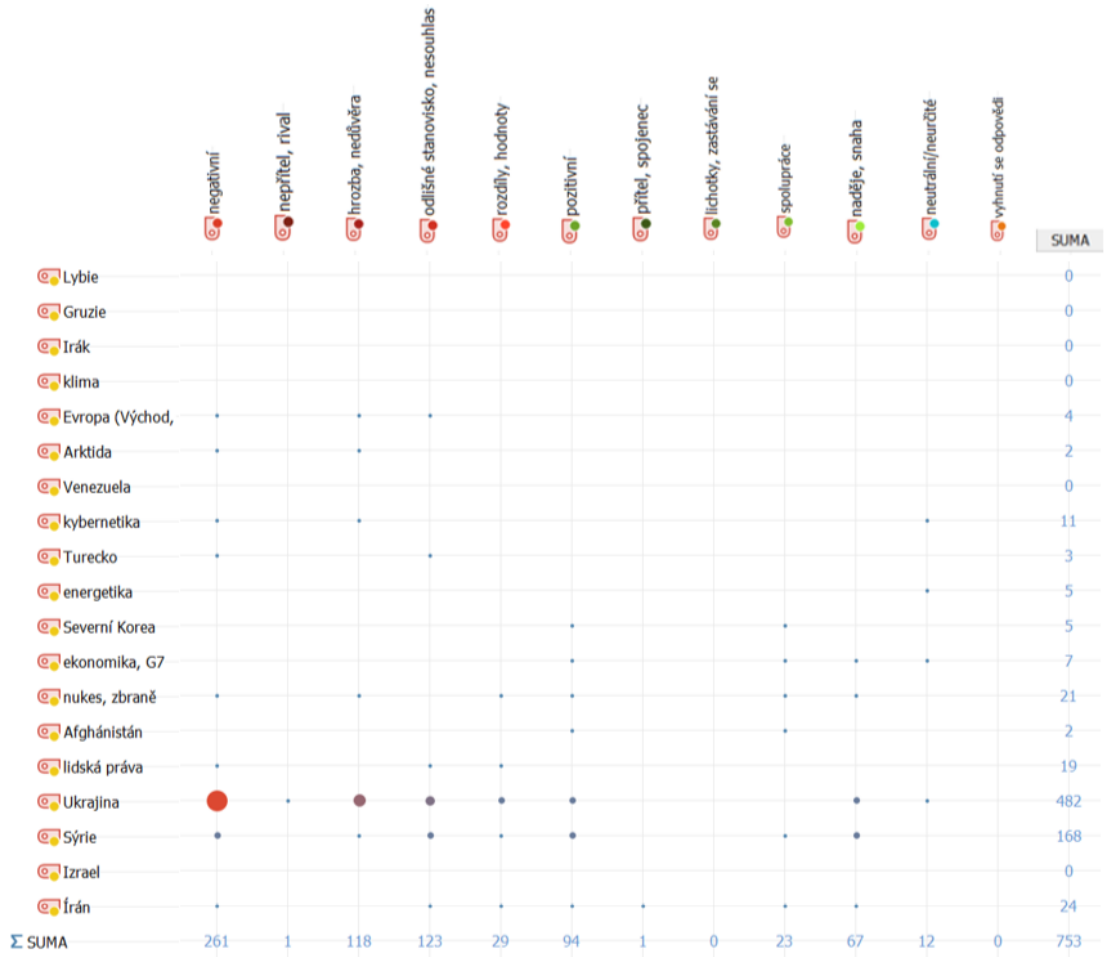

¹¹³ Vynechán je rok 2017, jelikož na prezentaci v této formě nebylo k dispozici dostatek dat.

Barevné označení kódů se odvíjí od tabulky č. 4 a 5. V Obamově portrétu dat zásadně převyšují kódy na červené, tedy negativní, škále. Evidentní je výrazná změna s příchodem roku 2014 a také jakési období klidu na konci roku 2015 a na začátku roku 2016, kdy se kódy na zelené škále v portrétu zobrazují daleko častěji než ve zbytku let. Toto období odkazuje ke spolupráci zemí ohledně krátkodobého syrského míru.

Tabulka č. 7: BO vztahy kódů

3.3.2 Donald Trump

V datasetu DT nebyl patrný žádný radikální přelom v rétorice a vzájemných vztazích, jako tomu bylo u BO na začátku roku 2014. Přestože se DT velmi často nechává slyšet, že by si přál, aby vztahy těchto zemí fungovaly v přátelské rovině, většina těchto prohlášení není spojená s určitou konkrétní problematikou či plány. Podle Trumpa vzájemné vztahy narušili především demokraté a celá situace ohledně voleb 2016. Neustálé připomínání ruského zásahu do volebního procesu je dle něj urážkou jak pro jeho osobu, tak pro RF a Putina, a tyto skutečnosti komplikují sblížování těchto států. Přestože chce vzájemné vztahy zlepšovat, opakovaně prohlašoval, že tak chce učinit z pozice síly po významné modernizaci zbraňového arzenálu. To by snad mohlo částečně vysvětlit jednu z jeho často se opakujících protirečících si frází.

„Chci s Ruskem vycházet. S Ruskem budeme vycházet dobře, protože je to rozumné. Nikdo z prezidentů ale na Rusko nebyl tvrdší než já.“

Dokonce tvrdí: *„Jsem pro Rusko jejich nejhorší noční můrou.“*

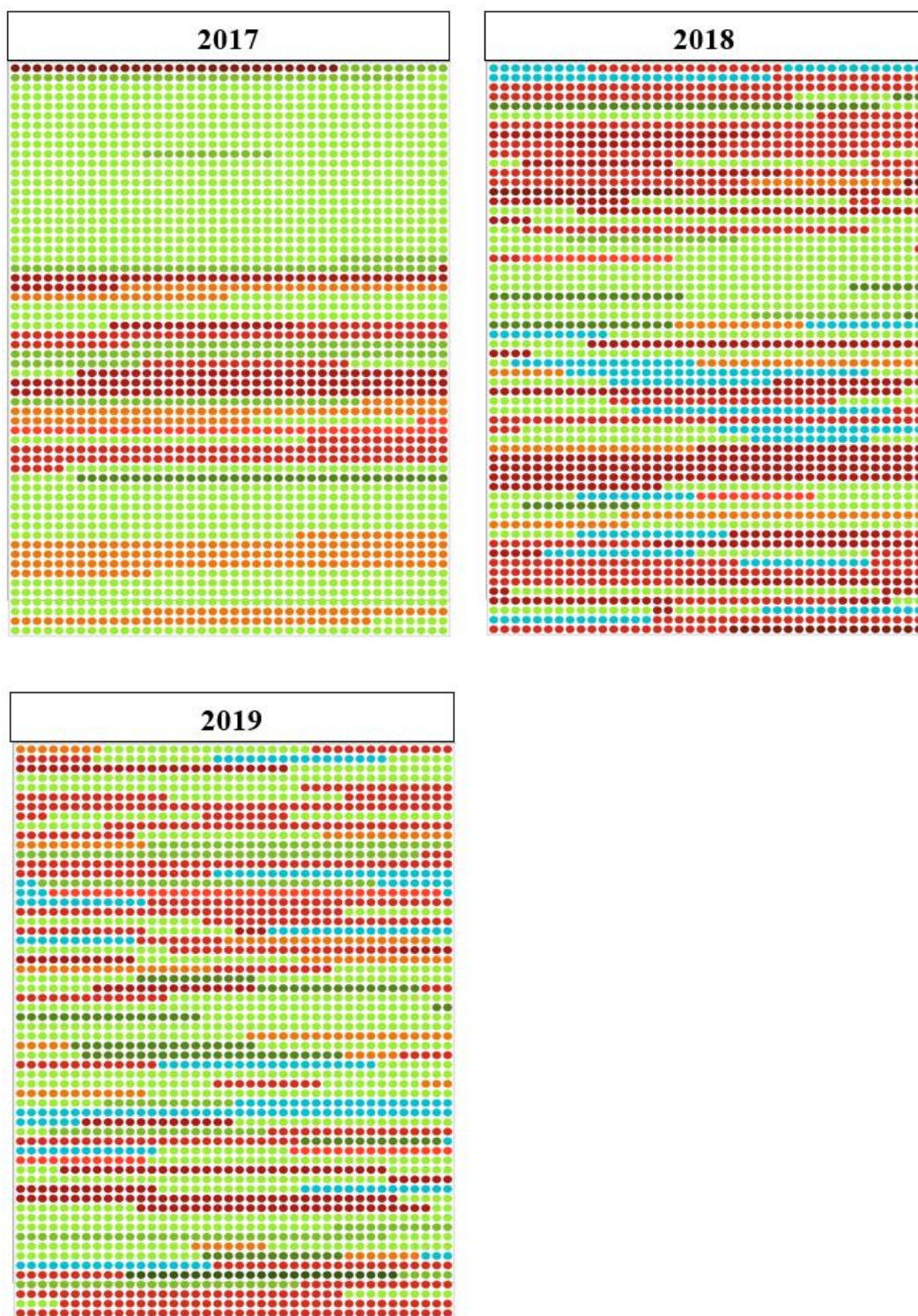
Přestože se výroky pozitivní povahy u DT vyskytují ve výrazně vyšší míře, než je tomu u BO, je potřeba podívat se i na jejich povahu. Nejčastěji jde totiž o světle zelený kód, který popisuje situaci, kdy DT doufá v budoucí spolupráci států. V mnohých případech však ani není definováno, v jaké formě ani v jaké problematice. Přestože k většině témat je schopen najít cestu, ve které by státy mohly spolupracovat, energetika je jedním z témat, ve kterých státy považuje za konkurenty až rivaly. DT pokračuje v Obamově připomínání vojenské a energetické nadřazenosti Spojených států, ovšem v mnohem nižší míře. Trump má zásadní problém především s tím, jak dalece je na ruské ropě závislá Evropa. Jednou z často se opakujících problematik je pak situace Německa, ve které jako v jednom z velmi mála případů opakovaně připouští, že by RF mohla být hrozbou.

„Takže my vás [Německo - pozn. autorky] chráníme před Ruskem, ale vy Rusku platíte miliardy dolarů a to je, myslím si, zcela nemístné. Rozhodně nedává smysl, aby Rusku platili miliardy dolarů a my je pak před Ruskem bránili.“

Pozoruhodnou skupinu výroků v rámci datasetu DT zformoval kód *lichotky, zastávání se*. V takových případech Trump často zesměšňuje svého předchůdce a vyzdvihuje ruskou stranu, přičemž velmi často používá argument, že BO byl Ruskem přechytračen, či přelstěn. Dle mého názoru mají taková tvrzení přesah především do domácí politiky, přičemž oba jsou velmi rozdílnými charaktery dvou velmi odlišných politických stran. Je důležité mít na paměti, že tato analýza se soustředí na Obamovo druhé, ovšem na Trumpovo první volební období, přičemž je nutné přijmout možnost, že mnoho kroků, které Trump činí může být součástí jeho politické kampaně pro znovuzvolení ve volbách 2020. Tyto výroky tedy dle mého názoru nemusí nutně ukazovat na přátelství Putina a Trumpa, spíše mohou být součástí politické soutěže republikáni versus demokraté, ze které mají republikáni, potažmo současný prezident sám, v Trumpově podání vyplynout jako ti silnější a kompetentnější k další vládě. To lze demonstrovat v typickém komentáři o neúspěšných demokratických snahách o přátelské vztahy s Ruskem:

„Demokraté chtěli s Ruskem také vycházet zadobře. Toho ale nemohli dosáhnout, protože na to nemají talent. Nemají na to potřebnou chemii. Nemají, co bylo zapotřebí.“

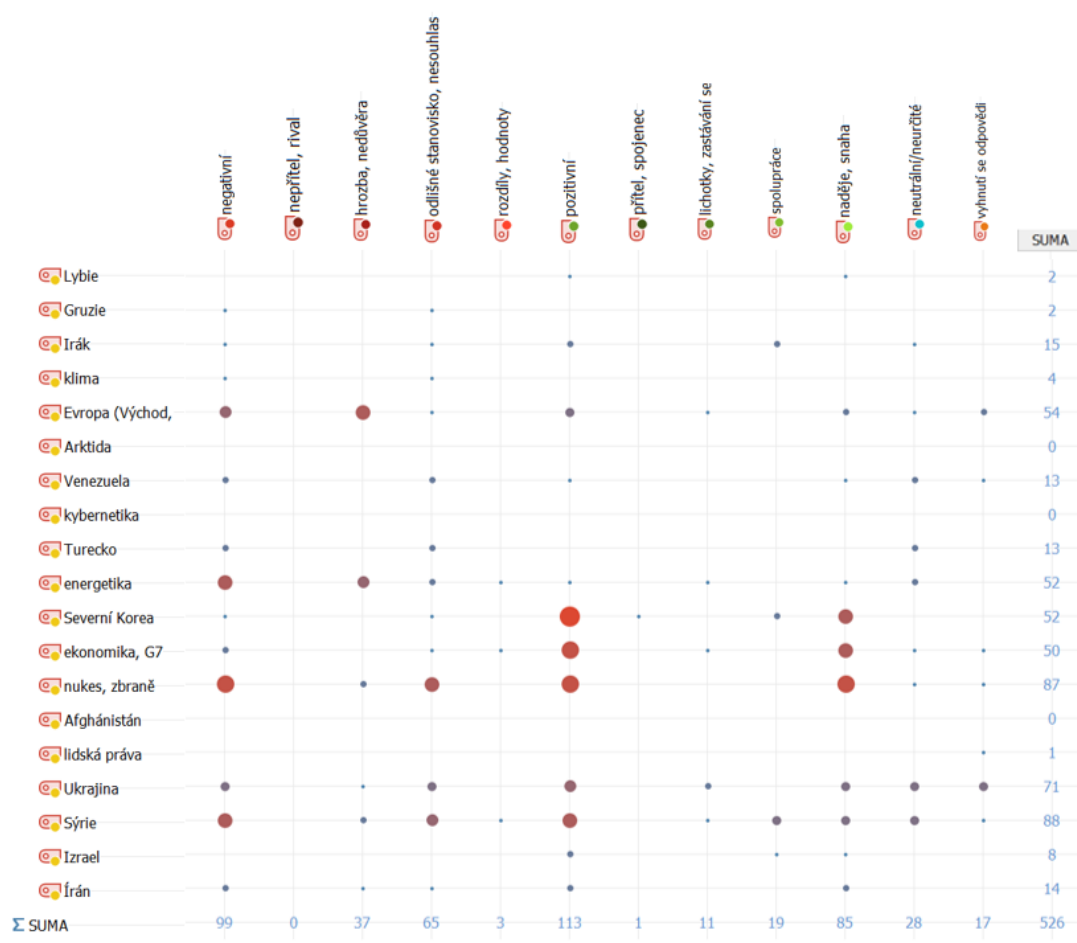
Tabulka č. 8: DT portrét analyzovaných dat – pozitiva a negativa¹¹⁴

¹¹⁴ Vynechán je rok 2020, jelikož na prezentaci v této formě nebylo k dispozici dostatek dat.

Barevné označení kódů se odvíjí od tabulky č. 4 a 5. V Trumpově portrétu dat se mísí všechny typy výroků, kterým však dominují kódy odstínu zelené, tedy kódy na pozitivní škále. Poměrně často se zde objevují i kódy neutrální povahy a, zejména pak pro tento set dokumentů specifické, oranžové kódy pro vyhnutí se odpovědím. Můžeme zaznamenat mírné zvýšení koncentrace červených kódů mezi lety 2017 a 2018, související s komplikací několika zahraničněpolitických problematik popsanych výše¹¹⁵, mimoto je ale dataset svým obsahem relativně konzistentní.

Tabulka č. 9: DT vztahy kódů

¹¹⁵ Zvyšující se počet kybernetických útoků, vyostřující se situace v Sýrii, Íránu, případ Skripala a související diplomatická opatření, Venezuela, vypovězení smlouvy INF.

3.3.3 Srovnání

Oba dva prezidenti opakovaně zmiňují NSV, přičemž její existenci odmítají. Oba uznávají, že během jejich prezidenství byly rusko-americké vztahy na nejnižší úrovni od dob SV a že RF je ve větší izolaci, než byla během SV. Už jen fakt, že fenomén NSV zmiňují, dle mého názoru, implikuje jeho důležitost. Barack Obama ve svém posledním projevu jako prezident dokonce připouští následující:

„Dalo by se, myslím, říci, že od Putinova návratu do prezidentského úřadu můžeme pozorovat eskalaci antiamerické rétoriky a zahraničněpolitický přístup ke globálním záležitostem stojící na základní premise, že cokoliv se Spojené státy snaží udělat, musí mít na Rusko negativní dopad, a tak jim budeme ve veškerých jejich snahách bránit – tento návrat ke nepřátelskému duchu vztahů, který existoval za studené války, vzájemný postoj výrazně zkomplikoval. Zpečetěn byl, když Rusko obsadilo Krym a části Ukrajiny.“

a Donald Trump v jednom ze svých projevů dokonce tvrdí, že vztahy jsou dle něj na ještě nižší úrovni, než tomu bylo za SV:

„I během tenzí studené války, když svět vypadal mnohem jinak než dnes, byly Spojené státy a Rusko schopné udržovat silný dialog. Naše vzájemné vztahy však nikdy nebyly horší, než je tomu nyní.“

Pokud se podíváme na portréty textů (tabulka č. 6 a 8), množstevně negativní výroky na první pohled převažují u BO. Avšak podle tabulky vztahy kódů (tabulka č. 7) je důležité si povšimnout, že se většina těchto tvrzení soustřeďuje kolem problematiky Ukrajiny, v menším měřítku Sýrie a zcela marginálně několika dalších oblastí. Když nahlédneme do výsledků DT, zde je naopak zjevná převaha kladných kódů. Pokud se však podíváme na jejich tematiku (tabulka č. 9), na negativní škále se potýká s mnohem větším počtem problematik

(bezpečnost Evropy, energetika, militarizace, Venezuela, Turecko a S-400, Sýrie atp.). V této tabulce je opět zcela zřejmé, že převažující kladné výroky se váží převážně k možnosti budoucí spolupráce na jednotlivých tématech, spíše než k již existujícímu přátelství a spolupráci v konkrétních oblastech.

Důležitým poznatkem je, že ani u jednoho ze státníků nehrál zásadní roli kód s váhou čtyři – ve skupině pozitivní jím byl kód *přítel, spojenec*, v negativní pak *nepřítel, rival*. I přes dlouhodobé snahy obou prezidentů vztahy s tímto státem zlepšit, oba neustále tíhnou k vylučování RF ze základní percepce kladných spojeneckých zemí. Zahrnována je často do skupiny států, do které patří např. Čína, KLR, Barma či Irák. V případě společných akcí o ruské spolupráci mluví velmi exkluzivně jako například „dokonce i Rusko“ či „spojenci a Rusko“. Z těchto projevů je zcela zřejmé, že ani jeden z prezidentů tento stát automaticky nevnímá jako spojence a spolupráci nepředpokládá. Naopak, jakoby spolupráce s Ruskem byla natolik neočekávaným jevem, že ji státníci výše zmíněným způsobem zdůrazňují. Přesto DT ve svých projevech svůj domnělý dobrý vztah s Putinem a RF nikdy nezastíral. Ovšem v rámci slovní zásoby, kterou používá v souvislosti s Ruskem, využívá i pro popis vztahů třeba s ČLR či KLR. Obama na druhou stranu vzájemný vztah nikdy nepopsal vyloženě kladně. Velmi často tvrdil toto:

„Nemám s Putinem špatný osobní vztah. Náš vztah je charakteristický svou praktičností, konstruktivností a přímoučarostí.“

Velmi zajímavé je postavení obou prezidentů k nejzásadnějšímu momentu NSV, k ukrajinské krizi. Zatímco BO ruskou aktivitu na ukrajinském území popisuje jako znak slabosti a ustavičně vyzývá Rusko ke stažení z tohoto území, přičemž se domnívá, že

„Nedávné ruské aktivity na Ukrajině zpochybňují současný poválečný řád“

DT se od tématu ve svých projevech distancuje, byť nepolevil v zavedených sankcích, které navíc v průběhu svého funkčního období ještě výrazně posílil. Ze situace však viní především BO. Jeho největším problémem, který se v jeho výrocích na téma Ukrajina projevuje, je nesouhlas s finanční podporou plynoucí pouze z USA, přičemž, by dle něj, měla plynout především z Evropy, kterou situace ovlivňuje zdaleka nejvíce. O ilegality ruské aktivity a porušování suverenity cizího státu, potažmo mezinárodního práva se oproti Obamovi explicitně nevyjadřuje. DT dokonce často opakuje, že Putin Obamu Ukrajinou přechytračil a tvrdí, že „Obama jí ztratil“ a velkou část viny tak nepřičítá Putinovi, ale právě Obamovi.

„Protože – protože Putin prezidenta Obamu nerespektoval. Prezident Obama ztratil Krym, protože prezident Putin nerespektoval prezidenta Obamu, nerespektoval naši zem a nerespektoval Ukrajinu.“

Mimoto se Trump k tématice vyjadřuje velmi umírněně („*uvidíme, jak to dopadne; nelíbí se nám to*“ atp.) či se k ní vyjadřovat odmítá. Pro události na Ukrajině navíc zpravidla nepoužívá ani zažitých slovních spojení jako ukrajinská krize, či agrese. U těchto událostech mluví spíše jako o ukrajinské situaci, či pouze jako o Ukrajině.

Podobně se Trump (ne)vyjadřuje i k Syrské problematice. Zde se postavení prezidentů těžko porovnává, jelikož se tento konflikt neustále vyvíjí a s ním i skutečnosti týkající se ruského zapojení. Přesto můžeme říci, že ani jeden z prezidentů nesouhlasil s ruskou podporou Asadova režimu a ve větší či nižší míře se stavěl proti němu. Zvýšenou americkou vojenskou přítomnost v Evropě Trump oproti Obamovi explicitně nepřičítá ruské hrozbě. Tvrdí, že o to státy jako Polsko požádaly a vzhledem k tomu, že jsou to spojenci, bylo jim vyhověno. Trump, byť nesouhlas často nedává najevo evidentně, a explicitně Rusko nenazývá hrozbou, přičemž při přímém dotazu na toto téma často nereaguje, se stále zavazuje k dodržování článku 5, drží zavedené sankce vůči RF atp. Pokud jde o jeho výroky, ty jsou oproti Obamovým obecně neutrálnější povahy. Velmi častým jevem

v datasetu DT, kvůli kterému musel být v soustavě kódů založený specifický subkód *vyhnutí se odpovědi*, je nezodpovězení otázky či její úplné ignorování, což se dá pokládat za další znaky neutrality ze strany DT.

„O: Pane presidente, změnil se Váš pohled na Vladimíra Putina, po tom, co se stalo v Sýrii? A co jsou Spojené státy připraveny udělat v případě, že nepřestane podporovat Asada?“

DT: No.. Budu mluvit s.. Kdo by se chtěl ptát dál? Prosím.“

Zajímavé je, že přes časté upozorňování na ruské hrozby v podobě kyberkapacit v oficiálních státních dokumentech se zmínky o této tématice ve výročích objevovaly jen velmi zřídka. Jejich role v mezinárodním prostředí postupně čím dál více roste a jejich význam se více promítá do oficiálních politik států. V setu BO jsou několikrát zmíněny, DT o nich nemluví vůbec, a to i přesto že jeho NSS z roku 2017 před hrozbami tohoto typu výslovně varuje.

Pokud odhlédneme od evidentních rozdílů ve stylu sdělení obou prezidentů, jsou si jejich prohlášení po obsahové stránce poměrně podobná. Oba jsou připraveni RF sankcionovat za nedodržování obecně přijímaných pravidel (ovšem částečně možná proto, že jejich stažení by mohlo být vnímáno jako známka slabosti, potažmo jako prohra). I přes tuto skutečnost a mnoho momentů, kdy jsou druhou stranou opakovaně zrazováni, vyzdvihují důležitost spolupráce, a to jak na úrovni politické, tak ekonomické. Pokud se budu soustředit čistě na prioritizaci zahraničněpolitických témat prezidentů, vycházejíc z jejich projevů, u obou jimi bylo zejména snížení počtu a nešíření jaderných zbraní, uklidnění situace na Blízkém východě a stahování amerických vojáků z konfliktů. Všechny tyto problematiky debatu s RF v podstatě vyžadují. V případě jaderných zbraní z důvodu jejich množství v rukou RF, v případě Blízkého východu z důvodu jeho geografické i politické blízkosti mnohých zemí s RF a ruské rostoucí angažovanosti v tomto regionu. Tento aspekt postupem času (zejména za DT)

nabíral na důležitosti, když si RF v tomto regionu postupně úspěšně budovala statut mediátora. Od předchozího bodu se odvíjí i snižování amerického vojenského zapojení v konfliktech, které se v současnosti odehrávají zejména v oblasti Blízkého východu.

Přestože Trump kategoricky odmítá Obamovou politiku resetu, jeho kroky v podstatě popisují jakýsi reset 2.0, ponaučený z chyb jeho předchůdce. Oba se, jak již bylo zmíněno výše, snaží napravit vztahy mezi zeměmi zejména prostřednictvím navázání osobních vztahů, přičemž je zřejmé, že DT tomuto kroku přikládá zcela zásadní váhu. Oba vyzdvihují důležitost spolupráce, kterou jsou ochotni navázat, když bude RF dodržovat určitá pravidla. K jejich dodržování se je snaží USA, v případě obou prezidentů, přimět pomocí diplomatických a ekonomických nástrojů. Obamův reset podle McFaula stál na dvou základních pilířích – vstřícná gesta a spolupráce. Podle této strategie mělo dojít k jadernému odzbrojování, zapojování Ruska do ekonomických struktur a společnému řešení globálních otázek. Trumpova politika vychází z výše zmíněného přístupu *principled realism*, který odmítá vnucovanou vůdčí globální roli USA a dává důraz zejména na posilování státu, který má poté vně vystupovat z pozice síly. Ve svém přístupu tedy vstřícná gesta nahrazuje silou a vytváří tak alternativní postoj – síla a spolupráce. Byť by se mohl zdát agresivnější než přístup předchozí, zdá se, že je s ruskými cíli kompatibilnější. To zejména právě kvůli snižování zahraničního angažmá, odmítání role světového leadra a nezasahování do ruských vnitropolitických záležitostí (volební proces, lidská práva atp.).

Oba přístupy by se na základě výroků politiků daly popsat metaforou tzv. *carrots and sticks*. V chování prezidentů jsou viditelné oba přístupy, u každého však, zdá se, jeden převažuje. V případě BO v tomto přístupu však, na základě analýzy výroků, převažovaly spíše tresty (*sticks*) v podobě sankcí, diplomatické izolace RF a formulací otevřeného nesouhlasu s ruskými praktikami. V případě

DT zase spíše pobídky (*carrots*) v podobě převážně kladných výroků založených na spolupráci a vyvedení RF z izolace. Na Trumpově portrétu textu je tento přístup poměrně snadno rozpoznatelný. V mnohem větší míře využívá neutrálních odpovědí a potencionálně citlivá témata odmítá komentovat. Administrativa BO tak zkusila jak taktiku mírných pobídek (zejména před rokem 2014), přičemž byla jejich důvěra opakovaně zrazena, tak taktiku trestů (od roku 2014), která se nesetkala s kýženým účinkem. Současné chování a výroky DT směrem k RF se tak zdají být dalším pokusem, jak tyto vztahy vyvést z neustálého koloběhu jejich zhoršování. Podle jimi artikulovaných oficiálních politik by to však mělo být zcela naopak. Obamova politika ústupků a vstřícných gest by měla být spíše jako pomyslné *carrots* a Trumpova politika vystupování z pozice síly jako *sticks*. Závěrem lze tedy říci, že oficiální dokumenty a skutky ukazují na postupné zhoršování vztahů těchto zemí, zatímco výroky analyzovaných státníků této skutečnosti vůbec nenasvědčují.

4 Americko-ruské vztahy podle kultur anarchie

4.1 Wendtovy kultury anarchie

Wendtův konstruktivistický přístup stojí na dvou základních předpokladech: společenské struktury utváří spíše než materiální síly sdílené ideje a sdílené ideje vytváří identity aktérů (Wendt 1999:1). Anarchie má jako koncept mezinárodních vztahů různé významy, které implikují dvě různé koncepce řádu, jakožto opaku anarchie. Pojem anarchie označuje absenci centralizované kultury násilí, s opakem v politickém řádu¹¹⁶ nebo absenci sdílených pravidel s opakem v kulturním či sociálním řádu.¹¹⁷ Valná část teoretických proudů tato dvě pojetí mísí. Například realistický proud tvrdí, že kulturní řád je tím politickým podmíněn (z absence monopolu násilí lze vyvodit absenci ideové shody). Řád politický tomu kulturnímu v podstatě nadřazuje.¹¹⁸ Z tohoto pojetí vychází i Hedley Bull a jeho koncept anarchistické společnosti, v rámci které kulturní aspekt uvolňuje z podmíněné závislosti na monopolu násilí. S realistickým proudem se však shoduje na předpokladu nepřímé úměry mezi násilností vztahů a stupněm rozvoje kultury. Právě tento bod Wendt zcela popírá a z obou vytváří navzájem nezávislé proměnné. Mezi nimi podle něj vysledovat přímou úměru nelze, jelikož sociální vztahy jsou vždy kulturní, nehledě na to, zda jsou násilné či nikoliv. Hierarchický vztah obrací a tvrdí, že různé typy kulturního řádu nastavují různý stupeň násilí, tedy že politický řád vyplývá z toho kulturního. Zároveň zastává názor, že anarchická podoba systému nepředurčuje typ interakcí, nýbrž že anarchie je to, co z ní státy dělají (Barša – Císař 2008: 331-333; Wendt 1992: 392-395).

¹¹⁶ V takovém řádu je násilí monopolizováno a vztahy jsou založeny na mírové spolupráci.

¹¹⁷ V tomto typu řádu panuje shoda ohledně idejí o aktérech, světě a pravidlech jednání.

¹¹⁸ „Podmínkou rozvoje ideové dimenze sociálních vztahů je drtivá mocenská převaha centralizovaného násilí nad zbytkem společnosti“ (Barša – Císař 2008: 332).

Wendt v rámci kritiky (neo)realistického pojetí anarchie¹¹⁹ definuje tři kultury anarchie s odlišnými způsoby interakce mezi subjekty a odlišným stupněm kooperace. Tyto kultury definuje v článku *Anarchy is what States Make of it* (1992) a dále rozpracovává v knize *Social Theory of International Politics* (1999). Tři ideálytypy anarchií pojmenoval po významných politických myslitelích historie: Thomasi Hobbesovi, Johnu Lockovi a Immanuelu Kantovi.

Hobbesovská kultura (kultura války) odráží myšlenky Hobbese, tedy že člověku je přirozené nacházet se ve vzájemně nepřátelském stavu války všech proti všem. Válku státy v tomto uspořádání využívají jako zahraničněpolitický nástroj a řídí se základním instinktem přežití.¹²⁰ V kultuře lockovské (kultuře soutěže) stále existuje určitá rivalita, která je však limitována institucionálními omezeními. Zásadní je pro tento typ vztahů vzájemné uznání konceptu územní suverenity a *statu quo*, které v systému výrazně omezuje užití násilí. Nepřátelství a války jsou ve vzájemných vztazích omezovány, jelikož jsou vzájemně nevýhodné. Pokud přeci jen vedeny jsou, dodržují *jus in bello* a nemají za cíl oponenta zničit, pouze prosadit své zájmy. Kulturu kantovskou (kulturu míru) lze definovat jako systém, ve kterém panují přátelské vztahy a jednotky spolu interagují. Válka není akceptována jako nástroj zahraniční politiky a konflikty jsou zpravidla řešeny nenásilně. Tyto vztahy fungují v rámci bezpečnostních společenství a kolektivní bezpečnosti. Všechny tyto kultury v podstatě fungují jako sebenaplňující se proroctví, přičemž se aktéři chovají podle toho, jaké očekávají chování od ostatních aktérů, a to je právě určeno danou kulturou anarchie (Wendt: 1999:184-189, 259-308; Wend 1992: 412-422; Barša – Císař 2008: 336-345).

¹¹⁹ Tedy že anarchický systém je svépomocný, v němž chybí centrální autorita a principy kolektivní bezpečnosti. Tento systém tradičně vytváří konkurenční prostředí a bezpečnostní dilema (Wendt 1992: 393).

¹²⁰ Hobbesovský typ vztahů je dle něj velmi výjimečným, který lze pozorovat jen na několika málo místech světa jako je například Izrael-Palestina.

Wendt zároveň popisuje tři stupně internalizace kultury anarchie: donucení, zájem a osvojení¹²¹, přičemž každá kultura je kompatibilní se všemi stupni.¹²² Tyto stupně označují příčinu interakcí států v rámci daných kultur. Nejpříznivějším ideáltypem je poté kantovská kultura na třetím stupni internalizace, tedy ve stádiu osvojení si kultury. Přechody mezi kulturami jsou pak podle Wendta značně složité a při přesunu na vyšší úroveň, je dle něj, pokles zpět na nižší velmi nepravděpodobný.¹²³ První stupeň internalizace hobbesovské kultury je postaven na pudu sebezáchovy vycházející z určité bezprostřední hrozby. Druhý stupeň je v mnohých případech těžko odlišitelný od prvního, přičemž se jedná o konfliktní povahu aktéra v rámci národního zájmu. Na třetím stupni je nepřátelská povaha aktérů dodržována z principiálních důvodů a přirozenosti vyplývající z národní identity a zakořeněné zášti k oponentovi. Hobbesovskou povahu systém přejímá jen ve výjimečných případech.¹²⁴ Lockovský první stupeň internalizace je donucené uznání principu suverenity¹²⁵ zbytkem aktérů z pozice síly. Druhý stupeň je založen na tom, že toto vzájemné uznání bude v budoucnu pro aktéra výhodné. Třetí stupeň je svázán s morálními zásadami a identitou aktéra, kdy dodržování pravidel zkrátka považuje za správné. První stupeň internalizace kantovské kultury nutí státy k odpovídajícímu jednání na základě kolektivní hrozby či hromadného pudu sebezáchovy (environmentální či nukleární hrozby). Na druhém stupni aktérům z přátelských vztahů a dodržování pravidel plynou výhody. Wendt však tvrdí, že i z tohoto stádia se může systém navrátit do válečné

¹²¹ Jednotlivé stupně jsou ovlivněny motivujícími faktory pro dodržování pravidel. Jsou jimi strach ze síly, zájem o výhodu a zájem o soulad jednání s morálními principy.

¹²² Podle Wendta je tak možný všech devět kombinací (viz tabulka č. 10), tedy motivací všech tří řádů mohou být všechny tři motivace.

¹²³ Toto vyvozuje z předpokladu, že lidstvo se v rámci své přirozenosti a instinktu přežití snaží eliminovat nebezpečí, potažmo války, a tak vývoj přirozeně směřuje ke kantovské kultuře. Sestoupení na nižší úroveň však nevylučuje, a to zejména v případě zásadního zásahu či zvratu zvnějšku, ovšem tuto situaci pokládá za nepravděpodobnou. Pokud je však například v systému lockovského typu nevyrovnaný vztah mezi aktéry – nepřítel a soupeř, je vysoká pravděpodobnost, že se vztahy vrátí zpět do hobbesovského typu.

¹²⁴ Většinou v souvislosti s revizionistickými tendencemi států, náboženskými či nacionalistickými válkami.

¹²⁵ Suverenitu určitého státu aktér neuznává s největší pravděpodobností z revizionistických důvodů.

povahy, přičemž může některé stupně při svém propadu zcela vynechat. Jedinou možností, jak se toho nevratně vyvarovat je, dle tohoto konceptu, třetí stupeň internalizace. V takovém případě státy bezpečnost sebe sama slučují s bezpečností celku, národní a mezinárodní zájmy se stávají tímž, přičemž nadnárodně nastavené normy a pravidla považují za součást své identity (Wendt 1999: 159-308; Barša – Císař 2008: 336-345).

Tabulka č. 10: Wendtova vícenásobná realizace mezinárodní kultury

Stupeň kulturní internalizace	osvojení			
	zájem			
	donucení			
		hobbesovský	lockovský	kantovský
		Stupeň společnosti (kooperace)		

Zdroj: vlastní tvorba na základě Wendt 1999: 254.

4.2 Aplikace teorie

Tato kapitola odpovídá na VO č. 3: *Prošly americko-ruské vztahy v důsledku změny administrativ proměnou v terminologii Wendtových kultur anarchie?* Wendt tvrdí, že v rámci změn v mezinárodních kulturách je nutné, aby

aktéři postupně prošli všemi třemi stupni kulturní internalizace – donucení, zájem, osvojení. Podle něj však není podmínkou, aby státy prošly také všemi stupni společnosti – hobbesovská, lockovská, kantovská. Obecně se však předpokládá postupný vývoj mezinárodního systému směrem ke kantovské kultuře – „od náboženských válek (první typ anarchie) k vestfálskému míru (druhý typ anarchie) až k systému OSN (zárodek třetího typu)“ (Barša – Císař 2008: 345). Poznatky této práce budu aplikovat na Wendtovu tabulku vícenásobné realizace mezinárodní kultury zachycující principy tohoto konceptu. Pro tyto účely jsem vzniklé kombinace v tabulce č. 11 očíslovala, přičemž v následujícím textu budu odkazovat právě k těmto číslům 1-9. Cílem této kapitoly není vysvětlení Wendtovy teorie na příkladu této práce, spíše naopak tato práce koncept využívá pro vysvětlení zjištěných souvislostí.

Tabulka č. 11: Wendtova vícenásobná realizace mezinárodní kultury

Stupeň kulturní internalizace	osvojení	3	6	9
	zájem	2	5	8
	donucení	1	4	7
		hobbesovský	lockovský	kantovský
		Stupeň společnosti (kooperace)		

Zdroj: vlastní tvorba na základě Wendt 1999: 254.

Studenoválečný konflikt by v tomto rozdělení spadal do kolonky 3, jelikož tento konflikt měl povahu hry s nulovým součtem. Takovou podobu mu dávala zejména jeho ideologická rovina, ve které mezi dvěma zneprátenými stranami nebylo možné najít kompromis. Tento konflikt navíc, nejspíš kvůli jeho dlouhému trvání, doprovázel vzájemný negativní sentiment, který se stal součástí identit obou států. Především kvůli konceptu MAD však mezi těmito státy nikdy nedošlo k otevřené válce, čímž období posouvá spíše do kolonek 3-4, tedy do rivalství až nepřátelství, které však stále dbalo určitých hranic a limitů. 90. léta (včetně minimálně prvního funkčního období G.W. Bushe) byla érou oteplování vztahů. Zda za nimi stály upřímné snahy o jejich napravení či pragmatismus spojený s oslabením RF po rozpadu SSSR, zůstává otázkou. Z tohoto důvodu bych toto období zařadila do kolonek 4-5, s větším důrazem na 5. Jak bylo zmíněno výše, Wendt u kultur anarchie nevyvrací možnost kroku zpět a opětovné zhoršení vztahů, dokud systém nedosáhne vztahů odpovídající kolonce 9. Tento propad je možný především v případě asymetrického vnímání aktérů, kdy stát A vnímá stát B jako rivala, ovšem stát B považuje stát A za svého nepřítele. V kombinaci s revizionistickými snahami jedné strany (v souvislosti s ruským putinovským ideologickým zázemím) a „appeasmentového“ chování strany druhé (tím zde míním Obamovu politiku ústupků a vstřícných gest) může skutečně dojít k přelíčení zpět do hobbesovské anarchie.

RF postupně nabývala na síle a narůstal v ní, po určité době potlačovaný, antiamerikanismus, který po odstoupení Jelcina a nástupu Putina dostal volný průběh. Stejně i na druhé straně z politického ani kulturního života nikdy úplně nevymizela určitá forma rusofobie a podezřívavosti. Oboustranná vnitřní křivda, kterou ve státech zanechal studenoválečný konflikt a rozdílné hodnoty těchto zemí, je na začátku analyzovaného období staví primárně do kolonky 4. Státy spolupracují především z donucení, ale respektují pravidla mezinárodního řádu. Porušováním těchto zásad a zasahováním na Ukrajině a pomocí kybernetických nástrojů později i v mnohých dalších zemích se však vztahy posouvají spíše zpět mezi kolonky 3-4. Jak již bylo zmíněno v analýze výroků, Obama sám tento vztah

popsal jako *fait accompli*, tedy jako hotovou věc, která byla rozhodnutá už dávno a nedá se na ní nic změnit. Ze začátku se Obama se svými aktivitami a politikou resetu snažil vztah zlepšit, přičemž byl ochoten s RF po jejím stažení se z Ukrajiny, spolupracovat. To se ale postupem času změnilo a ke konci svého funkčního období se Obama snaží ekonomickými a diplomatickými nástroji RF ke spolupráci donutit. Tyto jeho snahy nebyly úspěšné, avšak nikdy nedošlo k otevřené válce mezi státy, a to zejména kvůli stále platné teorii MAD, částečně pravděpodobně i z ekonomických důvodů. Z analýzy je patrné, že se vztahy v průběhu Obamova mandátu zhoršovaly, přičemž se dostaly v podstatě na studenoválečnou rovinu.

Trump svými výroky vztahy s RF rámuje velmi pozitivně a usiluje o spolupráci, kterou popisuje jako vzájemně výhodnou (kolonka 5). Oproti Obamovi nekritizuje ruskou politiku a neohrožuje tak její vnitřní suverenitu a Rusko se snaží zapojovat do mezinárodního dění, například prostřednictvím debatovaného znovupřijetí RF do platformy G8.¹²⁶ Pokud bychom se měli soustředit pouze na Trumpovy veřejné výroky, mohlo by se zdát, že Rusku částečně vychází vstříc v jeho snaze znovuzískat velmocenský status a uznání, čímž by teoreticky mělo docházet k oteplování vztahů. RF je však stále revizionistickou mocností a této skutečnosti odpovídají i reálné kroky Trumpovy administrativy, které opět neopouští kolonky 3-4 ze stejných důvodů, jaké byly uvedeny výše. Současný stav naznačuje zhoršující se tendenci, ve které bude s největší pravděpodobností, bez nějaké zásadní změny, do budoucna pokračovat. Po skončení platnosti smluv o jaderném zbrojení na začátku roku 2021 zmizí poslední omezení v jaderných otázkách a státy ztratí přehled o jaderném arzenálu státu druhého, přičemž existují důkazy o tom, že oba státy do zbrojení (nejen jaderného) v posledních letech investují. Zároveň se od roku 2014 postupně

¹²⁶ Nelze však opomenout, že právě toto členství (vedle členství ve WHO) Rusku nabídl BO, přičemž v dlouhodobém měřítku kýžený důsledek nemělo.

zvyšuje počet konfliktů, v nichž stojí oba zmiňované státy, byť nepřímo, proti sobě. Tento nárůst je poté výraznější za DT.

Lze konstatovat, že v rámci Wendtovy tabulky vícenásobné realizace mezinárodní kultury, se stav za BO a DT liší jen v nuancích. Byť můžeme vysledovat postupné zhoršování těchto vztahů, toto zhoršování nedosáhlo požadovaného tzv. *tipping point*, aby se vztahy mohly přelít do jiného definičního okénka. Pro pokračování NSV budou zásadní americké volby 2020, jelikož ruské prezidentské volby jsou plánovány až na rok 2024 a ani tak nelze s jistotou říci, že tyto volby situaci změní.

5 Závěr

Studená válka skončila nepopiratelným vítězstvím Spojených států amerických a západních ideálů. Spojené státy mají v současnosti největší schopnost globálně projektovat svou moc a ovlivňovat globální vládnutí. Ruská federace, pod vedením Putina, tento řád vyzývá a snaží se nastolit nový multipolární systém. Právě tyto revizionistické tendence můžeme nazývat novou studenou válkou, jejíž existenci tato práce potvrdila a následně popsala její projevy a charakteristiky. Tento fenomén měl podobu postupného zhoršování vztahů, které vyústilo v ukrajinskou krizi, která se dá považovat za první projev konfliktu. Jedná se totiž o první událost mezi státy, kterou ze strany USA následovala politická reakce větší než verbální vyjádření nesouhlasu. Všem událostem této krizi předcházející se takové odezvy nedostalo. Od roku 2014 je v mezinárodním prostředí možné pozorovat nárůst problematik, ve kterých proti sobě stojí USA a RF¹²⁷ a které tato práce definuje jako zástupné konflikty NSV. Ukrajinská krize je navíc součástí teorií všech zmiňovaných autorů¹²⁸, argument podporuje i obsah ruské vojenské doktríny z roku 2014 a potvrzují ho závěry obsahové analýzy.

NSV je v mnohých aspektech od SV velmi odlišná. Ruským cílem je přetvoření současného systému v multipolární s jedním z center v Rusku, cílem USA pak naopak své postavení si zachovat. Tyto neslučitelné geopolitické cíle obou aktérů doplněné o zcela odlišné ideologické zázemí jsou hlavní příčinou konfliktu. Jako SV i NSV je vedena formou nepřímých zástupných konfliktů. Jejich povaha se však zásadně změnila a mimo jaderné zbraně a vojenské nástroje obecně zde figurují především ekonomické, diplomatické a kybernetické nástroje.

Byť by se z analýzy výroků mohlo zdát, že jsou vztahy za DT oproti BO na lepší cestě, realita v podobě oficiálních politik, strategií a reálných aktivit je

¹²⁷ Sýrie, Írán, Venezuela, evropská energetická situace, Turecko, Arktida atd.

¹²⁸ Včetně autorů mimo novo-studenoválečný mainstream vidící chybu spíše v USA než-li v Rusku, jako je například Stephen F. Cohen.

zcela jiná. Obama Rusko nikdy nevnímal jako spojence, neustále však prosazoval spolupráci na tématech globálního rázu. Byť celým analyzovaným obdobím prostupovala zmiňovaná ukrajinská krize, od jejíhož počátku se Obamův postoj k Rusku obecně vyhranil, nikdy reálnými kroky nezašel tak daleko, jako Trump. Ten ve své NSS z roku 2017 otevřeně Rusko nazývá americkou primární hrozbou a varuje před návratem dlouhodobé strategické soutěže, významně připomínající SV. Trumpovy reálné výroky však vysílají zcela odlišné, skoro až přátelské signály, přičemž z mnohých konfliktů viní, spíše než Putina, americké demokraty v čele s Obamou a Clintovou. Jak již však bylo zmíněno výše, je důležité přihlídnout ke skutečnosti, že analýze bylo podrobeno Obamovo druhé funkční období, ovšem Trumpovo první období, které je současně v podstatě volební kampaní pro volby nadcházející. Jejich výroky tak mohou být touto skutečností do jisté míry ovlivněny. Dle mého názoru by bylo přínosné provést analýzu výroků i na ruské straně¹²⁹. Sledovat trendy ve změně komunikace v Putinových projevech, porovnávat je s oficiální politikou a s výsledky analýzy amerických prezidentů.

Dle mého názoru je zde zcela zásadní uvědomit si současné cíle ruské politiky a jejich hlavních představitelů. Rusko je hnáno rostoucím chtíčem po moci a vlivu. Nejde jim pouze o drobná vítězství a teritoriální zisky, přičemž to je hlavní důvod, proč neodešli z Ukrajiny, přestože je sankce ekonomicky významně poškozují. Takový ústupek by mohl být vnímán jako známka slabosti jdoucí proti současnému putinovskému ideologickému zázemí. Zdá se, že se Trump v cestě za lepšími vztahy snaží ponaučit z Obamových chyb. Ten neustále vyzdvihoval, v čem všem jsou USA úspěšnější, negativně komentoval ruské vnitropolitické záležitosti a byl hrdý na to, že USA jsou světovým leaderem a sjednotitelem států proti RF, porušující pravidla mezinárodního práva, které byly nastaveny právě Západem v čele s USA. Tyto kroky a názory narážejí na ruské snahy o znovuzískání mezinárodního statusu a vlivu. Obavy, že by s největší

¹²⁹ Na takový výzkum však bohužel nejsem jazykově vybavená a analýza by pravděpodobně narazila na těžkosti se získáváním dat.

pravděpodobností v této rétorice pokračovala i Clintonová je právě možná důvodem, který RF přiměl k zasažení do amerických voleb ve prospěch jejího protivníka. Centrem debat je také to, zda se RF pouze snažila odvrátit volbu od Clintonové nehledě na to, kdo byl druhým kandidátem, či zda jim šlo cíleně o podporu Donalda Trumpa. O této záležitosti však lze pouze polemizovat.

Průběžné výsledky amerických demokratických primárních voleb zatím naznačují, že jejich vítězem se stane Joe Biden, u kterého se dá předpokládat vedení podobné politiky, jako tomu bylo u BO a jakákoliv zásadní změna ve vztazích s Ruskem je nepravděpodobná. Proti němu bude s největší pravděpodobností stát Donald Trump, který během svého prvního funkčního období změnu v tomto ohledu také nebyl schopen zajistit. Po volbách 2020 se tedy současný trend může více umocnit, a pojem NSV se bude pravděpodobně používat pro označení vztahů těchto zemí stále častěji. Pokud ke změně nedojde či pokud půjde o změnu pozitivní, období, které potencionálně mohlo být první fází nového konfliktu, bude v této souvislosti zapomenuto a události spojované s ukrajinskou krizí a jejími dozvuky budou jen etapou krátkodobého ochlazení vztahů.

Možné je i to, že vzájemný antisentiment došel tak daleko, že USA a RF nebudou nikdy plnohodnotnými spojenci, kteří by vzájemně podporovali svá rozhodnutí. Dodnes je ve vztazích těchto států patrná dichotomie Východ versus Západ. Trumpova i Putinova politika jakoby signalizovala návrat k historickým hodnotám států v podobě sloganu amerického prezidenta *Make America Great Again* a ruským snahám o obnovení impéria a velmocenského statusu z dob minulých. Je možné, že tyto kroky přispívají k návratu k historickému soupeření? Například Timothy Snyder ve své knize *Cesta k nesvobodě* argumentuje tím, že po SV se západní ideály nerozšířily globálně a vývoj se stáčí zpět k historii. Ve své teorii rozlišuje dva směry *politics of eternity*, tedy politika věčnosti a *politics of inevitability*, tedy politika nevyhnutelnosti. Do souvislosti s Ruskem poté dává politiku věčnosti, přičemž tvrdí, že politika je především o minulosti a cyklicky se opakujících stejných hrozbách. Evropa a USA jsou řízeny politikou nevyhnutelnosti, tedy principem tvrdícím, že tím, jak je mezinárodní systém

nastaven, nejsme schopni ovlivnit jeho vývoj, který nás vždy sám dovede ke zdárnému konci (Snyder 2018). Kombinace těchto dvou přístupů v rusko-amerických vztazích v podstatě směřuje ke znovuvypuknutí konfliktu mezi těmito dvěma rozdílnými aktéry, přičemž tomuto procesu nelze zabránit.

6 Seznam použité literatury a pramenů

/09/russia-syria-hand-over-chemical-weapons, 18. 1. 2020).

Aljazeera (2019). *Iran begins constructing second nuclear reactor at Bushehr plant* (<https://www.aljazeera.com/news/2019/11/191110133645713.html>, 16. 1. 2020).

Andrew Mumford (2013). Proxy Warfare and the Future of Conflict. *The Royal United Services Institute for Defence and Security Studies Journal* 158 (2), s. 40-46.

Anishchuk, Alexei (2014). Russia, China ink framework deal on second major gas supply deal. *Reuters* (<https://www.reuters.com/article/us-china-russia-gas-idUSKCN0IT0GL20141110>, 27. 3. 2020).

Anton, Michael (2019). The Trump Doctrine. An insider explains the president's foreign policy. *Foreign Policy* (<https://foreignpolicy.com/2019/04/20/the-trump-doctrine-big-think-america-first-nationalism/>, 19. 1. 2020).

Barnes, Julian E. (2019). NATO Considers Missile Defense Upgrade, Risking Further Tensions With Russia. *The New York Times* (<https://www.nytimes.com/2019/07/05/world/europe/nato-nuclear-missile-defenses-russia.html>, 17. 1. 2020).

Barša, Pavel – Císař, Ondřej (2008). *Anarchie a řád ve světové politice* (Praha: Portál).

BBC (2011). *Russian election: Biggest protests since fall of USSR* (<https://www.bbc.com/news/world-europe-16122524>, 12. 1. 2020).

BBC (2016). *Alexander Litvinenko: Profile of murdered Russian spy* (<https://www.bbc.com/news/uk-19647226>, 16. 1. 2020).

BBC (2018a). *Russia: The 'cloud' over the Trump White House* (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-38966846>, 12. 1. 2020).

BBC (2018b). *Russian spy poisoning: What we know so far* (<https://www.bbc.com/news/uk-43315636>, 21. 1. 2020).

BBC (2019). *Syria profile – Timeline* (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995>, 19. 1. 2020).

Blackwill, Robert D. – Sestanovich, Stephen (2018). Conflict in Ukraine. *Global Conflict Tracker* (<https://www.cfr.org/interactive/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>, 18. 1. 2020).

Bogost, Ian (2017). Obama Was Too Good at Social Media. *The Atlantic* (<https://www.theatlantic.com/technology/archive/2017/01/did-america-need-a-social-media-president/512405/>, 25. 1. 2020).

Borger, Julian – Wintour, Patrick (2013). Russia calls on Syria to hand over chemical weapons. *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/world/2013/sep>
Borger, Julian (2014). Barack Obama: Russia is a regional power showing weakness over Ukraine. *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/world/2014/mar/25/barack-obama-russia-regional-power-ukraine-weakness>, 18. 1. 2020).

Bump, Philip (2019). Trump killed the presidential weekly address, and no one noticed. *Washington Post* ([washingtonpost.com/politics/2019/07/12/trump-killed-presidential-weekly-address-no-one-noticed/](https://www.washingtonpost.com/politics/2019/07/12/trump-killed-presidential-weekly-address-no-one-noticed/), 27. 2. 2020).

Cambridge Dictionary (nedatováno). *Cold War* (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cold-war>, 7. 1. 2020).

Carafano, James Jay (2015). Obama's 'lead from behind' strategy has US in full retreat. *The Heritage Foundation* (<https://www.heritage.org/global-politics/commentary/obamas-lead-behind-strategy-has-us-full-retreat>, 12. 1. 2020).

CFR (2019). *Trump's Foreign Policy Moments* (<https://www.cfr.org/timeline/trumps-foreign-policy-moments>, 19. 1. 2020).

Cohen, Eliot A. (2019). America's Long Goodbye: The Real Crisis of the Trump Era. *Foreign Affairs* (<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/long-term-disaster-trump-foreign-policy>, 19. 1. 2020).

Cohen, Stephen F. (2018a). Russiagate or Intelgate? *The Nation* (<https://www.thenation.com/article/russiagate-or-intelgate/>, 14. 1. 2020).

Cohen, Stephen F. (2018b). New Cold War Dangers. *The Nation* (<https://www.thenation.com/article/new-cold-war-dangers/>, 14. 1. 2020).

Cohen, Stephen F. (2019). *War with Russia? From Putin & Ukraine to Trump & Russiagate* (New York: Hot Books Publisher).

Collins, Kaitlan (2018). Exclusive: White House stops announcing calls with foreign leaders. *CNN* (<https://edition.cnn.com/2018/07/24/politics/foreign-leaders-call-white-house/index.html>, 27. 2. 2020).

Crilly, Rob (2019). Trump kills the White House press briefing, 50 years after it was born. *Washington Examiner* (<https://www.washingtonexaminer.com/news/the-white-house-briefing-has-been-dead-for-six-months>, 27. 2. 2020).

Crilly, Rob (2019). Trump kills the White House press briefing, 50 years after it was born. *Washington Examiner* (<https://www.washingtonexaminer.com/news/the-white-house-briefing-has-been-dead-for-six-months>, 19. 2. 2020).

Cumbo, Benjamin F. – Kaplan, Robert (2015). Russian Motives: An Essay Exploring Russia's Approach to Crimea and Eastern Ukraine. *Center for a New American Security* (https://s3.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/CNAS_Report-Russian-Motives_Final_070815.pdf?mtime=20160906081916, 17. 1. 2020).

ČT24 (2014). *Krym vyhlásil samostatnost. Bylo ale referendum v pořádku?* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1043306-krym-vyhlasil-samostatnost-bylo-ale-referendum-v-poradku>, 19. 1. 2020).

ČT24 (2015). *Írán uzavřel s mocnostmi dohodu o svém jaderném programu* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1560686-iran-uzavrel-s-mocnostmi-dohodu-o-svem-jadernem-programu>, 16. 1. 2020).

ČT24 (2019a). *NATO a Moskva podle ruského diplomata úplně přerušily spolupráci* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2788613-nato-a-moskva-podle-ruskeho-diplomata-uplne-prerusily-spolupraci>, 7. 1. 2020).

ČT24 (2019b). *Stovky nových základen a jaderné ledoborce. Rusko posiluje vliv v arktické oblasti* (<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2782616-stovky-novych-zakladen-a-jaderne-ledoborce-rusko-posiluje-vliv-v-arkticke-oblasti>, 24. 1. 2020).

Day, Matthew (2009). Russia 'simulates' nuclear attack on Poland. *The Telegraph* (<https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/poland/6480227/Russia-simulates-nuclear-attack-on-Poland.html>, 13. 1. 2020).

Dilanian, Ken (2015). Russia expanding cyber arsenal, US assessment says. *The Boston Globe* (<https://www.bostonglobe.com/news/nation/2015/02/27/cyber-threats-expanding-new-intelligence-assessment-says/C6HbnYTXosMPoxD5obgQfP/story.html?hootPostID=0beef9e583d06e0a8b55104dd0f67924>, 23. 1. 2020).

DoD (2018). *Summary of the 2018 National Defense Strategy* (<https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, 12. 1. 2020).

Eberstadt, Nicholas (2011). The Dying Bear: Russia's Demographic Disaster. *Foreign Affairs* (https://www.foreignaffairs.com/articles/russia-fsu/2011-11-01/dying-bear?fa_anthology=1122086, 7. 1. 2020).

Eichler, Jan (2014). *Od Hirošimy po Bělehrad: válka a mír v druhé polovině 20. století* (Praha: Karolinum).

Elder, Miriam (2011). Vladimir Putin accuses Hillary Clinton of encouraging Russian protests. *The Guardian*. 8. 12. 2011 (<https://www.theguardian.com/world/2011/dec/08/vladimir-putin-hillary-clinton-russia#maincontent>, 12. 1. 2020).

Engle, Eric (2015). A New Cold War? Cold Peace. Russia, Ukraine, and NATO. *SSRN Electronic Journal* (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2419414, 9. 1. 2020), s. 97-174.

EP (2011). *Council position on Russian and Belarusian exercises Zapad-2009 and Ladoga-2009* (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+WQ+E-2009-5027+0+DOC+XML+V0//EN&language=ET>, 13. 1. 2020).

EPRS (2018). *US-Russia relations. Reaching the point of no return?* ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628230/EPRS_BRI\(2018\)628230_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/628230/EPRS_BRI(2018)628230_EN.pdf), 12. 1. 2020) s. 1-12.

Feffer, John (2018). The New, New Cold War. *FPIF* (<https://fpif.org/new-new-cold-war/>, 9. 1. 2020).

Ferguson, Niall (2019). The New Cold War? It's With China, and It Has Already Begun. *The New York Times* (<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-08-12/sources-chinese-conduct>, 16. 1. 2020).

Fish, Steven M. (2017). The Kremlin Emboldened: What Is Putinism? *Journal of Democracy* 28 (4), s. 61-75.

Foy, Henry – Munshi, Neil (2019). Putin seeks friends and influence at first Russia-Africa summit. *Financial Times* (<https://www.ft.com/content/f20dbcc2-f17b-11e9-ad1e-4367d8281195>, 24. 1. 2020).

- FP Analytics (2017). Foreign Policy in the Trump Administration. *Foreign Policy* (<https://foreignpolicy.com/wp-content/uploads/2019/05/foreignpolicy-trumpadministration-2019.pdf>, 19. 1. 2020).
- Freedman, Lawrence (2018). Putin's new Cold War. *New Statesman* (<https://www.newstatesman.com/politics/uk/2018/03/putin-s-new-cold-war>, 9. 1. 2020).
- Friedman, Thomas L. (1998). Foreign Affairs; Now a Word From X. *The New York Times* (<https://www.nytimes.com/1998/05/02/opinion/foreign-affairs-now-a-word-from-x.html>, 9. 1. 1998).
- Gaddis, John Lewis (2006). *Studená válka* (Praha: Slovart).
- GFP (2020). 2019 Military Strength Ranking (<https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>, 25. 1. 2020).
- Glassermack, Susan B. (2017). Trump, Putin and the New Cold War. *Politico* (<https://www.politico.com/magazine/story/2017/12/22/donald-trump-vladimir-putin-cold-war-216157>, 11. 1. 2020).
- Goldberg, Jeffrey (2016). The Obama Doctrine. *The Atlantic* (<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>, 16. 1. 2020).
- Goldenberg, Ilan (2015). U.S. Strategy After the Iran Deal: Seizing Opportunities and Managing Risks. *Center for a New American Security* (https://s3.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/CNAS_Iran_Deal_061015.pdf?mtime=20160906081321, 17. 1. 2020).
- Gurganus, Julia – Rumer, Eugene (2019). *Russia's Global Ambitions in Perspective* (<https://carnegieendowment.org/2019/02/20/russia-s-global-ambitions-in-perspective-pub-78067>, 20. 1. 2020).
- Hájek, Martin (2014). *Čtenář a stroj* (Praha: SLON).

Haltiwanger, John (2020). How the Trump administration got into a showdown with Iran that could lead to war. *Business Insider* (<https://www.businessinsider.com/timeline-of-how-trump-administration-got-into-a-showdown-with-iran-2019-5>, 20. 1. 2020).

Herbst, John E. – Marczak, Jason (2019). Russia's intervention in Venezuela: What's at stake? *Atlantic Council* (<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/russias-intervention-in-venezuela-whats-at-stake/>, 21. 1. 2020).

Herszenhorn, David M. – Gordon, Michael R. (2013). U.S. Cancels Part of Missile Defense That Russia Opposed. *The New York Times* (<https://www.nytimes.com/2013/03/17/world/europe/with-eye-on-north-korea-us-cancels-missile-defense-russia-opposed.html>, 14. 1. 2020).

Ioffe, Julia (2016). Why Putin hates Hillary. *Politico* (<https://www.politico.com/story/2016/07/clinton-putin-226153>, 12. 1. 2020).

Jagello 2000 (2015). *Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy* (http://data.idnes.cz/soubory/na_knihovna/59A151006_M02_016_20151005-HYBRIDNI-.PDF, 7. 1. 2020), s. 7-11.

Janda, Jakub (2019). *Začíná nová studená válka. Mezi Čínou a západními demokraciemi* (<https://www.forum24.cz/zacina-nova-studena-valka-mezi-cinou-a-zapadnimi-demokraciemi/>, 16. 1. 2020).

Jelen, Libor (2013). Rusko – Obr na hliněných nohou. *Geografické rozhledy* 23 (2), s. 10-11.

Kalinin, Kirill (2018). Russian Elites and Dugin's Neo-Eurasianism: Empirical Analysis of 2012 and 2016. *SSRN Electronic Journal* (https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3160401, 11. 1. 2020).

Kaplan, Robert D. (2019). A New Cold War Has Begun. *Foreign Policy* (<https://foreignpolicy.com/2019/01/07/a-new-cold-war-has-begun/>, 16. 1. 2020).

Kessler, Glenn (2011). The origins of 'leading from behind'. *The Washington Post* (https://www.washingtonpost.com/blogs/fact-checker/post/the-origins-of-leading-from-behind/2011/10/27/gIQAPkPcMM_blog.html, 14. 1. 2020).

Kimball, Daryl – Reif, Kingston (2019). *U.S.-Russian Nuclear Arms Control Agreements at a Glance* (<https://www.armscontrol.org/factsheets/USRussiaNuclearAgreements>, 17. 1. 2020).

Klare, Michael T. (2018). This Is Not Your Mother's New Cold War. *The Nation* (<https://www.thenation.com/article/this-is-not-your-mothers-cold-war/>, 16. 1. 2020).

Kočí, Adam – Baar, Vladimír (2018). Vývoj vztahů Ruské federace a USA v regionu Arktidy. Spolupráce či nová studená válka? *Acta Geographica Universitatis Comenianae* 62 (1), s. 3-24.

Kristensen, Hans M. – Korda, Marr (2019a). *Russian nuclear forces, 2019* (<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00963402.2019.1580891?needAccess=true>, 25. 1. 2020).

Kristensen, Hans M. – Korda, Marr (2019b). *United States nuclear forces, 2019* (<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/00963402.2019.1606503?needAccess=true>, 25. 1. 2020).

Lee, Matthew – Lederman, Josh (2018). Here's why the US let dozens of Russian spies operate in the US for decades. *Business Insider* (<https://www.businessinsider.com/russian-diplomats-expelled-spies-2018-3>, 23. 1. 2020).

Lídl, Václav (2015). Nová vojenská doktrína Ruska: na pokraji studené války? *AMO* (<http://www.amo.cz/nova-vojenska-doktrina-ruska-na-pokraji-studene-valky/>, 7. 1. 2020).

Lima, Cristiano (2019). 'Nightmarish': Lawmakers brace for swarm of 2020 deepfakes. *Politico* (<https://www.politico.com/story/2019/06/13/facebook-deep-fakes-2020-1527268>, 25. 1. 2020).

Lister, Tim (2019). Turkey bought Russian S-400 missiles designed to down NATO planes. For the US, that's a problem. *CNN* (<https://edition.cnn.com/2019/07/13/europe/turkey-russia-missiles-nato-analysis-intl/index.html>, 18. 1. 2020).

Lucas, Edward (2008). *Nová studená válka* (Praha: Mladá fronta).

Lucas, Edward (2019). Changes in technology, politics, and business are all transforming espionage. Intelligence agencies must adapt—or risk irrelevance. *Foreign Policy* (<https://foreignpolicy.com/2019/04/27/the-spycraft-revolution-espionage-technology/>, 23. 1. 2020).

MacKinnon, Mark (2007). *The New Cold War: Revolutions, Rigged Elections, and Pipeline Politics in the Former Soviet Union* (Toronto: Random House Canada).

Marshall, Andrew (1994). Russia warns Nato of a 'Cold Peace'. *The Independent* (<https://www.independent.co.uk/news/russia-warns-nato-of-a-cold-peace-1386966.html>, 9. 1. 2020).

Matlock, Jack (nedatováno). *This is not a new cold war* (<https://perspectives.carnegie.org/us-russia/new-cold-war/>, 16. 1. 2020).

McFaul, Michael (2007). *Russia: Rebuilding the Iron curtain. Committee on Foreign Affairs, House of Representatives* (<https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-110hhrg35430/pdf/CHRG-110hhrg35430.pdf>, 17. 1. 2020), s. 10-24.

McFaul, Michael (2014). *From Cold War to Hot Peace* (Harcourt: Houghton Mifflin).

McKew, Molly K. (2017). The Gerasimov Doctrine. *Politico* (<https://www.politico.com/magazine/story/2017/09/05/gerasimov-doctrine-russia-foreign-policy-215538>, 23. 1. 2020).

Mueller, Robert S. (2019). *Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election* (<https://www.justice.gov/storage/report.pdf>, 20. 1. 2020).

NATO (2016). *NATO Ballistic Missile Defence* (https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160630_1607-factsheet-bmd-en.pdf, 17. 1. 2020).

NATO (nedatováno). *About NRC* (<https://www.nato.int/nrc-website/en/about/index.html>, 11. 1. 2020).

Negroponte, Diana Villiers (2018). *Russian Interests in Venezuela: A New Cold War?* (<https://www.americasquarterly.org/content/russian-interests-venezuela-new-cold-war>, 21. 1. 2020).

Nechepurenko, Ivan (2016). Russia Seeks to Reopen Military Bases in Vietnam and Cuba. *The New York Times* (<https://www.nytimes.com/2016/10/08/world/europe/russia-seeks-to-reopen-military-bases-in-vietnam-and-cuba.html>, 11. 1. 2020).

Neuman, Scott (2019). As Relations With U.S. Sour, Xi Describes Putin As 'Best Friend' At Moscow Meeting. *NPR* (<https://www.npr.org/2019/06/06/730200317/as-relations-with-u-s-sour-xi-describes-putin-as-best-friend-at-moscow-meeting>, 19. 1. 2020).

NSC (2017). *President Donald J. Trump Announces a National Security Strategy to Advance America's Interests* (<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-announces-national-security-strategy-advance-americas-interests/>, 11. 1. 2020).

O'Hanlon, Michael E. – Zeigler, Sean (2019). *No, we aren't on the brink of a new Cold War with Russia and China* (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/07/13/no-we-arent-on-the-brink-of-a-new-cold-war-with-russia-and-china/>, 16. 1. 2020).

Oliphant, Roland – Millward, David (2017). Donald Trump and Vladimir Putin ready to hold summit following historic phone call. *The Telegraph*. 28. 1. 2017 (<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/28/donald-trump-vladimir-putin-hold-historic-telephone-call/>, 12. 1. 2020).

Ordoñez, Franco (2020). Trump's Push For Lofty Nuclear Treaty Sparks Worry Over Current Deal. *NPR* (<https://www.npr.org/2020/01/01/792725906/trumps-push-for-lofty-nuclear-treaty-sparks-worry-over-current-deal>, 22. 1. 2020).

Owen, John (2018). No, we're not facing a new Cold War. *The Washington Post* (<https://www.washingtonpost.com/news/made-by-history/wp/2018/05/18/no-were-not-facing-a-new-cold-war/>, 16. 1. 2020).

Pifer, Steven (2019). Why care about Ukraine and the Budapest Memorandum. *Brookings* (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2019/12/05/why-care-about-ukraine-and-the-budapest-memorandum/>, 18. 1. 2020).

Polyakova, Alina – Letsas, Filippas (2019). On the record: The U.S. administration's actions on Russia. *Brookings* (<https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/09/25/on-the-record-the-u-s-administrations-actions-on-russia/>, 23. 3. 2020).

Polyakova, Alina (2019). Are U.S. and Russia in a new Cold War? *Brookings*. 20. 1. 2019 (<https://www.brookings.edu/opinions/are-u-s-and-russia-in-a-new-cold-war/>, 11. 1. 2020).

Putin (2007). Putin's Prepared Remarks at 43rd Munich Conference on Security Policy. *The Washington Post* (<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/02/12/AR2007021200555.html>, 25. 7. 2019).

Pynnöniemi, Katri (2019). Surkov and the three pillars of Putinism. *The Aleksanteri Institute* (<https://www.helsinki.fi/en/news/society-economy/surkov-and-the-three-pillars-of-putinism>, 9. 1. 2020).

Roberts, Geoffrey (2019). War with Russia? by Stephen Cohen review: A stern warning. *The Irish Times* (<https://www.irishtimes.com/culture/books/war-with-russia-by-stephen-cohen-review-a-stern-warning-1.3738513>, 17. 1. 2020).

Rondeaux, Candace (2020). How Putin benefits from rising tensions between the US and Iran. *Business Insider* (<https://www.businessinsider.com/how-putin-benefits-from-tensions-between-the-us-and-iran-2020-1>, 20. 1. 2020).

Russel, Martin – Pichon, Eric (2019). *Russia in Africa. A new arena for geopolitical competition* ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/642283/EPRS_BRI\(2019\)642283_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/642283/EPRS_BRI(2019)642283_EN.pdf), 24. 1. 2020).

Sanchez, Ray (2018). Putin boasts military might with animation of Florida nuke strike. *CNN*. 2. 3. 2018 (<https://edition.cnn.com/2018/03/01/europe/putin-nuclear-missile-video-florida/index.html>, 11. 1. 2020).

Shea, Neil (2019). A thawing Arctic is heating up a new Cold War. *National Geographic* (<https://www.nationalgeographic.com/adventure/2019/08/how-climate-change-is-setting-the-stage-for-the-new-arctic-cold-war-feature/>, 23. 1. 2020).

Shuya, Mason (2019). Russian Influence in Latin America. *Journal of Strategic Security* 12 (2), s. 17-41.

Schaefer, Brett D. (2018). President Trump at the UN: An Unapologetic Defense of "Principled Realism". *The Heritage Foundation* (<https://www.heritage.org/global-politics/commentary/president-trump-the-un-unapologetic-defense-principled-realism>, 20. 1. 2020).

Schröderová, Simona (2019). *Obchodní spory mezi Čínou a USA by mohly vyústit v novou studenou válku, varuje Kissinger* (<https://zahranicni.ihned.cz/c1-66689040-obchodni-spory-mezi-cinou-a-usa-by-mohly-vyustit-v-novou-studenou-valku-varuje-kissinger>, 16. 1. 2020).

Schwartz, Paul N. (2015). What the Iran Deal Means for Russia. *Center for Strategic and International Studies* (https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/150603_Schwartz_IranDealRussian_Web.pdf, 17. 1. 2020).

Sinovets, Polina – Renz, Bettina (2015). Russia's 2014 Military Doctrine and beyond: threat perceptions, capabilities and ambitions. *NATO Defense College: Research Division* (<http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=830>, 16. 1. 2020).

SIPRI (2019a). *Military expenditure by country, in constant (2017) US\$ m., 1988-2018* (<https://www.sipri.org/sites/default/files/Data%20for%20all%20countries%20from%201988%E2%80%932018%20in%20constant%20%282017%29%20USD%20%28pdf%29.pdf>, 24. 1. 2020).

SIPRI (2019b). *Modernization of world nuclear forces continues despite overall decrease in number of warheads: New SIPRI Yearbook out now* (<https://www.sipri.org/media/press-release/2019/modernization-world-nuclear-forces-continues-despite-overall-decrease-number-warheads-new-sipri>, 22. 1. 2020).

Snyder, Timothy (2019). Vladimir Putin's politics of eternity. *The Guardian* (<https://www.theguardian.com/news/2018/mar/16/vladimir-putin-russia-politics-of-eternity-timothy-snyder>, 28. 3. 2020).

Stent, Angela (2016). Putin's Power Play in Syria. *Foreign Affairs* (<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2015-12-14/putins-power-play-syria>, 18. 1. 2020).

Taeasova, Darya – Smith-Spark, Laura (2018). Moscow expels diplomats from 23 more nations as Skripal case fallout widens. *CNN* (<https://edition.cnn.com/2018/03/30/europe/russia-diplomats-retaliation-intl/index.html>, 21. 1. 2020).

Tétrault-Farber, Gabrielle – Ostroukh, Andrey (2019). UPDATE 2-Russian economic growth picks up in October due to strategic spending. *Reuters* (<https://www.reuters.com/article/russia-economy-gdp/update-2-russian-economic-growth-picks-up-in-october-due-to-strategic-spending-idUSL8N2802GD>, 29. 1. 2020).

Thayer, Bradley A. (2010). The Continued Relevance of Realism in the Age of Obama: Plus Ça Change, Plus C'est La Même Chose. *American Foreign Policy Interests* (<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10803920903542725>, 17. 1. 2020).

The Economist (2019). *China v America - A new kind of cold war* (<https://www.economist.com/leaders/2019/05/16/a-new-kind-of-cold-war>, 16. 1. 2020).

The US Department of Justice (2019). *Special Counsel's Office* (<https://www.justice.gov/sco>, 20. 1. 2020).

The Wall Street Journal (2019). *The Trump Doctrine. With this President, the diplomacy is always personal* (<https://www.wsj.com/articles/the-trump-doctrine-11561932751>, 19. 1. 2020).

The Washington Post (2019). *The key to avoiding a new cold war with China* (<https://www.washingtonpost.com/outlook/2019/07/10/key-avoiding-new-cold-war-with-china/>, 16. 1. 2020).

The White House (2017). *National Security Strategy of USA 2017* (<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 7. 1. 2020).

The White House (2019). *Remarks by President Trump at the Presidential Social Media Summit* (<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-presidential-social-media-summit/>, 25. 1. 2020).

The World Bank (2019). *Russia Economic Report no. 42* (<https://www.worldbank.org/en/country/russia/publication/rer>, 29. 1. 2020).

Trenin, Dimitrij (2018). The New Cold War Is Boiling Over in Syria. *Foreign Policy* (<https://foreignpolicy.com/2018/04/14/the-new-cold-war-is-boiling-over-in-syria/>, 17. 1. 2020).

Trump, Donald J. (2016). Trump on Foreign Policy. *The National Interest* (<https://nationalinterest.org/feature/trump-foreign-policy-15960>, 19. 1. 2020).

Twiplomacy (2018). *Twiplomacy Study 2018* (<https://twiplomacy.com/blog/twiplomacy-study-2018/>, 20. 2. 2020).

U.S. Department of Treasury (2019). *Major foreign holders of treasury securities* (<https://ticdata.treasury.gov/Publish/mfh.txt>, 16. 1. 2020).

Walt, Stephen M. (2018). I Knew the Cold War. This Is No Cold War. *Foreign Policy* (<https://foreignpolicy.com/2018/03/12/i-knew-the-cold-war-this-is-no-cold-war/>, 16. 1. 2020).

Washington Post (2019). *The key to avoiding a new cold war with China* (<https://www.washingtonpost.com/outlook/2019/07/10/key-avoiding-new-cold-war-with-china/>, 16. 1. 2020).

Wendt, Alexander (1992). Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization* 46 (2), s. 391-421.

Wendt, Alexander (1999). *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press).

Wertheim, Stephen (2019). Is It Too Late to Stop a New Cold War With China? *The New York Times* (<https://www.nytimes.com/2019/06/08/opinion/sunday/trump-china-cold-war.html>, 16. 1. 2020).

Westad, Odd Arne (2018). Has a New Cold War Really Begun? Why the Term Shouldn't Apply to Today's Great-Power Tensions. *Foreign Affairs* (<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-03-27/has-new-cold-war-really-begun>, 16. 1. 2020).

Westad, Odd Arne (2019). The Sources of Chinese Conduct. Are Washington and Beijing Fighting a New Cold War? *Foreign Affairs* (<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2019-08-12/sources-chinese-conduct>, 16. 1. 2020).

Westcott, Ben (2020). There's talk of a new Cold War. But China is not the Soviet Union. *CNN* (<https://edition.cnn.com/2020/01/02/asia/us-china-cold-war-intl-hnk/index.html>, 16. 1. 2020).

Wines, Michael (2001). Russia Closing 2 Major Posts For Snooping, One in Cuba. *The New York Times*. 18. 10. 2001 (<https://www.nytimes.com/2001/10/18/world/russia-closing-2-major-posts-for-snooping-one-in-cuba.html>, 11. 1. 2020).

7 Resumé

This thesis focuses on the New Cold War phenomenon. The aim of this work is to confirm or refute existence of a conflict in the current international system described as NCW. The analyzed period corresponds to Barack Obama's second term and Donald Trump's current term as presidents.

First part of this thesis explains the concept of NCW, analyzing its origin, suspected alternatives, and points of critique. By comparing the characteristics of CW with NCW and focusing on the criticism, this work concluded that we are indeed in a period that could be called NCW. Present day brings either the beginning phase of NCW, which will escalate into a conflict that resembles the original conflict more or will de-escalate and the concept of NCW will be forgotten. This research leads to belief that this conflict started in 2014 due to previous escalation of tension. The year 2014 is significant mainly because the previous incidents, which were characterized by the West as aggressive and violent, did not receive a political response. In addition, from this year one can observe an increase in Russian arms spending, increased efforts to spread influence in other regions of the world, a growing volume of cooperation with China and more frequent clashes between the two countries (in Syria, Iran, Venezuela etc.). In addition, the Gerasim Doctrine was created in 2013, which summarizes the main principles of the New Cold War and this argument is also supported by the content of the Russian military doctrine released in 2014.

The NCW is a struggle between the status quo and revisionist powers. The international system has changed dramatically since Cold War and so has the nature of conflicts and tools used in them. This conflict is fought with diplomatic, economic, and cyber-security means. Cyber security capacities being a leading characteristic of this phenomenon. This thesis analyzes main practical manifestations of this conflict during the presidencies mentioned above and shifts in tensions over the course of time. It also covers actual executive steps taken towards Russia during Obama and Trump administration.

The final part is a combination of quantitative and qualitative content analysis focused on public speeches and remarks made by both presidents. The statements of both presidents show an aversion towards Russia, but both statesmen are also open to the possibility of cooperation on important foreign policy issues.

Issues of sensitive matter concerning Russia in most cases were met with a neutral position from President Trump, whereas President Obama was more inclined to frequently disagree. It could be understood as something like reset policy 2.0, a successor to Obama's failed reset policy. This approach is closely linked to Trump's policy of principled realism, in which he rejects the role of American leadership in the world and rejects American excessive involvement in conflicts outside of its territory. These principles are much more compatible with Russian objectives that prove to be direct opposite of Obama's. However, Trump's official strategies and steps he has taken are much more aggressive than Obama's ever were. In conclusion, we can say, that official documents and deeds show a gradual deterioration of relations between these countries, while the statements of the analyzed statesmen do not indicate this fact at all. The results of the work are presented on Wendt's table of multiple realizations of international culture.